

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ OKUL ORTAMINDA
YAŞANAN PROBLEM DAVRANIŞLAR İLE İLGİLİ
BİLGİ, BECERİ VE TUTUMLARININ
GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK BİR EĞİTİM
PROGRAMI**

Ayşem Palabıyık

İzmir

2009

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ OKUL ORTAMINDA
YAŞANAN PROBLEM DAVRANIŞLAR İLE İLGİLİ
BİLGİ, BECERİ VE TUTUMLARININ
GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK BİR EĞİTİM
PROGRAMI**

AYŞEM PALABIYIK

DANIŞMAN
ÖĞR.GÖR.DR.DİĞDEM MÜGE SİYEZ

İzmir

2009

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Öğretmen Adaylarının Okul Ortamında Yaşanan Problem Davranışlar ile İlgili Bilgi, Beceri ve Tutumlarının Geliştirilmesine Yönelik Bir Eğitim Programı” adlı çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Ayşem PALABIYIK

Tarih

29/06/2009

YÜKSEK ÖĞRETİM KURUMU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ VERİ FORMU

Tez No :

Konu No :

Üniv.Kodu :

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez Yazarının

Soyadı: PALABIYIK

Adı: Ayşem

Tezin Türkçe Adı: Öğretmen Adaylarının Okul Ortamında Yaşanan Problem Davranışlar ile İlgili Bilgi, Beceri ve Tutumlarının Geliştirilmesine Yönelik Bir Eğitim Programı

Tezin Yabancı Dildeki Adı: An Education Programme for Candidate Teachers to Enhance the Information, Ability and Attitudes Related to Problematic Behavior that Occurred in Schools.

Tezin Yapıldığı

Üniversite: Dokuz Eylül Üniversitesi **Enstitü:** Eğitim Bilimleri **Yılı:** 2009

Diğer Kuruluşlar:

Tezin Türü: Yüksek Lisans

Dili: Türkçe

Sayfa Sayısı: 183

Referans Sayısı: 123

Tez Danışmanının

Ünvanı: Öğretim Görevlisi Dr.

Adı: Diğdem Müge

Soyadı: SİYEZ

Türkçe Anahtar Kelimeler:

1. öğretmen adayları
2. sigara, alkol ve madde kullanımı
3. akran zorbalığı
4. intihar

İngilizce Anahtar Kelimeler:

1. candidate teachers
2. tobacco, alcohol and drug use
3. compeer bullying
4. suicide

Tarih: 15/07/2009

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum Evet:

Hayır:

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼ę¼'ne

İşbu alışma, j¼rimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalında Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak Kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Ferda AYSAN.....

¼ye: Yard. Doç. Dr. Yelda BEKTAş.....

¼ye: Dr. Diğdem M¼ge SİYEZ.....

Onaylı posta yukarıdaki imzaların, adı geçen ¼đretim ¼yelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../...

Prof. Dr. h.c. İbrahim ATALAY

Enstit¼ M¼d¼r¼

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde bana destek olan kişilere teşekkürü borç bilirim. Öncelikle çalışmamın her aşamasında benden akademik desteğini esirgemeyen, duraksadığım zamanlarda motivasyonumu arttıran danışmanım Sn. Öğr. Gör. Dr. Diğdem M. SİYEZ'e teşekkürlerimi sunmak isterim.

Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesinde yapmış olduğum lisans ve yüksek lisans eğitimimde bana akademik olarak katkı sağlayan Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümündeki değerli hocalarıma da teşekkür etmek isterim.

Tezimi yazdığım günlerde benimle birlikte uykusuz kalan, yaşamımın her alanında beni destekleyen ve bana güvenen, umutsuzluğa düştüğüm zamanlarda bana moral veren sevgili eşim Serdar Palabıyık'a sonsuz teşekkürler.

Hayatımın anlamı; sevgili kızım Deniz'im. Bu çalışma senin için, sana daha iyi bir eğitim ortamı yaratmak için. Dünyanın en güzel duygusu olan "anneliği" bana tattırdığın için teşekkür ederim.

Sevgili ailem; iyi ki varsınız. Eğitimimin her döneminde bana güvendiğiniz ve beni desteklediğiniz için teşekkür ederim. Gurur duyulan bir evlat olmanın onurunu bana yaşattığınız için teşekkürler.

Ayşem PALABIYIK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa no
Yemin.....	i
Tez Veri Formu.....	ii
Sınav Sonuç Tutanağı.....	iii
Önsöz.....	iv
İçindekiler.....	v
Tablolar Listesi.....	ix
Özet.....	xi
Abstract.....	xii
BÖLÜM I	
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.1.1. Ergenliğin Tanımı.....	1
1.1.2. Ergenlik Döneminde Fiziksel Gelişim.....	1
1.1.3. Ergenlik Döneminde Cinsel Gelişim.....	2
1.1.4. Ergenlik Döneminde Bilişsel Gelişim.....	2
1.1.5. Ergenlik Döneminde Ahlak Gelişimi.....	2
1.1.6. Ergenlik Döneminde Sosyal Gelişim.....	3
1.1.7. Ergenlik Döneminde Duygusal Gelişim.....	3
1.2. Araştırmanın Amacı.....	6
1.3. Araştırmanın Önemi.....	7
1.4. Denenceler.....	9
1.5. Sayıtlılar.....	9
1.6. Sınırlılıklar.....	9
1.7. Konu ile İlgili Tanımlar.....	10
BÖLÜM II	
İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	
2.1. Problem Davranışlar.....	11
2.1.1. Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımı.....	12

2.1.1.1. Madde Kullanım Sıklığı ile İlgili Türkiye’de Yapılmış Araştırmalar.....	13
2.1.1.2. Madde Kullanım Sıklığı İle İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar.....	14
2.1.2. Akran Zorbalığı.....	15
2.1.2.1. Akran Zorbalığının Görülme Sıklığı ile İlgili Türkiye’de Yapılmış Araştırmalar.....	17
2.1.2.2. Akran Zorbalığının Görülme Sıklığı ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar.....	18
2.1.3. Ergen İntiharları.....	19
2.1.3.1. Ergen İntiharlarının Görülme Sıklığı ile İlgili Türkiye’de Yapılmış Araştırmalar.....	19
2.1.3.2. Ergen İntiharlarının Görülme Sıklığı ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar.....	20
2.2. Problem Davranışların Önlenmesinde Öğretmenlerin Rolü.....	21
2.2.1. Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımının Önlenmesi ve Öğretmenlerin Rolü	22
2.2.2. Akran Zorbalığının Önlenmesi ve Öğretmenlerin Rolü.....	23
2.2.3. Ergen İntiharlarının Önlenmesi ve Öğretmenlerin Rolü.....	24

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni.....	25
3.2. Araştırma Grubu.....	26
3.3. Veri Toplama Araçları.....	27
3.3.1. Sigara Alkol ve Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeği	27
3.3.1.1. Sigara Alkol ve Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeğinin Geçerlilik Çalışması.....	28
3.3.1.2. Sigara Alkol ve Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeğinin Güvenirlilik Çalışması.....	29

3.3.2. Akran Zorbalığına Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeği.....	30
3.3.2.1. Akran Zorbalığına Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeğinin Geçerlilik Çalışması.....	30
3.3.2.2. Akran Zorbalığına Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeğinin Güvenirlik Çalışması.....	32
3.3.3. Ergen İntiharları Davranış Ölçeği.....	32
3.3.3.1. Ergen İntiharları Davranış Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği.....	33
3.3.4. Kişisel Bilgi Formu.....	33
3.4. Verilerin Analizi.....	33
3.5. Problem Davranışlara Yönelik Bilgi Beceri ve Tutumları Geliştirmek Amacıyla Hazırlanan Eğitim Programı.....	34
3.5.1. Eğitim Programının Genel Amacı.....	34
3.5.2. Eğitim Programının Hedefleri.....	34
3.5.3. Programın Hazırlanması.....	35
3.5.4. Eğitim Programının Oturumları:.....	35
3.5.4.1. Oturum I: Tanışma ve Grubun Oluşturulması.....	35
3.5.4.2. Oturum II: Sigara Kullanımı.....	38
3.5.4.3. Oturum III: Alkol Kullanımı.....	41
3.5.4.4. Oturum IV: Uyuşturucu Madde Kullanımı.....	43
3.5.4.5. Oturum V: Akran Zorbalığı.....	46
3.5.4.6. Oturum VI: Ergen İntiharları:.....	49
3.5.4.7. Oturum VI: Grubun Sonlandırılması.....	51

BÖLÜM IV

BULGULAR 53

4.1. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön-test Sonuçlarının karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	53
4.2. Öğretmen Adaylarının Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımına Yönelik Bilgi Düzeyleri ve Tutumlarına İlişkin Deney ve Kontrol Gruplarının Öntest-Sontest Sonuçlarının	

	10
Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	54
4.3. Öğretmen Adaylarının Akran Zorbalığına Yönelik Bilgi Düzeyleri ve Tutumlarına İlişkin Deney ve Kontrol Gruplarının Öntest Sonuçlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	58
4.4. Öğretmen Adaylarının Ergen İntiharları Davranış Ölçeği Deney ve Kontrol Gruplarının Öntest Sonuçlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	62
4.5. Deney Grubunun Sontest Sonuçları ile İzlem Testi Sonuçlarının İncelenmesine İlişkin Bulgular.....	65
BÖLÜM V	
SONUÇ, TARTIŞMA, ÖNERİLER.....	71
KAYNAKÇA.....	78
EKLER.....	
Ek 1 Sigara Alkol Ve Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi Ve Tutum Ölçeği.....	91
Ek 2 Akran Zorbalığına Yönelik Bilgi Ve Tutum Ölçeği.....	93
Ek 3 Ergen İntiharları Davranış Ölçeği.....	95
Ek 4 Kişisel Bilgi Formu.....	98
Ek 5 Problem Davranışlara Yönelik Bilgi Beceri ve Tutumları Geliştirmek Amacıyla Hazırlanan Eğitim Programı.....	99
Ek 6 Etik Kurul Onayı	172
Ek 7 Araştırma İzni	173

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1 Araştırma Deseni.....	26
Tablo 2 Deney ve Kontrol Gruplarının Cinsiyetlere Göre Dağılımı.....	27
Tablo 3 Sigara Alkol ve Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeğinin Maddelere İlişkin Faktör Yükleri ve Madde Toplam Korelasyonları.....	29
Tablo 4 Akran Zorbalığına Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeğinin Maddelere İlişkin Faktör Yükleri ve Madde Toplam Korelasyonları.....	31
Tablo 5 Deney ve Kontrol Gruplarının Akran Zorbalığı, Ergen İntiharları Sigara Alkol ve Madde Kullanımı Ölçekleri Ön-test Sonuçlarının Karşılaştırılması.....	54
Tablo 6 Deney ve Kontrol Gruplarının Sigara Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımına İlişkin Bilgi Düzeyi ve Tutumlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	55
Tablo 7 Deney ve Kontrol Gruplarının Sigara Alkol Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi-Tutum Ölçeği Sontest Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney-U Testi Sonucu	56
Tablo 8 Deney Grubunun Sigara Alkol Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi-Tutum Ölçeği Öntest-Sontest Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları.....	57
Tablo 9: Kontrol Grubunun Sigara Alkol Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi-Tutum Ölçeği Öntest-Sontest Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları.....	58
Tablo 10 Deney ve Kontrol Gruplarının Akran Zorbalığına İlişkin Bilgi Düzeyi ve Tutumlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	59
Tablo 11 Deney ve Kontrol Gruplarının Akran Zorbalığına Yönelik Bilgi-Tutum Ölçeği Sontest Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U- Testi Sonucu.....	60

Tablo 12 Deneý Grubunun Akran Zorbalığı Bilgi Tutum Ölçeđi Öntest Sontest Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonucu.....	61
Tablo 13 Kontrol Grubunun Akran Zorbalığı Bilgi Tutum Ölçeği Öntest- Sontest Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları.....	62
Tablo 14 Deneý ve Kontrol Gruplarının Ergen İntiharlarına İlişkin Bilgi Düzeyi ve Tutumlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Deđerleri.....	63
Tablo 15 Deneý ve Kontrol Gruplarının Ergen İntiharları Davranış Ölçeđi Sontest Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U-Testi Sonucu	64
Tablo 16 Deneý Grubunun Ergen İntiharları Davranış Ölçeđi Öntest-Sontest Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları.....	64
Tablo 17 Kontrol Grubunun Ergen İntiharları Davranış Ölçeği Öntest- Sontest Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları.....	65
Tablo 18 Deneý Grubu Sigara Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımına İlişkin Bilgi Düzeyi ve Tutumlarının Sontest-İzlem Testi Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Deđerleri.....	66
Tablo 19 Deneý Grubunun Sigara Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımına İlişkin Bilgi Düzeyi ve Tutumlarının Sontest-İzlem Testi Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları	67
Tablo 20 Deneý Grubu Akran Zorbalığına İlişkin Bilgi Düzeyi ve Tutumlarının Sontest-İzlem Testi Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Deđerleri.....	68
Tablo 21 Deneý Grubunun Akran Zorbalığına İlişkin Bilgi Düzeyi ve Tutumlarının Sontest-İzlem Testi Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları	69
Tablo 22 Deneý Grubu Ergen İntiharlarına İlişkin Sontest-İzlem Testi Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Deđerleri.....	70
Tablo 23 Deneý Grubunun Ergen İntiharlarına İlişkin Sontest-İzlem Testi Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları.....	70

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; problem davranışlara ilişkin bilgi, beceri ve tutumları geliştirmek amacıyla hazırlanmış eğitim programının, öğretmen adaylarının problem davranışlara ilişkin bilgi, beceri düzeyleri ve tutum üzerindeki etkisini incelemektir.

Araştırmada öntest-sontest kontrol gruplu deney deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 2008-2009 eğitim yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi son sınıfta eğitim gören ve grup çalışmasına katılmaya gönüllü olan öğrenciler arasından seçilen 54 kişiden oluşturulmuştur. Öğretmen adaylarına öntest kapsamında Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Maddelere yönelik Bilgi Ölçeği, Akran Zorbalığına yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeği ile Ergen İntiharları Davranış Ölçeği uygulanarak öğretmen adayları yansız olarak deney ve kontrol grubu olmak üzere ikiye ayrılmışlardır. Deney grubuna 7 haftalık eğitim programı uygulanırken kontrol grubuna herhangi bir işlem yapılmamıştır. Uygulanan eğitim programının etkisinin devam edip etmediğini belirlemek için programın bitiminden 1 ay sonra deney grubuna izleme uygulaması yapılmıştır.

Verilerin analizinde, tamamlayıcı istatistikler ile Mann-Whitney U testi ve Wilcoxon İşaretli Sıralar testi kullanılmıştır.

Araştırma bulguları öğretmen adaylarına uygulanan eğitim programının, sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına, akran zorbalığına ve ergen intiharlarına yönelik bilgi, beceri düzeyleri ve tutumları üzerinde etkili olduğunu ayrıca bu etkinin çalışmanın bitiminden 1 ay sonra da devam ettiğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: öğretmen adayları, sigara, alkol ve madde kullanımı, akran zorbalığı, intihar

ABSTRACT

The aim of this research is, to enhance the information ability, and attitudes related to problematic behaviour, and therefore; to observe the effects of the programme about these problematic behaviours, abilities and attitudes on the candidate teachers.

In the research, pre-test and final test control grouped experiment designed is used. The research's work group was formed from 9 Eylül University year 2008-2009 senior class students. Fifty four of these students participated this research on voluntarily. To these candidate teachers, within the context of pre-test, tobacco, alcohol, and drug use information scale, as well as, adolescent suicide behaviour scale was applied. Then these candidates impartially were divided into two groups, as one control group and one experiment group. Whilst a seven week programme was being applied to experiment group, nothing was applied to control group. To observe the effect of the educational programme on experiment group, a month later, another monitoring was done to experiment group.

For the analysis of the data, descriptive statistics, Mann Whitney U test and Wilcoxon matched-pairs signed ranks tests were used.

Research results have shown that, the education programme, drastically affected the awareness of the candidate teachers towards tobacco, alcohol and drug use, compeer abuse and adolescent suicide. Moreover, it is also observed that, the effect of the programme went on after a month the work had been completed.

Key Words: Candidate teachers, tobacco, alcohol and drug use, compeer bullying, suicide.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, deneceleri, sayıltıları, sınırlılıkları ve araştırmada geçen kavramlar ile ilgili tanımlar bulunmaktadır.

1.1. Problem Durumu

1.1.1. Ergenliğin Tanımı:

Literatürde ergenlik ile ilgili pek çok tanım yer almaktadır. Bazı uzmanlar ergenliği gençlik yılları olarak tanımlarken; diğerleri yaşamın ikinci dönemi olarak tanımlamaktadırlar. Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayınlanan psikiyatri sözlüğünde ergenlik; “fiziksel ve duygusal süreçlerin yol açtığı cinsel ve psiko-sosyal olgunlaşma ile başlayan ve bireyin bağımsızlığını ve sosyal üretkenliğini kazandığı, çok da belirli olmayan bir zamanda sona eren kronolojik bir dönemdir ve hızlı fiziksel, psikolojik ve sosyal değişmelerle karakterizedir” şeklinde tanımlanmaktadır (Çuhadaroğlu-Çetin, ---). Ergenlik döneminde meydana gelen gelişmeler aşağıda kısaca açıklanmaktadır.

1.1.2. Ergenlik Döneminde Fiziksel Gelişim:

Erkekler ve kızlar için bedensel gelişim farklı zamanlarda başlamaktadır. Ortalama olarak kızlar büyümeye erkeklerden 2 yıl önce başlarlar ve büyüme sürecini erkeklerden daha önce tamamlarlar. Ortalama bir yaş aralığı vermek gerekirse ergenliğin kızlarda 10–12, erkeklerde ise 12–14 yaşları arasında başladığını söylenebilir. Bu dönem birincil cinsiyet özelliklerinin olgunlaşmaya başladığı dönemdir. Birincil cinsiyet özellikleri, üreme organlarının gelişimi ile ilgilidir. İkinci evrede üreme organları işlevselliğini kazanırken ikincil cinsiyet özellikleri de belirginleşmektedir. İkincil cinsiyet özellikleri, cinsel olgunlaşmayı gösteren ancak

direkt olarak üreme organları ile ilişkili olmayan fizyolojik sinyallerdir (Siyez, 2007).

1.1.3. Ergenlik Döneminde Cinsel Gelişim:

Ergenlikte fiziksel alanda meydana gelen değişimleri cinsel isteğin artması, karşı cinsle yakınlaşmanın başlaması ve cinsel aktiviteler eşlik etmektedir. Bu nedenle ergenlik dönemi ergenin cinsel gelişimi açısından da oldukça önemlidir (Siyez, 2007).

1.1.4. Ergenlik Döneminde Bilişsel Gelişim:

Ergenleri çocuklardan ayırt eden özellik sadece beden yapıları değildir. Düşünme süreçlerinin değişmesi de ergenleri çocuklardan ayırt etmede oldukça önemli bir belirleyicidir. Soyut işlemler dönemine geçişle birlikte pek çok yeni bilişsel beceri kazanılmış olur. Aynı zamanda soyut işlemler dönemi ergenin geçmiş, şimdi ve gelecek üzerinde düşünmesine olanak tanır. Soyut ve hipotetik düşünebilme bu dönemin en önemli kazanımları arasında yer almaktadır (Turner ve Helms, 1990).

1.1.5. Ergenlik Döneminde Ahlak Gelişimi:

Ergenler, yetişkinlik dönemine doğru ilerlerken daha önceden karşılaşmadıkları ahlaki durumlarla karşı karşıya kalırlar. Uyuşturucu madde kullanan veya çetelere katılan arkadaşlarının davranışlarını ve tutumlarını değerlendirmek durumundadırlar. Sonuç olarak ergenler kendi yetişkinlik yıllarını doğru bir şekilde yapılandırabilmek için çok fazla alan üzerinde düşünmek ve sağlıklı kararlar vermek durumundadır (Siyez, 2009).

1.1.6. Ergenlik Döneminde Sosyal Gelişim:

Ergenlik döneminde ebeveyn-ergen arasında orta şiddette çatışmalar yaşanır. İlişkilerde yaşanan bir diğer değişim ise ergenin ebeveynlerinden beklediği sosyal

desteğın ve ebeveynleri ile olan yakınlığının azalmasıdır. Ergenlik dđneminde özellikle arkadaş ilişkilerine verilen önem artmaktadır. Arkadaş grupları, ergenin bu grubun okul ve öğrenme ile ilgili değerlerini ve tutumlarını, giyim Őekillerini, konuşma tarzlarını, eğlenme tercihlerini, hatta yeme-içme ve ilaç kullanma alışkanlıklarını benimsemesini beklemektedir (Buhrmester, 1990).

1.1.7. Ergenlik Dđneminde Duygusal Gelişim:

Ergenlik dđnemi duyguların yoğunluğu ve ifadesi açısından da çocukluk dđneminden farklılık gđstermektedir. Ergenler duygularını gizleyip maskeleye eğilimindedirler. abuk heyecanlanma, yalnız kalmak isteme, çalışmaya karşı isteksizlik, aşırı hayal kurma ergenlerin duygusal yaşamlarında meydana gelen değişikliklerdir. Bunlarla birlikte ergenin duygusal tepkileri de stabil değildir (Kulaksızıoğlu, 1998).

Ergenlik dđnemi, gençlerin problem davranışları denemeye ve bunların olumsuz sonuçlarına maruz kalmaya çok daha fazla açık oldukları bir dđnemdir. Son yıllarda yapılan çalışmalar, ergenlik dđneminde problem davranışların gđr lme sıklığında artış olduğunu gđstermektedir. Türkiye'de sigara içme alışkanlığının çok yaygın olduğu gđr lmektedir. 1988 yılında yapılan ve tüm ülkeyi temsil eden ‘‘Sigara Alışkanlıkları ve Sigara İle Mücadele Kampanyası Kamuoyu Araştırması’’na gđre, ülkemizde sigaraya başlama yaşı en sık %39 oranla 15-18 yaş arasında olduğu gđr lmüřt r. 11-14 yaş arası gençlerin sigaraya başlama oranı ise %20 olduğu gđr lmüřt r (PİAR, 1988).

Ülkemizde yapılan farklı çalışmalar da lise öğrencileri arasında sigara kullanma sıklığının %23 ile %50 (Alıkaşıfoğlu Engin z ve Ercan, 2002; Ögel ve Liman.,2001) arasında değiştiğini gđstermektedir. Yazman (1995) tarafından yapılan bir araştırmada da lise  ğrencilerinin %68'inin yaşamlarından en az bir kere sigara içtikleri belirlenmiştir.

Ergenlerin sıklıkla kullandığı ve karşımıza problem olarak çıkan davranışlardan birisi de alkol ve madde kullanımıdır. Farklı ülkelerde yapılan

çalışmalar ergenlerde alkol kullanım oranlarının %51 ile %62 arasında değiştiğini göstermektedir (Young-Ho, 2001; Windle ve Windle, 2005). Michigan Üniversitesi Alkol İstismarı Ulusal Enstitüsünün 1997 yılında ABD’de 8-12. sınıflara devam eden 50.000 öğrenci ile yaptıkları araştırma sonucunda 8., 10. ve 12. sınıfa devam eden öğrencilerin alkol kullanım sıklıkları sırasıyla %54, %72 ve %82 olarak bulunmuştur (Akt: Siyez, 2009).

Ülkemizde yapılan çalışmalar gözden geçirildiğinde ise alkol kullanım sıklığının %29 ile %55 arasında değiştiği görülmektedir (Siyez ve Aysan, 2006; Ögel, Taner, Eke, 2006; Siyez, 2006). Dolayısıyla da ülkemizde ergenler arasında alkol kullanım sıklığının batı ülkelerine göre biraz daha düşük olduğu söylenebilir.

Uyuşturucu maddeler arasında esrar, ergenlerin en sık kullandığı maddelerden birisidir. 2002 yılında Johnston, O’Malley ve Bachman tarafından ABD’de ergenlerle yapılan kapsamlı bir araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin %19’unun esrar denediği ve %8.3’ünün de geçen ay içersinde esrar kullandığı, %8.7’sinin amfetaminleri denediği belirlenmiştir. Ayrıca aynı çalışmada onuncu sınıf öğrencilerinin %38.7’sinin, 12. sınıf öğrencilerinin ise %47.8’inin esrar denediği belirlenmiştir (Leukefed, Smiley-Mcdonald, Stoops, Reed ve Martin, 2005).

Ergenlik döneminde ergenlerin yaşamını tehdit eden önemli bir problem ise ergen intiharlarıdır. Berman ve Jobes’e (1995) göre intihar, 15-19 yaş arasında ikinci, 15-24 yaş arasında üçüncü, 10-14 yaş arasında dördüncü ölüm nedenidir. Bunun yanı sıra 1950’lerden 1990’lara 15-19 yaş arasında intihar oranı %300 artmıştır.

Ülkemizde intihara girişen ve gerçekleştirenlerin oranı Avrupa’ya göre düşüktür (Sayıl ve Devrimci-Özgüven, 2002). İntiharla ilgili olarak Sayıl ve Devrimci-Özgüven (2002) tarafından yapılan çalışmada ülkemizde 15 yaşın üzerinde intihara girişen her 100.000 kişinin 31.9’unun erkek, 85.6’sının kadın; intiharı gerçekleştiren her 100.000 kişinin 9.9’unun erkek, 5.6’sının kadın olduğu bulunmuştur. Türkiye’de de intihara girişenlerin büyük bir çoğunluğu Avrupa’daki gibi 15-24 yaş arasındadır.

Gerek ülkemizde gerekse diğer ülkelerde son yıllarda üzerinde önemli durulan problemlerden birisi de akran istismarıdır. Yurt dışında yapılan bir çalışmaya göre çocukların %10-20'si sürekli zorba davranışlarla yüzleşmektedir (Kochenderfer-Ladd ve Skinner, 2002). Pişkin (2003) Türkiye'de yapmış olduğu çalışmaya göre zorbalığa uğrayan çocukların oranını %35 olarak belirtmiştir.

Ergenlerde problem davranışların başlama yaşının giderek küçülmesi ve problem davranışların görülme sıklığının artması ergenlerin fiziksel ve ruhsal sağlıkları üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Ancak bu etkiler sadece ergenle ilişkili olmayıp ergenin yakın çevresini; daha geniş bir perspektifte ise toplumu etkilemektedir. Bu nedenle konu ile ilgili önleyici çalışmaların yapılmasının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Ergenlere yönelik olarak yapılan önleme çalışmalarının yapılacağı en önemli yerlerden birisi okullardır.

Öğretmenler gün içerisinde öğrenci ile daha fazla zaman geçirdiği için hem öğrenciyi tanıma hem de öğrencide meydana gelen değişiklikleri kısa sürede fark edebilme olanağına sahiptir. Bu nedenle öğretmenler, öğrencilerin akademik başarılarını değerlendirmenin yanı sıra psiko-sosyal gelişimini izlemeye de vazgeçilmez bir role sahiptir (Murray, 1995). Okullarda yaşanan problem davranışları ortaya çıkmadan önleyebilmek erken dönemde bu problemlerin farkına varabilmek ve kriz durumlarını okul ortamında yapılabilecekleri bilmek öğrencilerin kişilik ve sosyal gelişimlerini olumlu yönde etkilediği gibi okul ortamının da daha güvenli olmasını sağlamaktadır (Severson, Andrews ve Walker, 2005). Ancak okul ortamında problem davranışlarla karşılaşan öğretmenlerin bu davranışlarla başa çıkmada katı disiplin uygulamaları gibi yanlış yöntemlere başvurması durumun daha da kötüleşmesine neden olabilmektedir (Myrick, 2003).

Öğretmenlerin okul ortamında problem davranışları fark etmeleri ve zamanında müdahale etmeleri son derece önemlidir. Bu nedenle öğretmenlerin konu ile ilgili gerekli bilgi düzeyine sahip olmaları gerekmektedir. İngiltere'de yapılan bir

araştırmada; aday retmenlerin okullarında renciler arasında yaşanan akran zorbalığı ile mücadele etme konusunda kendilerini hazır hissetmedikleri grlmştr (Craig, Henderson, Murphy,2000; Kandakai ve King,2002, Nicalaides, Toda ve Smith ,2002).

retmenlerin okullarda yaşanan problem davranışlar ile mücadele etmeleri ve erken uyarı sinyallerini fark etmeleri için gerekli bilgi ve beceriye sahip olmaları gerekmektedir. Aday retmenler ile yapılan başka bir araştırma; aday retmenlerin sınıf içinde karşılaştıkları olumsuz davranışlarla mücadele etme konusunda gerekli bilgi ve beceriye sahip olmadıklarına inandıklarını göstermektedir (Kandakai ve King,2002). .

Bu araştırmada da problem davranışlara ilişkin bilgi beceri ve tutumları geliştirmek amacıyla hazırlanmış eğitim programının retmen adaylarının problem davranışlara ilişkin bilgi, beceri düzeyleri ve tutumları üzerinde etkili olup olmadığı incelenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, retmen adaylarının, sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı, akran zorbalığı ve ergen intiharları ile başa çıkabilmeleri için gerekli farkındalık ve becerileri kazandırma amacıyla hazırlanmış bu eğitim programının etkililiğinin değerlendirilmesidir.

Bu amaç doğrultusunda şu soruya yanıt aranmaktadır:

Problem davranışlar ile ilgili bilgi beceri ve tutumları geliştirmek amacıyla hazırlanan eğitim programının uygulanması sonucunda deney grubundaki retmen adaylarının problem davranışlara ilişkin bilgi, beceri ve tutumları ile kontrol grubundaki retmen adaylarının problem davranışlara ilişkin bilgi, beceri ve tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ergenlerin büyüme sürecinde karşılaştıkları problemlerle başa çıkmalarında yapılandırılmış psikolojik danışma ve rehberlik programları eğitim sürecinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu programlar, çocuk ve ergenlerin kişisel, sosyal, mesleki ve akademik gelişmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Yapılandırılmış programlar öğrencilerin daha etkili ve verimli olmasını sağlarken aynı zamanda olumlu bir okul atmosferi oluşmasına yardım etmektedir. Okullarda rehberlik hizmetlerinden sorumlu olan kişiler olarak sadece okul psikolojik danışmanlarının düşünülmesi günümüzde geçerliliğini yitirmiş bir yaklaşımdır. Okul ortamında yürütülen çalışmaların etkili olabilmesi için okul personelinin özellikle de öğretmenlerin rehberlik servisleri ile işbirliği kaçınılmaz bir süreçtir. Öğretmenler okulda yürütülen rehberlik programlarında pek çok yönden önemli bir role sahiptir. Öğretmenler, okul ortamında başarılı olabilmesi için desteğe ihtiyacı olan çocukların tanınmasında etkili bir yere sahiptir. Öğretmenler okul psikolojik danışmanına göre öğrenciler ile daha fazla zaman geçirdiği için öğrencide meydana gelen değişimleri kısa sürede fark edebilirler (Myrick, 2003).

Ancak yapılan bazı çalışmalar öğretmenlerin öğrenci sorunlarını tanımada yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığını göstermektedir (Leane ve Shute, 1998; Scouller ve Smith, 2002, Siyez ve Uz Baş, 2005). Örneğin Siyez ve Uz Baş'ın (2005) öğretmenler ve öğretmen adaylarının ergen intiharlarına yönelik bilgi düzeyleri ve tutumlarını değerlendirdiği çalışmada, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının ergen intiharlarına yönelik yanlış bilgilerinin doğru bildiklerinden daha fazla olduğu; hem öğretmenlerin hem de öğretmen adaylarının kendilerini bu konuda yetersiz hissettikleri belirlenmiştir.

Psikolojik danışma ve rehberlikte konsültasyon (müşavirlik) hizmetlerinin amacı; okuldaki yönetici ve öğretmenlerin daha yeterli ve ortak bir rehberlik anlayışına sahip olmalarını ve böylece okuldaki çalışmalarda bu anlayışın esas alınmasını ve tüm olanakların bu anlayışa uygun bir biçimde kullanılmasını sağlamaktır (Kepçeoğlu, 1999; Yeşilyaprak, 2004).

Planlama ve yürütme sorumluluğu psikolojik danışmanlara ait olan (Thompson, 2002) müşavirlik hizmetleri doğrudan doğruya öğrencilere dönük olmayan, ancak öğrencilere verilen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin etkililiğini arttırmaya yardım eden hizmetlerdir (Kepçeoğlu, 1999; Yeşilyaprak, 2004). Ergenin gelişimsel görevlerini yerine getirmesine ve problem davranışları daha az sergilemesine önemli katkılar sağlayan okul temelli önleme çalışmalarının bir kısmı da bu kapsam içerisinde yer almaktadır. Çünkü okul temelli önleme çalışmalarının bir kısmını okul personelinin riskli davranışlar ile ilgili bilgilendirilmesi ve eğitimi yer almaktadır (Gould, Greenberg, Velting ve Shaffer, 2003).

Öğretmen adaylarına problemleri davranışları tanıtmak, problem davranışlarla ilgili yanlış inançlarını değiştirmek, sorun davranışlarla ilgili uyarı sinyallerini fark etmelerini ve risk grupları hakkında bilgi sahibi olmalarını ve bu davranışlarla başa çıkabilmek için uygun stratejileri geliştirmelerini sağlamanın oldukça önemli olduğuna inanılmaktadır. Öğretmenler okulda yürütülen önleme çalışmalarının önemli bir parçasıdır. Okul psikolojik danışmalarının bir rolü de öğretmenlere problem davranışlar hakkında müşavirlik hizmetleri vermeleridir. Bu eğitim programı da bu amaç doğrultusunda hazırlanmıştır.

1.4. Denenceler

Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki denencelerin doğruluğu test edilecektir.

1- Problem davranışlara yönelik bilgi, beceri ve tutumları geliştirmek amacı ile hazırlanan eğitim programının uygulandığı öğretmen adaylarının madde kullanımına ilişkin bilgi, beceri ve tutumlarında, bu programın uygulanmadığı öğretmen adaylarının bilgi beceri ve tutumlarına göre artış olur.

2- Problem davranışlara yönelik bilgi, beceri ve tutumları geliştirmek amacı ile hazırlanan eğitim programının uygulandığı öğretmen adaylarının akran

zorbalığına ilişkin bilgi, beceri ve tutumlarında, bu programın uygulanmadığı öğretmen adaylarının bilgi beceri ve tutumlarına göre artış olur.

3- Problem davranışlara yönelik bilgi, beceri ve tutumları geliştirmek amacı ile hazırlanan eğitim programının uygulandığı öğretmen adaylarının ergen intiharlarına ilişkin bilgi, beceri ve tutumlarında, bu programın uygulanmadığı öğretmen adaylarının bilgi beceri ve tutumlarına göre artış olur.

4- Deney grubundaki öğretmen adaylarının madde kullanımı, ergen intiharları ve akran zorbalığına yönelik puanlarındaki bu farklılık kalıcıdır.

1.5. Sayıtlar

1- Bu araştırmada öğretmen adaylarının ölçek maddelerini içtenlikle yanıtlayacakları varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

- 1- Araştırmada deney ve kontrol gruplarını oluşturan öğrenciler, eğitim fakültesinde öğrenim gören son sınıf öğrencileridir.
- 2- Bu araştırmanın sonuçları öğretmen adaylarının ölçeklere verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.

1.7. Konu ile ilgili Tanımlar

Ergenlik: Bireylerin kimlik bulma ve sosyal yaşama uyum sağlama sürecinde psikolojik özelliklerini araştırmaya ve değerlendirmeye başladıkları bir dönemdir (Steinberg ve Morris, 2001).

Sigara, Alkol ve Madde Kullanımı: Beyin işlevlerini doğrudan etkileyerek bedensel, ruhsal, davranışsal ve bilişsel değişmelere yol açan, bağımlılık oluşturan ve

tutum üzerine etkili, keyif veren ama yaşam için gerekli olmayan her türlü maddenin kullanılmasıdır (Coşkunol, 2004).

Akran Zorbalığı: Bir veya birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür (Pişkin, 2003).

İntihar Girişimi: Ölümcül olmamakla birlikte, bireyin kendisine zarar verici ya da kendisini yaralayıcı davranışlarda bulunmasıdır (Pelkonen ve Marttunen, 2003).

İntihar: Ölüme götüreceğini bilerek, olayın kurbanı tarafından girişilen olumsuz eylemin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak meydana getirdiği her ölüme intihar denir (Odağ, 1995). Diğer bir deyişle ölümlü sonuçlanan intihar girişimleridir. (Pelkonen ve Marttunen, 2003).

BÖLÜM 2

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırma kapsamında ele alınan problem davranışlar ve bu davranışları önleme amacı ile ilgili olarak uygulanan eğitim programlarına ve bu konularda yurt dışında ve ülkemizde yapılmış olan bazı araştırmalara yer verilmektedir.

2.1. Problem Davranışlar

Problem davranışlar, ergenin gelişim görevlerini başarmasına, kendinden beklenen sosyal rolleri yerine getirmesine, yeterlik ve başarı duygusunu hissetmesine ve genç yetişkinlik dönemine başarıyla geçmesine engel olan davranışlardır (Jessor, 1991).

Problem davranışlar bir yandan ergenin sosyal uyumunu ve kişisel gelişimini engellerken diğer yandan ergenin fiziksel sağlığını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Örneğin, kalp rahatsızlıklarında, kanser ve akciğer hastalıklarında sigara ve alkol kullanma önemli bir etkiye sahiptir (Jessor, 1991)

Problem davranışlar birbirleriyle ilişkilidir. Çoğu zaman problem davranışlar iç içe geçmekte ve problem davranışı olan ergen farklı alanlarda da sorun yaşayabilmektedir (Jessor, 1998). Örneğin Huizinga ve Jacob-Chien'in (1998) 13-17 yaş arası ergenler ile yaptığı araştırma bulguları oldukça çarpıcıdır. Araştırma sonucunda herhangi bir alanda problem davranışı olan gençlerin suç işleme oranı %37-51 arasında değişirken hiçbir problem davranışı olmayan ergenlerin ciddi bir suç işleme oranının %1-3 arasında değiştiği belirlenmiştir (Siyez, 2009). Deveci ve ark. (2005) tarafından yapılan Manisa İli Kent Merkezinde İntihar Düşüncesi ve Girişimi Yaygınlığı araştırmasında da intihar düşüncesi olanlarda sigara ve alkol kullanımının ve intihar girişimi olanlarda sigara kullanımının istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha fazla olduğu saptanmıştır.

Problem davranışlarla ilgili bir diğer önemli nokta ise bu problemlerin başlangıç yaşıdır. Erken yaşlarda problem davranışların başlamış olması bu davranışların probleme dönüşme ve diğer problem davranışları gösterme olasılığını arttırmaktadır (Lerner ve Galambos, 1998). Madde kullanımına 15 yaşından önce başlayan gençlerin maddeyi kötü kullanma açısından risk altında oldukları görülmüştür (MacKenzie ve Kipke, 1998).

2.1.1. Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımı:

Sigara, alkol ve diğer uyuşturucu maddeler, keyif verici etkisi ile birlikte beyin işlevlerini doğrudan etkileyerek bedensel, ruhsal, davranışsal ve bilişsel değişimlere yol açmakta, bağımlılık yapmaktadır (Coşkunol, 2004).

Ergenlik döneminde alkol ve madde kullanımı, farklı alanlardaki problem davranışlarla da ilişkilidir. Örneğin; Flonery ve ark. (1996) madde kullanımının, kişilik problemlerini, okulda uyum sorunlarını ve ebeveynle olan ilişkilerin bozulmasını beraberinde getirdiğini ifade etmektedir (Akt: Lerner ve Galambos, 1998).

Sigara, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı genellikle yaşamın ilerleyen dönemlerinde ortaya çıkarken ergenlik döneminde madde bağımlılığının görülmesi görece daha nadir karşılaşılan bir durumdur. Ancak madde bağımlılığının başlangıcının ergenlik yıllarına kadar uzadığı bilinmektedir (World Health Organization, 1993).

Ergenlerin ilk kullandıkları maddeler arasında sigara ve alkol yer almaktadır. Ardından geçiş maddesi olarak nitelendirilen esrar gelmektedir. Ve diğer uyuşturucu maddeler genellikle bu maddelerin kullanımının ardından gelmektedir. Ergenlerin madde kullanımına başlama nedenleri arasında can sıkıntısı ve hayal kırıklıklarıyla başa çıkmaya çalışma, madde kullanımının yetişkinliğe geçişin bir işareti olarak kabul edilmesi, arkadaş gruplarının onayını kazanmak isteme ve bu maddelerin

gerilimi azaltıcı etkilerinin olması sayılabilir (Perry, Murray ve Klepp, 1987; Tanrıdağ, 2000).

Ergenlerde madde bağımlılığı aile yapısıyla da yakından ilişkilidir. Aile içi çatışmalar, sorunlar, aile bağlarının zayıf oluşu, aile içi şiddet ve istismar madde kullanımını için önemli risk faktörleridir. Ebeveynlerin ergene karşı tutumlarında tutarsızlıklar, aşırı sertlik veya aşırı rahatlık, madde kullanımına ilişkin diğer önemli risk faktörleri arasında yer almaktadır. Ayrıca arkadaşların madde kullanımı ile ilgili tutum ve davranışları madde kullanımında önemli bir belirleyicidir (MacKenzie ve Kipke, 1998). Arkadaşlarının madde kullanması ergende madde kullanmanın doğal olduğu düşüncesinin gelişmesine neden olabileceği gibi, ergen arkadaşları tarafından sosyal bir baskı hissedebilir ya da maddeye ulaşımı kolaylaştırabilir (Heischober ve Hofmann, 1997). Ayrıca arkadaşlarının madde kullanması ergenin bu maddelere ulaşmasını kolaylaştırmaktadır.

2.1.1.1. Madde Kullanım Sıklığı ile İlgili Türkiye’de Yapılmış Araştırmalar

Ergenlerde madde kullanım yaygınlığı ile ilgili olarak Türkiye’nin farklı coğrafi bölgelerinden seçilen dokuz ilden (İstanbul, İzmir, Sivas, Diyarbakır, Adana, Mersin, Trabzon, Eskişehir, Kocaeli) 2001 yılında toplam 24000 ilköğretim ve ortaöğretim öğrencisi ile yapılan araştırmada en yaygın kullanılan maddenin sigara, alkol ve uçucu maddeler olduğu anlaşılmıştır (Ögel, Taner ve Yılmazçetin, 2004).

Türkiye’de sigara içme alışkanlığının çok yaygın olduğu görülmektedir.1988 yılında yapılan ve tüm ülkeyi temsil eden “Sigara Alışkanlıkları ve Sigara İle Mücadele Kampanyası Kamuoyu Araştırması”na göre, ülkemizde sigaraya başlama yaşının %39 oranla 15-18 yaş arasında olduğu görülmüştür. 11-14 yaş arası gençlerin sigaraya başlama oranı ise %20 olarak belirlenmiştir (PIAR, 1988).

Ülkemizde yapılan farklı çalışmalar lise öğrencileri arasında sigara kullanma sıklığının %23 ile %50 (Alikeşifoğlu, Erginöz, Ercan, 2002; Ögel ve Liman, 2001)

arasında değiştiğini göstermektedir. Ayrıca lise ğrencilerinin %68'inin yaşamlarından en az bir kere sigara içtikleri belirlenmiştir (Yazman,1995).

2001 yılında Türkiye'nin farklı coğrafî bölgelerinden seçilen 9 ilde yapılan araştırmaya göre alkol kullanım yaygınlığı özellikle ortaöğretim öğrencileri arasında %45 olduğu bulunmuştur (Ögel ve Liman., 2001). Son yıllarda İzmir ilinde lise öğrencileri ile yapılan bir çalışmada yaşamlarında en azından bir kere alkollü içki içen ergenlerin oranının %55 olduğu görülürken, son 6 ay içerisinde alkol kullanım oranının %36.7, haftada iki üç kez gibi düzenli alkol kullanım oranının ise %5.6 olduğu belirtilmektedir (Siyez, 2006).

. Uyuşturucu madde kullanımında en tehlikeli yaşların 12-17 yaş arası olduğu bilinmektedir. Madde bağımlısı olan gençlerin %68'i 18 yaşın, %32'si ise 20 yaşın altındadır (Yücel, 1989; Akt., Sabuncuoğlu, 1995)

2.1.1.2. Madde Kullanım Sıklığı İle İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Ergenlerin alkol, sigara ve uyuşturucu maddeleri kullanım sıklığının yıllar içerisinde arttığı ve bu maddeleri kullanmaya başlama yaşının giderek küçüldüğü görülmektedir. Örneğin, Strote, Lee, Weschler, (2003) ondörtbin ergen üzerinde yapmış olduğu araştırmada 1997-1999 yılları arasında ekstazi kullanım oranlarının %2.8'den %4.7 ye çıktığı belirlenmiştir. Farklı bir araştırmada da 15-19 yaş arası gençlerin %4-5'inin düzenli olarak yasadışı madde kullandığı bulunmuştur (Gloria, Trainer, Beasley ve ark., 1996).

Değişik ülkelerde ergen grubu üzerinde yapılan çalışmalarda da sigara kullanımının oranlarının %34 ile %51 arasında değiştiği (Vogel, Hurford, Smith ve Cole, 2003; Young-Ho, 2001); alkol kullanımının %62 (Young-Ho, 2001) ve uyuşturucu madde kullanımının %12-%23 (Young-Ho, 2001; Johnston, O'Malley ve Bachman, 1995: Akt: Baer, Maclean, Marlatt, 1998) arasında değiştiği görülmektedir. Johnston, O'Mally ve Bachman (1995) tarafından yapılan bir

araştırmada lise son sınıf öğrencilerinin %54'ünün en azından bir kere uyuşturucu madde kullanmayı denediği, %63'ünün ise sigara içmeyi denediği ve %80'inin alkol kullandıkları görülmüştür

Yapılan bazı çalışmalar, kızlarda sigara ve alkol kullanım oranlarının erkeklere göre daha yüksek iken uyuşturucu maddelerin kullanım oranlarının erkeklerde daha yüksek olduğunu göstermektedir (Schorling, Gutgesell, Klas, Smith, Keller, 1994; Katja ve Merja-Terttu, 2002). Alkol, sigara, esrar ve uçucular ergenler tarafından en fazla kullanılan uyuşturucu maddelerdir (Dusenbury ve Falco, 1997).

2.1.2. Akran Zorbalığı

Akran zorbalığı bir veya birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür (Pişkin, 2003).

Konuyla ilgili oldukça kapsamlı çalışmalar yapan Olweus (1993) akran zorbalığını “Bir öğrenci, bir veya daha fazla öğrenci tarafından zaman içerisinde tekrarlanan bir biçimde olumsuz davranışlarla karşı karşıya kalıyorsa bu kişiye ya zorbalık yapılmaktadır ya da bu kişi kurbandır” şeklinde tanımlamaktadır.

Akran zorbalığını açıklarken zorba, kurban ve seyirci kavramlarından da bahsetmek gerekir. Başkalarının gereksinim ve haklarını dikkate almadan, kendi statü, heyecan ve maddi kazancı için veya grup ortamında kendi gereksinimlerini karşılayabilmek amacıyla başkalarına karşı zarar verici davranışlarda bulunan kişi ya da gruplar zorba olarak tanımlanmaktadır (Maines ve Robinson, 1992). Diğer yandan başkalarının davranışlarından sürekli olarak zarar gören ve zarar verici bu davranışlara karşı koyabilecek ve durdurabilecek beceri, statü ve kaynaklara sahip olmayan kişi veya gruplar ise kurban olarak tanımlanmaktadır (Maines ve Robinson, 1992). Kavgalara veya diğer fiziksel saldırılara tanık olan kişiler de “seyirci” olarak tanımlanmaktadır. Seyirciler arasında sadece öğrenciler değil geniş kapsamda yetişkinler, aileler, öğretmenler, rehber öğretmenler, okul psikologları, otobüs

şoförleri, kütüphane görevlileri, kantinciler ve okuldaki güvenlik görevlileri de yer almaktadır (Stueve ve ark., 2006).

Zorbalık, fiziksel boyutta ortaya çıktığında; örneğin, vurma, tekme atma ve dövme gibi eylemlerin yapıldığı durumlarda, aynı zamanda şiddet olarak da kabul edilmektedir. Ancak zorbalık davranışı, sözel ve duygusal zorbalık olarak fiziksel olmayan boyutlarda da ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, dalga geçme, kızdırma, isim takma, alay etme, kötü söz söyleme, arkadaş grubuna almama ya da sosyal olarak dışlama, iftira atma ve söylenti çıkarıp yayma gibi (Pişkin, 2002). Ergenler yaşamlarının büyük bir çoğunluğunu okulda geçirirler ve akran baskısı en fazla okul yıllarında yaşanmaktadır. (Feit, Wodarski,1995).

“Öğrenciler Arası Zorbalık” konulu araştırmada eğitimcilerin okul zorbalığına ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmaya 32 yönetici ve 92 öğretmen katılmıştır. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar %44,4 oranında bedensel zorbalık olarak nitelendirilen itme, %30,3 ile saç kulak çekme ve %28,1 ile de bedene yönelik kaba şakaların öğrenciler arasında çok sık düzeyde yaygın olduğunu göstermektedir. Katılımcılar sözel zorbalık olarak nitelendirilen %46 ile ad takma, %40,8 ile alay etme, %37,5 ile sürekli takılma ve %29,8 ile de laf atmanın okullarda çok sık karşılaşıldığını belirtmişlerdir. Okullarda duygusal zorbalığın da; %63 ile gruptan dışlama, %56,9 ile bireyi küçük düşürmenin yaşandığını göstermektedir. Okullarda zorbalığın önlenmesi ve durdurulmasına yönelik olarak yapılanlar da ;%94.53 ile en çok kendi bireysel çabaları %42.97 ile okul yönetiminden yardım isteme ve %26.56 ile de diğer öğretmenlerden ve rehber öğretmenlerden yardım isteme biçiminde sıralanmaktadır (Karaman -Kepenekçi ve Çınkır, 2001)

Okul yıllarında akran zorbalığına maruz kalan gençlerin öz güvenlerinin azaldığı ve depresif duygu durumlarının çocukluktan yetişkinliğe doğru devam ettiği bilinmektedir. Gençlerin yaşadıkları depresif duygu durumları ise yalnız kalma isteklerini arttırmaktadır. Ayrıca akran zorbalığına maruz kalan gençler utangaçlıklarından dolayı duyguları hakkında kimseyle konuşmak istemezler ve duygularını paylaşmazlar. Daha çok izole olan genç daha çok depresif hale gelir.

Bütün bu duygu karmaşasına bağlı olarak da akran zorbalığına uğrayan gençler intiharı daha sık düşünürler ve intihar girişiminde bulunurlar (Voors, 2000). Ayrıca Olweus'un (1992, 1993) yaptığı çalışmalarda da çocukluk ve ergenlik dönemlerinde akran zorbalığı deneyimine sahip bireylerin 20'li yaşların ortalarında suç davranışlarında dört kata varan oranlarda bir artış olduğunu belirlenmiştir.

2.1.2.1. Akran Zorbalığının Görülme Sıklığı ile İlgili Türkiye'de Yapılmış Araştırmalar

“Okullarda Yaygın Bir Sorun: Akran Zorbalığı” konusunda Ankara'daki İlköğretim okullarına devam eden 1154 öğrenci ile yapılan araştırmada; haftada en az bir kez öğrencilerin %35.1 'inin zorbalığa uğradığını, %6.2 'sinin zorbalık yaptığını ve % 30.2'sinin de hem zorbalığa uğradığını hem de zorbalık ettiğini saptamıştır (Pişkin, 2003). Aynı çalışmada Pişkin, erkeklerde zorbalığa daha sık rastlandığını, zorbalığın %34'ünün fiziksel, %29'unun sözel, %21'inin dolaylı (soyutlama), %11'inin eşyalara zarar verme biçiminde gerçekleştiğini bulmuştur.

İstanbul'da yapılan bir çalışmada ise liseye devam etmekte olan ergenlerin %9.2'si okulda son yarıyılıda arkadaşlarına en az bir kez zorbalık yaptıklarını, %22'si zorbalığa maruz kaldıklarını, %9.4'ü ise hem zorbalık yaptıklarını hem de zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir (Alikaşifoğlu ve ark., 2007:Akt Alikaşifoğlu ve Ercan, 2007).

Karaman -Kepenekçi ve Çınkır'ın (2001) yaptıkları çalışmada okul zorbalığının görülmesinin yanı sıra okul ortamında öğrencilerin en çok hangi mekanlarda zorbalığa maruz kaldıklarını araştırmış ve kurbanların en fazla sınıfta zorbalığa uğradıklarını bulmuştur. Sınıf dışında okul koridorları, okul dışı alanlar ve okulun oyun alanları öğrencilerin zorbalığa maruz kaldıkları alanlar arasında yer almaktadır.

2.1.2.2. Akran Zorbalığının Görülme Sıklığı ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

İngiltere’de okul zorbalığı konusunda yapılan bir araştırmada; öğrencilerin %10’u kimi zaman ya da daha sık zorbalığa uğradıklarını belirtirken, % 4’ü de haftada en az bir kez zorbalık kurbanı olduklarını bildirmişlerdir. Ortaokullardaki zorbalığın en yaygın türü isim takmadır. Ardından vurma, tehdit etme ve alay etme davranışları izlenmektedir. Araştırma sonuçları, İngiltere ortaokullarında zorbalığın küçük yaştaki öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında yaygın olduğunu göstermektedir (Salmon ve James, 1998).

Olweus (1995), yapmış olduğu bir çalışmada öğrencilerin %15’inin zaman zaman ve %5’inin de ciddi bir biçimde ve sürekli olarak zorbalık sorunuyla karşı karşıya kaldıklarını belirlemiştir.

Mellor (1997), lise öğrencilerinin okul zorbalığı ile ilgili deneyimlerini belirlemeye yönelik bir çalışma yapmıştır. Toplam 942 öğrenciden %50’si okulda en az bir ya da iki kez diğer öğrenciye zorbaca davrandığını ya da zorbalık kurbanı olduğunu, %44’ü bu tür bir deneyime sahip olduğunu, %32’si herhangi bir durumda kurban olmadığı gibi diğer bir öğrenciye zorbaca davranmadığını belirtmiştir.

Otuzbeş ülkenin katılımıyla gerçekleştirilen kesitsel bir araştırmada ergenlerin %35’i son birkaç ay içinde en az bir kez okulda arkadaşlarına zorbalık yaptıklarını, %34’ü de zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir (Currie ve ark., 2004; Akt: Alikışoğlu ve Ercan, 2007).

Diğer öğrencilere karşı zorbaca davranışlar sergileyen öğrencilerin aynı zamanda kendilerinin de zorbalık kurbanı oldukları görülmektedir. Zorbalığın en yoğun olarak yaşandığı dönem ortaokul yıllarıdır (Koki,1999).

2.1.3. Ergen İntiharları

İntihar kavramı içerisinde, intiharla ilgili düşünceler, intihar girişimleri ve tamamlanmış intiharlar yer almaktadır. İntiharla ilgili düşünceler, bir kişinin ölme isteğini yansıtan ifadeler kullanması, intihar girişimleri ise ölümcül olmamakla birlikte bireyin kendisine zarar verici ya da kendisini yaralayıcı davranışlarda bulunması anlamına gelmektedir. Tamamlanmış intiharlar ise ölümlü sonuçlanan intihar girişimleri olarak tanımlanmaktadır (Pelkonen ve Marttunen 2003).

Tamamlanmış intihar oranlarının yeterince tehdit edici olmasına rağmen araştırmacılar intihar girişim oranlarının çok daha yüksek olduğunu ve özellikle ergenlik dönemine girilmesiyle birlikte intihar girişimlerinin artış gösterdiğini belirtmektedir (Gould 2005).

İntihar davranışının pek çok psiko-sosyal problem ile iç içe olduğu bilinmektedir. Bekaroğlu, Bilici ve Hocoğlu (1999) araştırmasında, intihar eden kişilerde düzenli alkol kullanımına ait verilerin elde edildiği bildirilmektedir. Alkol bağımlılığı, uzamış bir intihar eylemi olarak değerlendirilmektedir (Sayıl, 2002). Alkol bağımlılarının işlerine, bedenlerine ve ilişkilerine karşı gösterdikleri yıkıcı tutum gizli intihar eğilimlerinin belirtisi olarak anlaşılmaktadır. Alkol, sigara ve diğer madde bağımlılarının doğrudan intihar eylemi yerine bu maddeleri alarak yavaş yavaş kendini öldürme yolu seçtikleri belirtilmektedir (Odağ 1995).

2.1.3.1. Ergen İntiharlarının Görülme Sıklığı ile İlgili Türkiye’de Yapılmış Araştırmalar

İntihar oranları son yıllarda özellikle gençler arasında dramatik bir artış göstermektedir. Ceyhun ve Ceyhun (2003) tarafından 600 lise, 800 üniversite öğrencisi olmak üzere toplam 1400 yapılan çalışmada da intihar düşüncelerinin ergenlik döneminde çok sık görüldüğü sonucuna varılmıştır.

Türkiye intihar oranı düşük ülkelerden biri olsa da (Güleç ve Küey, 1989; Devlet İstatistik Enstitüsü intihar istatistikleri,1997), tüm intiharlarının 1/3'ü 15-24 yaş grubunda gerçekleşmektedir (Sayıl, 1992). Şenel ve Şenol (1996) tüm intihar girişimlerinin %20'sini lise öğrencilerinin, %25'ini 14 yaşın üzerindeki ergenlerin oluşturduğunu ve intihar girişimlerinin %30-35'inin 14-25 yaş arasında yoğunlaştığını belirlemişlerdir.

Türkiye'de intihar girişiminde bulunanların büyük çoğunluğu 15-19 yaş arasındaki gençler oluşturmaktadır (Özgüven-Devrimci ve Sayıl 2003). Eskin'in (1995) yapmış olduğu bir çalışmada liselerde öğrenim gören gençlerin %10.9'unun yaşamları boyunca en az bir kez intihar girişiminde bulunduğu belirlenmiştir (Akt: Eskin, 2000).

2.1.3.2. Ergen İntiharlarının Görülme Sıklığı İle İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Amerika birleşik devletlerinde intihar, 10-14 yaş arası ergenler arasında görülme sıklığı açısından kazalar, kanser ve cinayetlerin arkasından dördüncü sırada ölüm nedeni olarak sayılırken, 15-24 yaş arasındaki ergenler arasında ise kazalar ve cinayetlerin ardından üçüncü ölüm nedeni olarak yer almaktadır (Davis ve Brock 2002). ABD'de yaklaşık her 63 dakikada bir, bir genç intihar etmektedir (Rosenberg, 2002).

Davis ve Brock (2002) her bir ergenin intiharına karşılık 100'den fazla ergenin de intihar girişiminde bulunduğunu ifade etmektedir.

Scouller ve Smith (2002) batılı ülkelerde en önemli ölüm nedenleri arasında intiharın olduğunu belirtmektedirler. Yapılan çalışmalara göre, ABD ve Avustralya'da 1960'tan 1990'lara kadar gençler arasındaki intihar olayları üçe katlanmıştır (Steward, Monion ve Davidson, 2002).

Ergenlik döneminde görülen intihar girişimlerinde, tamamlanmış intihar oranlarında yıllar içerisinde bir artışın gözlenmesi ve ergen intiharlarıyla ilişkili olan çok sayıda değişkenin belirlenmiş olması önleme programlarının geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Batı toplumlarına ergen intiharlarını önlemeye yönelik olarak yapılan bu çalışmalar, okul, toplumsal alan ve sağlık sistemi olmak üzere üç alanı kapsamaktadır. Ancak ergenlerin zamanlarının üçte birini okulda geçirmesi nedeniyle özellikle okullarda yapılan önleyici rehberlik çalışmalara daha fazla önem verilmektedir (Malley, Kush ve Bogo, 1994; Kalafat, 2003).

2.2. Problem Davranışların Önlenmesinde Öğretmenlerin Rolü

1980'li yıllardan itibaren benimsenmeye başlayan gelişimsel rehberlik anlayışında çocukların ve ergenlerin gelişimsel görevlerini başarı ile tamamlaması için desteklenmesi amaçlanmaktadır. Bireylerin kişilik gelişimlerini desteklerken erken dönemde sorunları fark edebilme ve yönlendirebilme olası olumsuz sonuçların önlenmesi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir (Gysberg ve Henderson, 2005).

1960'lı yıllardan itibaren öğrenci davranışları ile ilgili yapılan çalışmalar öğretmen davranışlarının önemini ortaya koymaktadır. Sınıf içerisinde öğrencileri ile etkileşime geçerek, olayları öğrencilerin bakış açısından değerlendirebilen, öğrenciler arasındaki bireysel farklılıkları esas alabilen, öğrencilerden gelen yeni fikirlere açık olan ve sınıf içerisinde esnek davranabilen öğretmenlerin, öğrencilerinin sınıf içerisindeki olumlu davranışları arttığı gibi öğrencilerin öğrenmeye olan istekleri de artış göstermektedir. Farklı ülkelerde öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin becerilerini geliştirmeye yönelik programlar hazırlanmakta ve uygulanmaktadır. Hong Kong Eğitim Enstitüsü, öğretmen adaylarına yönelik olarak 45 saatlik öğretmen kişilik ve sosyal gelişim modülü uygulamakta ve söz konusu modülde öğretmen adaylarının sınıf öğretmeni olarak rehberlik rolünü yerine getirebilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve tutumlarının artırılması hedeflenmektedir (Pattie, 2000).

Ayrıca yapılan çalışmalar gençler arasında en önemli yardım kaynaklarından birisinin öğretmenler olduğunu göstermektedir. Clarke, Coombs ve Walton (2003) tarafından yapılan bir çalışmada kız öğrencilerin %91'i erkek öğrencilerin ise %72'si bir sorunları olduklarında yardım almak için öğretmenlerine başvurdukları belirlenmiştir.

2.2.1. Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımının Önlenmesi ve Öğretmenlerin Rolü

Okulda, öğrencilerin okul saatleri içinde alkol ve madde kullanmalarına yönelik 1123 lise öğrencisi ile yapılan bir araştırmada, alkol ve maddenin okul içinde kolayca elde edildiği ve öğrencilerin rahatlıkla alkol ve madde kullandıkları görülmüştür (Finn, 2006). Benzer bir araştırmaya göre; lise öğrencilerinin %29'una okulda kendilerine illegal madde kullanımı teklif edildiği ya da maddenin satıldığı bulunmuştur (Centers for Disease Control and Prevention, 2004).

Finn'in (2006) yaptığı araştırmaya göre; öğrencilerin %12'si okul saatleri içinde alkol alırken, %16'sı da uyuşturucu kullanmaktadır. %75'i okulda birinden alkol elde etmenin çok kolay olduğunu düşünmektedir. Öğrencilerin %65'i okul tuvaletlerinde, %31'i ise boş sınıflarda alkol ve madde tüketimini rahatlıkla yapmaktadır. Öğrencilerin %42'si kendilerine uyuşturucu madde kullanmaları teklif edildiğini belirtmiştir. Ergenin arkadaşlarının madde kullanması, ergende madde kullanmanın doğal olduğu düşüncesinin gelişmesine neden olabildiği gibi, ergen bu maddeleri kullanması gerektiği ile ilgili olarak kendi üzerinde sosyal bir baskı hissedebilir ve/veya ergenin bu maddelere ulaşımı kolaylaşabilir (Heischober ve Hofmann, 1997). Bütün bu nedenlerden dolayı ergenin arkadaşlarının bu maddeleri kullanmaları ya da bu durumdan rahatsız olmamaları, ergenin bu maddeleri kullanmaya başlaması açısından önemli bir risk faktörü olarak kabul edilmektedir (Steinberg, 1993; World Health Organization, 1993).

Yukarıda yer alan araştırma bulguları, öğrencilerin okullarda uyuşturucu maddeye ulaşabildiklerini ve uyuşturucu maddelerin okullara girebildiğini

göstermektedir. Okullarda madde kullanımının yaygınlığı, konu ile ilgili önleme çalışmalarının yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Okullarda madde kullanımının engellenmesi, uyarı sinyallerinin ve riskli davranışların fark edilerek önleyici çalışmaların yapılması, öğrencilerin sağlıklı yaşam sürmeleri için öğretmenlerin rolü son derece önemlidir.

Madde kullanımını önleyici çalışmaların amacı; madde kullanımını önlemek, erken yaşlarda madde kullanımına başlanmasını ertelemek ya da madde kullanımını ve buna bağlı gelişen diğer sorunları azaltmaktır. Öğretmenlere yönelik yapılan önleyici çalışmalar çocuğun maruz kalabileceği risk etkenlerini azaltmayı amaçlamaktadır (Ögel, Taner, Eke ve Erol, 2004).

“Okullarda Madde Bağımlılığını Önleme“ konulu projede (Ögel ve ark., 2004); 508 rehber öğretmen, 2599 sınıf/branş öğretmeni ve 284 ebeveyne yönelik madde kullanımı ve bağımlılığıyla ilgili bilgilendirme eğitimleri yapılmıştır. Uygulanan eğitimlerin rehber öğretmenlerin, Sınıf/branş öğretmenlerinin ve ebeveynlerin bilgi düzeyini arttırdığını göstermiştir.

2.2.2. Akran Zorbalığının Önlenmesi ve Öğretmenlerin Rolü

Öğretmenlerin akran zorbalığı ile ilgili inançları, akran zorbalığına müdahale etme oranlarını etkileyebilir. Pepler, Craig, Ziegler ve Charach'a göre (1994) göre; öğretmenlerin %85'i akran zorbalığını önlemek için her zaman veya sıklıkla müdahale ettiklerini belirtmiştir. Buna karşın öğrencilerin sadece %35'i öğretmenlerinin akran zorbalığına müdahale ettiklerini bildirmiştir benzer olarak, lise öğrencilerinin %60'ı öğretmenlerinin arada bir veya neredeyse hiçbir zaman akran zorbalığını durdurmaya çalıştıklarını belirtmiştir (Olweus, 1984). Yapılan çalışmalar öğretmenlerin akran zorbalığına nadiren ve tutarsız şekilde müdahale ettiklerini göstermiştir.

7 okul ve 116 öğretmen ile yapılan çalışmada, gençken zorbalığa maruz kalmış öğretmenlerin öğrencilere karşı zorbaca davranışlarda bulunma eğiliminde

oldukları ve sınıf içi ve sınıf dışında zorbaca davranışlar deneyimledikleri bulunmuştur (Twemlow, Fonagy, Sacco ve Brethour, 2006).

2.2.3. Ergen İntiharlarının Önlenmesi ve Öğretmenlerin Rolü

Ergenlik döneminde görülen intihar girişimlerinde, tamamlanmış intihar oranlarında yıllar içerisinde bir artışın gözlenmesi ve ergen intiharlarıyla ilişkili olan çok sayıda değişkenin belirlenmiş olması önleme programlarının geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Batı toplumlarına ergen intiharlarını önlemeye yönelik olarak yapılan bu çalışmalar, okul, toplumsal alan ve sağlık sistemi olmak üzere üç alanı kapsamaktadır. Ancak ergenlerin zamanlarının üçte birini okulda geçirmesi nedeniyle özellikle okullarda yapılan önleyici rehberlik çalışmalara daha fazla önem verilmektedir (Malley ve ark. 1994)

Crespi (1990), öğrencilerin intihar etmeden veya intihar girişiminde bulunmadan kısa bir süre önce öğretmen, doktor veya diğer profesyonellerle konuştuğunu belirtmektedir. Ancak yapılan çalışmalar (Leane ve Shute, 1998; Scouller ve Smith, 2002) öğretmenlerin ergen intiharlarına yönelik bilgi düzeylerinin yetersiz olduğunu göstermektedir.

İlgili yazın incelendiğinde öğretmenlerin ve öğretmen adayların problem davranışlarla ilgili bilgi düzeylerini ya da bu sorunlarla ilgili başa çıkma becerilerini değerlendiren çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

Bu araştırmada da okul temelli önleyici bir yaklaşım benimsenerek öğretmen adaylarının problem davranışlara yönelik farkındalık ve bilgilerinin, sorunlarla başa çıkma ile ilgili yeterliliklerinin artırılması hedeflenmektedir. Bu bakımdan hazırlanacak önleme programının ülkemizde gelişimsel rehberlik ile ilgili çalışmalara katkı sağlayacağı beklenmektedir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, araştırmada yer alan denekler, veri toplama araçları ve veri çözümleme tekniklerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma, hazırlanan eğitim programının, öğretmen adaylarının problem davranışlara yönelik bilgi ve beceri düzeyleri ile tutumları üzerindeki etkisini saptamayı amaçlayan, deneysel bir araştırmadır. Araştırmanın bağımsız değişkeni, öğretmen adaylarına uygulanan eğitim programı, bağımlı değişkeni ise öğretmen adaylarının problem davranışlara yönelik bilgi ve beceri düzeyleri ile tutumlarıdır. Araştırmada, ön-test son-test kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Bu araştırmada kullanılan desen Tablo 1’de verilmiştir. Ön testler eğitim başlamadan hemen önce, son testler de eğitimin bitiminden hemen sonra uygulanmıştır. Ayrıca deney grubuna eğitimin bitiminden 1 ay sonra izlem testi uygulanmıştır.

Tablo 1 Araştırma Deseni

Gruplar	Öntest	İşlem	Sontest	İzlem Testi
Deney Grubu	- Sigara Alkol ve Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi Tutum Ölçeği -Akran Zorbalığı Bilgi Tutum Ölçeği -Ergen İntiharları Davranış Ölçeği	7 Oturumluk problem davranışları ilişkin bilgi beceri ve tutumları arttırmaya yönelik eğitim programı	-Sigara Alkol ve Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi Tutum Ölçeği -Akran Zorbalığı Bilgi Tutum Ölçeği -Ergen İntiharları Davranış Ölçeği	-Sigara Alkol ve Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi Tutum Ölçeği -Akran Zorbalığı Bilgi Tutum Ölçeği -Ergen İntiharları Davranış Ölçeği
Kontrol Grubu	-Sigara Alkol ve Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi Tutum Ölçeği -Akran Zorbalığı Bilgi Tutum Ölçeği -Ergen İntiharları Davranış Ölçeği	----	-Sigara Alkol ve Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi Tutum Ölçeği -Akran Zorbalığı Bilgi Tutum Ölçeği -Ergen İntiharları Davranış Ölçeği	

3.2. Araştırma Grubu

Araştırma grubu, 2008–2009 öğretim yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi’nde son sınıfa devam eden öğrenciler arasından seçilmiştir. Araştırma grubunun belirlenmesinde gönüllü olma ve daha önceden problem davranışlar ile ilgili herhangi bir eğitim almamış olma kriterleri aranmıştır. Bu kriterleri sağlayan 54 öğretmen adayı deney ve kontrol gruplarına yansız olarak atanmışlardır. Her bir grup 27 öğretmen adayından oluşmaktadır. Katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2 Deney ve Kontrol Gruplarının Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Gruplar	Kız	Erkek	Toplam
Deney Grubu	17	10	27
Kontrol Grubu	17	10	27
Toplam	34	20	54

3.3. Veri Toplama Araçları

Verilerin elde edilmesinde Sigara Alkol ve Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeği, Akran Zorbalığına Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeği, Ergen İntiharları Davranış Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Veri toplama araçları ile ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır.

3.3.1. Sigara Alkol ve Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeği (SAUMYBTÖ):

Bu ölçek, Ögel (2005) tarafından yürütülen “Okullarda Madde Bağımlılığı İle Mücadele Projesi”nde öğretmenlerin bilgi düzeyleri ile beceri ve tutumlarını değerlendirmek amacıyla kullanılan ölçeğe dayandırılarak geliştirilmiştir. Ölçekte 42 madde yer almaktadır. Ancak ölçeğin daha önceden geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmamıştır. Ölçekten bu araştırma kapsamında uygulanacak eğitim programı ile ilişkili olmayan maddeler (20 madde) çıkarılmıştır. Ölçekte kalan 22 madde, ergenlerin madde kullanım sıklığı, madde kullanan gence nasıl yaklaşılması gerektiği ve bu maddeleri kullananlara yönelik neler yapılabileceği ile ilgilidir. Ölçekte maddeler “tamamen katılıyorum” dan “hiç katılmıyorum” a doğru beşli likert tipinde derecelendirilmektedir. Ölçek bu haliyle Eğitim Fakültesinde son sınıfa devam eden 150 öğretmen adayına uygulanarak ölçeğin geçerlik ve güvenirliği test edilmiştir (Ek 1).

3.3.1.1. Sigara Alkol Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeğinin Geçerlilik Çalışması:

Ölçeğin geçerlilik çalışması kapsamında açıklayıcı faktör analizi yapılmış ve madde toplam puan korelasyonları hesaplanmıştır.

Açıklayıcı faktör analizi yapılmadan önce 22 maddelik ölçeğin maddeleri arasındaki kısmi korelasyonların ve korelasyon matrisinin faktör analizi için uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett testi ile test edilmiştir. Buna göre KMO değeri .72 olarak bulunurken; Bartlett testi sonucu da $\chi^2=336,121$, $df = 105$, $p < .000$ olarak bulunmuştur. Her iki analizle ilgili sonuçlar, faktör analizi yapabilmek için gerekli kriterlerin sağlandığını göstermektedir (Staquet, Hays ve Fayers, 1998).

Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek için temel bileşenler analizi kullanılarak faktör analizi yapılmıştır. İlk analiz sonucunda toplam varyansın %26'sını açıklayan 2 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ancak 8 maddenin faktör yük değerlerinin .40 altında kalması nedeniyle bu maddeler çıkarılarak faktör analizi tekrarlanmıştır.

İkinci defa yapılan faktör analizi sonucunda toplam varyansın %40.27'sini açıklayan 2 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. 6 maddeden oluşan ilk faktörde yer alan maddeler, tutumsal ifadeleri yansıtan maddelerden oluştuğu için bu faktör "Tutum Alt boyutu" olarak adlandırılmıştır. İkinci faktörde 8 maddeden oluşmaktadır. Bu faktörde yer alan maddelerde sigara, alkol ve madde kullanımına yönelik bilgileri yansıtan maddelerden oluştuğu için bu faktör "Bilgi Alt boyutu" olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin faktör yapısına ve madde toplam puan korelasyonlarına ilişkin bilgiler Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3 Sigara Alkol Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeğinin Maddelerine İlişkin Faktör Yükleri ve Madde Toplam Korelasyonları

Madde No	Faktör 1 (Tutum Altboyutu)	Faktör 2 (Bilgi Altboyutu)	Madde Toplam Korelasyonu
8	.66	-.22	.59
14	.65		.52
5	.62		.45
4	.58		.51
10	.51	-0.11	.38
12	.47		.32
7		.67	.57
11		.51	.36
2	.17	.48	.42
6		.46	.45
13	.12	.45	.38
3		.43	.36
1	.04	.41	.33
9		.40	.31
Açıklanan varyans %	20.95	19.32	

3.3.1.2. Sigara Alkol Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeğinin Güvenirlik Çalışması:

Açıklayıcı faktör analizinden elde edilen faktör yapısına göre bilgi ve tutum alt boyutlarının Cronbach alpha güvenirlilik katsayısı hesaplanmıştır. 6 maddeden oluşan tutum alt boyutunun cronbach alpha güvenirlilik katsayısı $r = .79$ olarak bulunurken; 8 maddeden oluşan bilgi alt boyutunun cronbach güvenirlilik katsayısı $r = .73$ olarak bulunmuştur.

SAUMBTÖ'ye ilişkin açıklayıcı faktör analizi sonuçları ve alt boyutlara ilişkin cronbach alpha güvenilirlik katsayıları ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir.

3.3.2. Akran Zorbalığına Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeği:

Akran Zorbalığına Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeği maddeleri araştırmacı tarafından ilgili literatür incelenerek hazırlanmıştır (Ek 2). Ölçek maddeleri hazırlandıktan sonra ilk aşamada üç uzman görüşüne başvurulmuş ve uzmanlar ölçekte yer alan 20 maddenin akran zorbalığına yönelik bilgi ve tutum düzeyini ölçebileceğini belirtmişlerdir. Ölçekte yer alan maddeler “tamamen katılıyorum” dan “hiç katılmıyorum” a doğru beşli likert tipinde derecelendirilmektedir. İkinci aşamada ise ölçek Eğitim Fakültesinde son sınıfa devam eden 150 öğretmen adayına uygulanarak ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği test edilmiştir.

3.3.2.1. Akran Zorbalığına Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeğinin Geçerlilik Çalışması:

Ölçeğin geçerlilik çalışması kapsamında açıklayıcı faktör analizi yapılmış ve madde toplam puan korelasyonları hesaplanmıştır.

Açıklayıcı faktör analizi yapılmadan önce 20 maddelik ölçeğin maddeleri arasında kısmi korelasyonlarının ve korelasyon matrisinin faktör analizi için uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ile test edilmiştir. Buna göre KMO değeri .70 olarak bulunurken; Bartlett testi sonucu da $x^2=198.606$, $df = 91$, $p < .000$ olarak bulunmuştur. Her iki analizle ilgili sonuçlar, faktör analizi yapabilmek için gerekli kriterlerin sağlandığını göstermektedir (Staquet, Hays ve Fayers, 1998).

İlk analiz sonucunda toplam varyansın %34.47'sini açıklayan 2 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ancak ölçekte yer alan 7 madde faktör yük değeri .40'ın altında kaldığı için, 1 madde de yanlış faktöre yüklendiği için ölçekten çıkarılarak faktör analizi yinelenmiştir. İkinci defa yapılan faktör analizi sonucunda toplam varyansın

%48.68'ini açıklayan 2 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. 9 maddeden oluşan ilk faktörde yer alan maddeler, akran zorbalığına ilişkin bilgi düzeyini yansıtan maddelerden oluştuğu için bu faktör “Bilgi Alt boyutu” olarak adlandırılmıştır. İkinci faktörde 3 maddeden oluşmaktadır. Bu faktörde yer alan maddelerde akran zorbalığına yönelik tutumları yansıtan maddelerden oluştuğu için bu faktör “Tutum Alt boyutu” olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin faktör yapısına ve madde toplam puan korelasyonlarına ilişkin bilgiler Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4 Akran Zorbalığına Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeğinin Maddelerine İlişkin Faktör Yükleri ve Madde Toplam Korelasyonları

Madde No	Faktör 1 (Bilgi Altboyutu)	Faktör 2 (Tutum Altboyutu)	Madde Toplam Korelasyonu
5	.56	.13	.47
4	.55		.37
11	.52	.30	.43
2	.50		.48
3	.47		.51
12	.47	.10	.45
6	.46		.38
1	.44	-.26	.37
7	.40		.31
9		.66	.45
10		.66	.52
8		.56	.47
Açıklanan varyans %	17.91	30.77	ss

3.3.2.2. Akran Zorbalığına Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeğinin Güvenirlik Analizi

Açıklayıcı faktör analizinden elde edilen faktör yapısına göre bilgi ve tutum alt boyutlarının cronbach alpha güvenirlilik katsayısı hesaplanmıştır. 12 maddeden oluşan tutum alt boyutunun Cronbach alpha güvenirlilik katsayısı $r = .77$ olarak bulunurken; bilgi alt boyutunun cronbach güvenirlilik katsayısı $r = .71$ olarak bulunmuştur.

AİYBTÖ'ye ilişkin açıklayıcı faktör analizi sonuçları ve alt boyutlara ilişkin Cronbach alpha güvenirlilik katsayıları ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir.

3.3.3. Ergen İntiharları Davranış Ölçeği:

Scouller ve Smith (2002) tarafından geliştirilen ölçek 41 maddeden oluşmaktadır (Ek-3). Ergen intiharları ile ilgili bilgi düzeyini değerlendirme amacıyla hazırlanmış ölçeğin, demografik değişkenler, risk faktörleri, yatkınlaştırıcı faktörler, uyarı sinyalleri ile önleme ve tedavi olmak üzere beş alt boyutu bulunmaktadır. Ölçek “kesinlikle katılıyorum”dan “kesinlikle katılmıyorum”a doğru beşli likert tipinde derecelendirilmektedir.

Ölçeğin değerlendirmesinde olumsuz soru cümleleri tersine çevrildikten sonra “kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum” cevapları birleştirilerek ve toplam puanları alınarak doğru cevap sayısına ve doğru cevap puanlarına ulaşılırken; “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” cevapları birleştirilerek yanlış cevap sayısına ve yanlış cevap puanlarına ulaşılmaktadır. Ortada yer alan cevaplar ise “kararsızlık” puanlarını oluşturmaktadır.

3.3.3.1. Ergen İntiharları Davranış Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği:

Ergen İntiharları Davranış Ölçeği'nin (EİDÖ) Türkçe uyarlaması Siyez ve Uz Baş (2005) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlaması sürecinde, ölçekte yer alan üç soru ile ilgili Türkiye'de yapılmış olan herhangi bir araştırma bulgusuna rastlanmadığı için bu üç soru değerlendirmeye alınmamıştır. 150 öğretmenle yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında ölçeğin faktör yapısı incelenerek Cronbach alpha güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. EİDÖ'nün faktör yapısını incelemek amacıyla dönüştürülmüş temel bileşenler analizi kullanılmıştır. Ana bileşenler ve Varimax dönüştürmesi sonucunda özdeğeri 1'in üzerinde olan ve toplam varyansın (değişkenliğin) %53, 24'ünü açıklayan 5 faktör elde edilmiştir. EİDÖ'nün cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .78 olarak bulunurken alt ölçeklerin güvenilirlik katsayısının .70-.82 arasında değiştiği görülmüştür.

3.3.4. Kişisel Bilgi Formu:

Araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formunda, öğrencilere cinsiyetleri ile sigara alkol madde kullanımı, ergen intiharları ve akran zorbalığı konularında herhangi bir eğitim alıp almadıklarına ilişkin sorular yer almaktadır (Ek4).

3.4. Verilerin Analizi

Deney ve kontrol grubundan elde edilen verilerin analizinde hangi istatistiki yöntemlerin kullanılacağına denek sayısına ve ölçeklerden elde edilen puanların normal dağılıp dağılmadığına bakılarak karar verilmektedir. Bu çalışmada deney ve kontrol grubundaki katılımcıların sayısının 30'un altında olması nedeniyle verilerin analizinde non-parametrik testler tercih edilmiştir (Saka, 2005; Özdemir, 2006; Yılmaz, 2008).

Buna göre bağımsız gruplar arasındaki ölçümler için Mann Whitney U-testi kullanılırken bağımlı gruplar arasındaki ölçümler için Wilcoxon İşaretler Sıralar

Testi kullanılmıştır. Deney grubundaki öğretmen adaylarının madde kullanımı, ergen intiharları ve akran zorbalığına yönelik puanlarındaki farklılığın kalıcı olup olmadığını belirlemek için Wilcoxon İşaretler Sıralar Testinden yararlanılmıştır. Ortalamalar arasındaki farkın önem dereceleri test edilirken tüm analizlerde hata $p < .05$ olarak alınmıştır. Verilerin analizinde SPSS 15.0 paket programı kullanılmıştır.

3.5. Problem Davranışlara Yönelik Bilgi Beceri ve Tutumları Geliştirmek Amacıyla Hazırlanan Eğitim Programı:

3.5.1. Eğitim Programının Genel Amacı:

Ortalama 90 dakikalık süre ile 7 oturumda uygulanmak üzere hazırlanan eğitim programının genel amacı, öğretmen adaylarının problem davranışlar ile ilgili bilgi, beceri ve tutumlarının geliştirilmesidir.

3.5.2. Eğitim Programının Hedefleri:

Bu programın tamamlanmasından sonra aşağıdaki hedeflere ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Öğretmen adaylarının;

- Problem davranışlar hakkında bilgi sahibi olmaları,
- Ergenlik dönemi hakkında bilgi sahibi olmaları,
- Ergenler arasında sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının, akran zorbalığının ve ergen intiharlarının yaygınlığı hakkında bilgi sahibi olmaları,
- Bu problem alanlarına ilişkin risk faktörleri, koruyucu faktörler ve bu davranışlara ilişkin uyarı sinyallerinin neler olduğu hakkında bilgi sahibi olmaları,
- Sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının, akran zorbalığının ve ergen intiharlarının ergenler üzerindeki olumsuz etkileri hakkında bilgi sahibi olmaları,

- Okul ortamında neler yapabileceklerine ilişkin gerekli beceri ve tutumları kazanmaları hedeflenmektedir.

3.5.3. Programın Hazırlanması:

Problem davranışlar ile ilgili kaynaklar taranarak öğretmen adaylarının problem davranışlara yönelik farkındalık ve becerilerini arttıracak konular saptanmıştır. Programın oluşturulmasında yararlanılan kaynaklar; “Günebakan Madde Bağımlılığını Önleme Eğitim Programı” (Sevgi, Ögel, Cömert ve Eke, 2007), “Çatışma Çözme Eğitimi ve Akran Arabulucuğu Programı” (Taştan, 2006), “Okulda Zorbalık” (Ural ve Özteke, 2007), “Preventing Bullying in Schools” (Lee, 2004), “Okullarda Madde Bağımlılığı ile Mücadele Projesi” (Ögel, 2005), “Principles of Substance Abuse Prevention” (SAMHSA, 2001), “Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri” (Voltan Acar, 1995), “Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma” (Korkut, 2004) ve “Ergenlerde Problem Davranışlar” (Siyez, 2009)’dur. İlgili kaynaklar incelenerek eğitim süresinin 7 hafta olmasına karar verilmiştir. Her oturumun amacı ve öğretmen adaylarının kazanması beklenen hedef davranışlar belirlenerek program hazırlanmıştır.

3.5.4. Eğitim Programının Oturumları:

Eğitim programının uygulanışı ile ilgili ayrıntılı bilgiler Ek 5’te yer almaktadır.

3.5.4.1. Oturum I: Tanışma ve Grubun Oluşturulması

Süre: 90 dk.

Hedefler:

1. Grup çalışmasının amacı ve içeriği hakkında bilgi sahibi olabilme.
2. Öğretmen adaylarının tanışması

3. Grubun kurallarını belirleme
4. Grup sürecinden beklenenleri öğretmen adayları ile paylaşma
5. Öğretmen adaylarının bireysel amaçlarını belirlemesi.
6. Ergenlik dönemi gelişim özellikleri hakkında bilgi sahibi olma
7. Problem davranışlar hakkında bilgi sahibi olma

Materyaller:

1. Grup kurallarının yazılı olduğu karton
2. Yazı tahtası, kalem.

Grup Kurulları

- Eğitim programı, haftada bir gün, 90 dakika ve 7 oturum olarak uygulanacaktır.
- Grup üyelerinin birbirlerine karşı koşulsuz saygılı olmaları esastır.
- Grup içinde konuşulanlar grupta kalacaktır, grupta gizlilik esastır.
- Grup üyelerinin duygu ve düşüncelerini grupta paylaşmaları desteklenir ve geribildirimlerle paylaşımda bulunulur. Bir üye konuştuğu zaman diğerleri onu dinlemelidir.
- Gruba devamsızlık yapılmaması ancak çok önemli bir durum olduğunda grup üyelerinin grup liderine önceden katılmayacağını bildirilmesi beklenmektedir.

Süreç:

1. Grup lideri; gruba kendini tanıtarak hangi sıklıkla, ne kadar süre, hangi gün çalışma yapacaklarını ve bu çalışmaların amacını açıklamıştır. Ergenler arasında sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının, akran zorbalığının ve ergen intiharlarının yaygınlığı, bu problem alanlarına ilişkin risk faktörleri ve koruyucu faktörlerinin ve bu davranışlara ilişkin uyarı sinyallerinin neler olduğu ve okul ortamında neler yapabilecekleri hakkında gerekli bilgi, beceri

ve tutumları kazanmaları hedeflendiği açıklanmıştır.. Öğrencilere yapacakları grup çalışmaları sırasında birtakım kurallara uymaları gerekeceği hatırlatılmış ve daha önceden büyük bir kartona hazırlanan grup kuralları grup üyelerinin görebileceği bir yere asılarak her bir kural açıklanmıştır.

2. Öğretmen adaylarının birbirleriyle tanışmalarını sağlamak amacıyla tanışma etkinliği yapılmıştır.
3. İstek ve beklentilerin paylaşılması gerçekleştirilmiştir. Bu gruptan ne istiyorum? Bu isteğime nasıl ulaşmayı planlıyorum? gibi herkesin kendi amaçlarını paylaşmaları istenmiştir. Bu amaçla üçlü gruplar oluşturulmuş ve herkes kendi öğrenme amaçlarını grupla paylaşmıştır.. Daha sonra herkes katılma amaçlarını grupla paylaşmıştır. Örnek: “Görev yapacağım lisede ergenler ile ilgili karşılaşılabileceğim riskli davranışlar ile ilgili bilgi sahibi olmak istiyorum”, “bir problemle karşılaşırsam ne yapabileceğimi öğrenmek istiyorum”.
4. Öğretmen adaylarına “Ergenlik Dönemi Gelişim Özellikleri” hakkında neler bildikleri sorularak cevaplar tahtaya yazılmıştır.. Örnek: “çalkantılı dönem, kimlik bulma çabası, aileden uzaklaşma arkadaşlara yaklaşma, öfke vb.”. Ardından “Ergenlik Dönemi” hakkında bilgi verilmiştir.
5. Öğretmen adaylarının Problem Davranışlar hakkında düşüncelerini ortaya çıkarmak için “ Problem davranışları nasıl tanımlıyorsunuz?” sorusuna en az 3 sıfat ile cevap vermeleri istenmiştir. Öğretmen adaylarının söyledikleri sıfatlar tahtaya yazılarak tartışılmıştır. Verilen yanıtlar “ problem, sorun, uyum sorunları, risk, yetersizlik, başarısızlık” olmuştur Ardından “Problem Davranışlar” hakkında bilgi verilmiştir.

Değerlendirme:

Oturumun nasıl geçtiği sorularak geribildirim alınmıştır. Oturumun kısa bir özeti yapılarak sonraki oturumun gün, saat ve yeri hatırlatılmıştır.

Genel anlamda öğretmen adayları Ergenlik dönemi gelişim özellikleri konusunda bilgi sahibi olduklarını, bu bilgilerini pekiştirdiklerini belirtmişlerdir.

Problem davranışların neler olduğu ve yaygınlığı konusunda daha ayrıntılı bilgi sahibi olduklarını eklemiştir.

3.5.4.2. Oturum II: Sigara Kullanımı

Süre: 90 dk.

Hedefler:

1. Öğretmen adaylarının sigaranın içinde bulunan zararlı maddeler, sigaranın sağlık üzerine etkileri, sigara kullanma nedenleri ile ilgili bilgi edinmelerini sağlama
2. Sigara kullanımına ilişkin risk faktörleri, koruyucu faktörler, ergenler üzerindeki olumsuz etkileri ile ilgili bilgi edinmelerini sağlama
3. Sigara kullanan öğrencileri anlamaya yönelik uyarı sinyallerinin farkında olma
4. Sigara kullanan öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği konusunda beceri geliştirme

Materyaller:

1. Sigara kullanımına bağlı ortaya çıkan hastalıklar ile ilgili bulmaca verilmesi.
Amaç: Öğretmen adaylarının sigaranın sağlık üstündeki etkileri hakkında bilgileri öğrenmeleri
Uygulama: Hazırlanan bulmaca dağıtılmıştır. Öğrendikleri bilgiler doğrultusunda çözmeleri istenmiştir.
Süre: 15 dakika
2. Sigaranın kısa ve uzun dönemli etkileri ile ilgili soru formunun uygulanması.
Amaç: Öğretmen adaylarının sigaranın sağlık üstündeki etkileri hakkında bilgileri öğrenmeleri

Uygulama: Ekteki uzun ve kısa süreli etkiler formu dağıtılmış ve hangi etkilerin uzun, hangilerinin kısa dönemde ortaya çıktığını yazmaları istenmiştir..

Süre: 10 dakika.

3. Yazı tahtası, kalem

Süreç:

1. Bir önceki oturumun kısa özeti yapılmıştır.
2. Öğretmen adaylarına oturumun amaçları açıklanmıştır.
3. Öğretmen adaylarına sigara içen kişilerin neden sigara içtikleri sorulmuş ve yanıtlar tahtaya yazılmıştır. Örnek: “özentisi, arkadaş çevresi, büyüdüğünü göstermek, merak, stres, sıkıntı”.
4. Daha sonra sigara içmeyen kişilerin neden içmedikleri sorularak yanıtlar tahtaya yazılmıştır. Örnek: “ arkadaş çevresi içmediği için, spor yaptığı için, ailesinde içen olmadığı için, parası olmadığından”. Verilen cevaplara eklemeler yapılmıştır. Bütün yanıtlar tahtaya yazıldıktan sonra bu nedenler hakkında neler düşündükleri sorulmuş ve bir tartışma ortamı oluşturulmuştur.
5. Öğretmen adaylarından sigaranın içinde olabileceğini düşündükleri zararlı maddeleri yazmaları istenmiştir. Örnek: “katran, nikotin, zararlı kimyasallar”. Daha sonra sigaranın içindeki zararlı maddeler tahtaya yazılmıştır. Maddeler ile ilgili özet bir değerlendirme yapılmıştır.
6. Öğretmen adaylarına sağlıklı yaşamaktan ne anladıkları sorulmuştur. Örnek: “spor yapmak, düzenli beslenme, stresten uzak durma” Daha sonra sağlıklı yaşamın tanımı yapılmıştır. Sigaranın sağlık üstündeki olumsuz etkilerinden bahsedilmiş, öğretmen adaylarının konu ile ilgili bilgilenmeleri sağlanmıştır.
7. Öğretmen adaylarının sigaranın sağlık üstündeki etkileri hakkında öğrendikleri bilgileri pekiştirmek için daha önceden hazırlanan ve çoğaltılan bulmacalar dağıtılmıştır. Çözüm için 15 dakika süre verildikten sonra sonuçlar grupla paylaşılmıştır.
8. Öğretmen adaylarına uzun ve kısa süreli etkiler formu dağıtılarak yanıtları yazmaları istenmiştir. Formlar üstünde tartışılarak doğru yanıtlar grupla paylaşılmıştır. Sigaranın uzun ve kısa süredeki etkileri anlatılmıştır.

9. Ergenler arasında sigara kullanım sıklığı hakkında yapılan araştırma sonuçları öğretmen adayları ile paylaşılmıştır.
10. “Sigara kullanımına ilişkin risk faktörleri nelerdir?” diye gruba sorularak cevaplar tahtaya yazılmıştır. Örnek: “aile içi sorunlar, arkadaş grubunda sigara içen kişilerin olması, stresle baş edemem” gibi cevaplar verilmiştir. Daha sonra eğitim programında yer alan maddeler tahtaya eklenerek maddeler üstünde tartışılmıştır.
11. Öğretmen adaylarına sigara kullanımına ilişkin koruyucu faktörlerin neler olabileceği sorularak verdikleri yanıtlar tahtaya yazılmıştır. “arkadaş grubunda sigara kullanılmaması, ailede içen kişilerin olmaması, ailelerin çocuklarıyla yakından ilgilenmesi, sigaranın zararlarının öğrencilere anlatılması” gibi yanıtlar verilmiştir.
12. Öğretmen adaylarına uyarı sinyallerinin neler olabileceği ve sigara kullanan öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği sorulmuştur. Örnek:” sigaranın zararlarını anlatmak, içmemesi için öğrenciyle işbirliği kurmak, sosyal ve kültürel faaliyetlere yönlendirmek” gibi yanıtlar verilmiştir.
13. Okullarda sigara kullanımını önlemek için neler yapılabileceği tartışılmıştır. Öğretmen adayları “öğretmenlerin okulda sigara içmemeleri gerekir, kurallarda tutarlı olmak gerekir, sigaranın zararları ile ilgili konferans düzenlenebilir, öğrenciler spor ve kültürel faaliyetlere yönlendirilebilir” gibi yanıtlar vermişlerdir.

Oturumu Sonlandırma:

Oturumun nasıl geçtiği sorularak geribildirim alınmıştır. Oturumun kısa bir özeti yapılarak sonraki oturumun gün, saat ve yeri hatırlatılmıştır.

Oturum sonunda öğretmen adayları sigaranın sağlığa zararları konusunda ayrıntılı bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Özellikle çalışacakları okullarda sigara kullanan öğrenciye yaklaşımları konusunda bilgilendiklerini belirtmişlerdir.

3.5.4.3. Oturum III: Alkol Kullanımı

Süre: 90 dk.

Hedefler:

1. Öğretmen adaylarının alkolün genel özellikleri ve zararları hakkında bilgilenmelerini sağlama
2. Öğretmen adaylarının alkolün sağlık üzerine etkileri, alkol kullanma nedenleri ile ilgili bilgi edinmelerini sağlama
3. Alkol kullanımına ilişkin risk faktörleri, koruyucu faktörler, ergenler üzerindeki olumsuz etkileri ile ilgili bilgi edinmelerini sağlama
4. Alkol kullanan öğrencileri anlamaya yönelik uyarı sinyallerinin farkında olma
5. Alkol kullanan öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği konusunda beceri geliştirme

Materyaller:

1. Alkol kullanımına bağlı ortaya çıkan hastalıklar ile ilgili bulmaca verilmesi.
Amaç: Öğretmen adaylarının alkol hakkında öğrendiği bilgileri pekiştirmelerini sağlama
Uygulama: Daha önceden alkol ile ilgili hazırlanmış olan bulmaca dağıtılmıştır. Çözümü bulmaları sağlanmıştır.
Süre: 15 dakika
2. Görüşlerin Tartışılması. Alkol ile ilgili doğru ve yanlış görüşlerin yer aldığı formun verilmesi.
Amaç: Öğretmen adaylarının alkol hakkındaki yanlış bilgilerini fark etmelerini sağlama
Uygulama: Ekte yer alan form dağıtılmıştır. Herkes işaretledikten sonra her madde tartışılmıştır. Sonunda doğrular aktarılmıştır.

Süre: 15 dakika

3. Yazı tahtası, kalem

Süreç:

1. Bir önceki oturumun kısa özeti yapılmıştır.
2. Öğretmen adaylarına oturumun amaçları açıklanmıştır.
3. Alkolün genel özellikleri ve zararları hakkında bilgi verilmiştir.
4. Öğretmen adaylarına alkolün sağlık üzerinde etkileri hakkında bilgi verilmiştir.
5. Öğretmen adaylarının alkol hakkında öğrendiği bilgileri pekiştirmesini sağlamak amacıyla daha önceden hazırlanmış olan bulmaca dağıtılmıştır. Çözmeleri için 15 dakika süre verilerek sonuçlar grupta paylaşılmıştır.
6. Öğretmen adaylarına alkol kullanma ve kullanmama nedenleri sorularak yanıtlar tahtaya yazılmıştır. Verilen yanıtlar “popüler olmak, özentî, stresle başa çıkamama, evde içki bulundurulması” “sağlığa zararlı olduğu için, alkol almadan da eğlenebildiği için, alkollü araba kullanmanın tehlikeli olabileceği için”.
7. Öğretmen adaylarının alkolle hakkındaki yanlış bilgilerini fark etmelerini sağlamak amacıyla hazırlanan formlar dağıtılmış her madde tartışılmış, bilgilerin pekiştirilmesi sağlanmıştır.
8. Öğretmen adaylarına “Eğlenmek nedir?” ve “Eğlenmek için ne yaparsınız?” soruları sorulmuş ve eğlenmek için yaptıkları aktiviteler tahtaya not alınmıştır. Örnek: “sinemaya gitmek, tiyatroya gitmek, spor yapmak, arkadaşlarla gezme”.
9. Ergenler arasında alkol kullanma sıklığı hakkında yapılan araştırma sonuçları öğretmen adayları ile paylaşılmıştır.
10. “Alkol kullanımına ilişkin risk faktörleri nelerdir?” diye gruba sorularak cevaplar tahtaya yazılmıştır ve tartışma ortamı oluşturulmuştur. “ailenin ilgisizliği, stres, alkol kullanan arkadaş grubuna dahil olmak, büyüdüğünü

ispatlamak, sarhoş olarak üzüntülerini unutmak istemek” gibi yanıtlar alınmıştır. Tahtaya yeni maddeler de eklenmiştir.

11. Alkol kullanımına ilişkin koruyucu faktörler nelerdir? diye gruba sorulmuştur. “aile ilişkilerinin sağlam olması, arkadaş grubunda alkol kullanılmaması, spor yapmak, hobilerine zaman ayırmak” gibi yanıtlar tahtaya yazılarak yeni maddeler de eklenmiştir.
12. Öğretmen adaylarına uyarı sinyallerinin neler olabileceği sorularak cevaplar tahtaya yazılmıştır. “uykusuzluk, dikkatin dağılması, reflekslerin zayıflaması, ilişkilerinin zayıflaması” gibi maddeler tahtaya yazılmıştır.
13. Alkol kullanan öğrenciler yaklaşım konusunda grup içi tartışma ortamı oluşturulmuştur. Öğretmen adayları alkolün zararları hakkında konferanslar düzenlenebileceği ve aileler ile işbirliği kurulması gerektiğini belirtmişlerdir.

Oturumu Sonlandırma:

Oturumun nasıl geçtiği sorularak geribildirim alınmıştır. Oturumun kısa bir özeti yapılarak sonraki oturumun gün, saat ve yeri hatırlatılmıştır.

Öğretmen adayları bu oturumda alkolün uzun ve kısa süreli etkileri hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Sağlıklı yaşamın önemini bir kez daha kavradıklarını eklemişlerdir.

3.5.4.4. Oturum IV: Uyuşturucu Madde Kullanımı

Süre: 90 dk.

Hedefler:

1. Uyuşturucu madde tanımının yapılması. Öğretmen adaylarının bağımlılık yapan uyuşturucu maddeler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlama
2. Öğretmen adaylarının uyuşturucu madde kullanma nedenleri ile ilgili bilgi edinmelerini sağlama

3. Öğretmen adaylarının bağımlılığın gelişimi hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlama
4. Uyuşturucu madde kullanımına ilişkin risk ve koruyucu faktörler, ergenler üzerindeki olumsuz etkileri ile ilgili bilgi edinmelerini sağlama
5. Uyuşturucu madde kullanan öğrencileri anlamaya yönelik uyarı sinyallerinin farkında olma
6. Öğretmen adaylarının uyuşturucu madde kullanan öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği konusundaki becerilerini geliştirme
7. Ergenlerin uyuşturucu madde kullanımını önlemek için okul ortamında neler yapılabileceğini değerlendirme

Materyaller:

1. Boşluk doldurma çalışma formu.

Amaç: Öğretmen adaylarının verilen bilgileri pekiştirmelerini sağlamak.

Uygulama: Daha önceden hazırlanmış olan boşlukları doldurma formu dağıtılmıştır. Boşlukları doldurmaları istenmiştir. Daha sonra yanıtlar üstünde durulmuştur.

Süre: 10 dakika

2. Bağımlılık süreci kartları

Amaç: Öğretmen adaylarının bağımlılık süreci hakkında farkındalık kazanmaları

Uygulama: Öğretmen adaylarına bağımlılığın nasıl geliştiğini düşündükleri sorulmuştur. Yanıtları aldıktan sonra kartlar dağıtılmış ve insanların bağımlı olurken gelişen sıranın ne olduğunu, kartları sıraya koyarak anlatmaları istenmiştir.

Süre: 10 dakika

3. Yazı tahtası, kalem

Süreç:

1. Bir önceki oturumun kısa özeti yapılmıştır.
2. Öğretmen adaylarına oturumun amaçları açıklanmıştır.
3. Uyuşturucu madde tanımı yapılarak bağımlılık yapan uyuşturucu maddeler hakkında bilgi verilmiştir.
4. Öğretmen adaylarının verilen bilgileri pekiştirmelerini sağlamak amacıyla daha önceden hazırlanmış olan boşlukları doldurma formu dağıtılmış, yanıtlar üstünde durulmuştur.
5. Öğretmen adaylarına uyuşturucu madde kullanma ve kullanmama nedenleri sorularak yanıtlar tahtaya yazılmıştır.
6. Bağımlılık süreci ile ilgili kartlar dağıtılmış ve öğretmen adaylarından bu kartları sıraya koymaları istenmiştir. Ardından da bağımlılık süreci ile ilgili şablon dağıtılarak bağımlılığın yavaş yavaş geliştiği ve insanların bunun farkına varmadığı vurgulanmıştır.
7. Ergenler arasında uyuşturucu madde kullanma sıklığı hakkında yapılan araştırma sonuçları öğretmen adayları ile paylaşılmıştır.
8. “Uyuşturucu Madde kullanımına ilişkin risk faktörleri nelerdir?” diye sorularak cevaplar tahtaya yazılmış ve tartışma ortamı oluşturulmuştur. Örnek: “yanlış arkadaşlıklar, aile bağlarının zayıflığı, özgüvenin düşük olması, problem çözme becerilerine sahip olmamak”.
9. “Uyuşturucu madde kullanımına ilişkin koruyucu faktörler nelerdir?” diye sorularak cevaplar tahtaya yazılmış ve maddeler üstünde tartışılmıştır. Örnek: “güçlü aile bağları, sağlıklı arkadaş seçimi, öğrencilerin doğru bilgilendirilmesi” gibi yanıtlar verilmiştir.
10. Öğretmen adaylarına uyarı sinyallerinin neler olabileceği sorularak cevaplar tahtaya yazılmıştır. Örnek: “göz altlarında morarma, iştahsızlık, özbakıma önem vermeme, ders başarısında düşüş, devamsızlık, çok para harcama, hırsızlık, arkadaş ve aile ilişkilerinin bozulması, dikkat dağınıklığı, sinirlilik”.
11. Uyuşturucu madde kullanan öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği sorularak tartışma ortamı oluşturulmuştur. Örnek: “uzmana yönlendirilmeli, işbirliği

kurulmalı, ailesi ile görüşülmeli, ona güven verilmeli”. Daha sonra eğitim programındaki maddeler de tahtaya eklenmiştir.

12. Madde kullanımını önlemek için neler yapılabileceği sorularak cevaplar tahtaya yazılmıştır. Öğretmen adayları konu ile ilgili doğru bilgilendirmelerin yapılması gerektiğini vurgulamışlardır. Öğrencilerin boş zamanlarını iyi değerlendirmeleri için spor ve kültürel faaliyetlerin olması gerektiğini belirtmişlerdir. Eğitim programındaki maddeler de tahtaya eklenmiştir.

Oturumu sonlandırma:

Oturumun nasıl geçtiği sorularak geribildirim alınmıştır. Oturumun kısa bir özeti yapılarak sonraki oturumun gün, saat ve yeri hatırlatılmıştır.

Bu oturumda öğretmen adayları uyuşturucu madde kullanımının, risk ve koruyucu faktörlerin ve madde kullanan öğrenciye yaklaşımın ciddiye alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu konunun önemini daha iyi kavradıklarını eklemiştir.

3.5.4.5. Oturum V: Akran Zorbalığı

Süre: 90 dk

Hedefler:

1. Akran Zorbalığının tanımının yapılması. Öğretmen adaylarının Akran Zorbalığı hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlama
2. “Zorba, kurban ve seyirci” kavramlarının tartışılarak öğretmen adaylarının bu kavramlar hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlama
3. Akran zorbalığına ilişkin risk faktörleri, koruyucu faktörler, ergenler üzerindeki olumsuz etkileri ile ilgili bilgi edinmelerini sağlama
4. Akran zorbalığına uğrayan öğrencileri anlamaya yönelik uyarı sinyallerinin farkında olma

5. Akran zorbalığında bulunan ve akran zorbalığına uğrayan öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği konusunda beceri geliştirme

Materyaller:

1. Doğru yanlış formu

Amaç: Öğretmen adaylarının verilen bilgileri pekiştirmelerini sağlama

Uygulama: Daha önceden hazırlanmış olan formlar dağıtılmıştır. Formlarda yer alan ifadelerde doğru ve yanlış olarak düşündüklerini işaretlemeleri istenmiştir. Daha sonra yanıtlar üstünde durulmuştur.

Süre: 10 dakika

2. Yazı tahtası, kalem

Süreç:

1. Bir önceki oturumun kısa özeti yapılmıştır.
2. Öğretmen adaylarına oturumun amaçları açıklanmıştır.
3. Öğretmen adaylarına Akran zorbalığının tanımı yapılmıştır
4. Öğretmen adaylarının verilen bilgileri pekiştirmelerini sağlamak amacıyla daha önceden hazırlanmış olan formlar dağıtılmıştır. Formlarda yer alan ifadelerde doğru ve yanlış olarak düşündüklerini işaretlemeleri istenmiştir. Daha sonra yanıtlar üstünde durulmuştur.
5. Zorba, kurban, seyirci kavramları örneklerle açıklanmıştır.
6. Öğretmen adaylarıyla okullarda Akran zorbalığının görülme sıklığı ile ilgili yapılan araştırma sonuçları paylaşılmıştır.
7. Akran zorbalığına ilişkin risk faktörleri ile ilgili açıklama yapılarak ilgili maddeler tahtaya yazılmıştır.
8. “Akran zorbalığına ilişkin koruyucu faktörler nelerdir?” diye öğretmen adaylarına sorularak cevaplar tahtaya yazılmış ve tartışma ortamı oluşturulmuştur. Örnek: “öğretmenlerin öğrencileri ile ilgilenmesi, sınıf içi kuralların belirgin olması, sessiz veya dışlanan öğrencilerin sınıf ile

kaynaştırılması, aile ile işbirliği kurulması, öğretmenlerin zorbalık yapan öğrencilere karşı tutarlı davranışlar geliştirmesi” gibi yanıtlar tahtaya yazılarak eğitim programındaki maddeler eklenmiştir.

9. “Akran Zorbalığının ergenler üzerindeki olumsuz etkileri nelerdir?” diye sorularak yanıtlar tahtaya yazılmıştır. Örnek: “okuldan kaçma, ders başarısında düşme, depresyon, korku” gibi yanıtlar verilmiştir. Eğitim programındaki maddeler eklenmiştir.
10. Öğretmen adaylarına akran zorbalığına uğrayan öğrencileri anlamaya yönelik uyarı sinyallerinin neler olabileceği sorularak cevaplar tahtaya yazılmıştır.
11. Akran zorbalığına uğrayan ve akran zorbalığında bulunan öğrenciye yaklaşım konusunda grup içi tartışma ortamı oluşturulmuştur. Öğretmen adayları okul disiplin kurallarının uygulanması gerektiğini, aile ile işbirliği kurulması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca akran zorbalığını sınıflarda görmezden gelmemek gerektiğini mutlaka öğrencilerin davranışlarından haberdar olunması gerektiğini vurgulamışlardır.
12. Okul ortamında akran zorbalığını önlemek için öğretmenler olarak neler yapılabileceği tartışılmıştır. Eğitim programında yer alan maddeler öğretmen adaylarına örnekler verilerek anlatılmıştır.

Oturumu Sonlandırma:

Oturumun nasıl geçtiği sorularak geribildirim alınmıştır. Oturumun kısa bir özeti yapılarak sonraki oturumun gün, saat ve yeri hatırlatılmıştır.

Öğretmen adayları okullarda akran zorbalığını önlemek adına öğretmenlerin çok önemli bir yere sahip olduklarını ve bu konuda verilecek eğitimlerin faydalı olacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Akran zorbalığı ile ilgili edindikleri bilgilerin önemini vurgulamışlardır.

3.5.4.6. Oturum VI: Ergen İntiharları:

Süre:90 dk.

Hedefler:

1. “İntihar ve İntihar Girişimi”nin tanımının yapılarak öğretmen adaylarının konu ile ilgili bilgi sahibi olmalarının sağlama
2. Ergen intiharlarına ilişkin risk faktörleri, koruyucu faktörler, ergenler üzerindeki olumsuz etkileri ile ilgili bilgi edinmelerini sağlama
3. İntihar girişiminde bulunabilecek öğrencileri anlamaya yönelik uyarı sinyallerinin farkında olma
4. İntihar girişiminde bulunan ya da bulunacak öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği konusunda beceri geliştirme

Materyaller:

1. Doğru yanlış formu

Amaç: Öğretmen adaylarının verilen bilgileri pekiştirmelerini sağlama.

Uygulama: Daha önceden hazırlanmış olan formlar dağıtılmıştır. Formlarda yer alan ifadelerde doğru ve yanlış olarak düşündüklerini işaretlemeleri istenmiştir. Daha sonra yanıtlar üstünde durulmuştur.

Süre: 10 dakika

2. Yazı tahtası, kalem

Süreç:

1. Bir önceki oturumun kısa özeti yapılmıştır.
2. Öğretmen adaylarına oturumun amaçları açıklanmıştır.

3. Öğretmen adaylarına “İntihar, İntihar Girişimi, Tamamlanmış İntihar”ın tanımları örneklerle açıklanmıştır.
4. Öğretmen adaylarının verilen bilgileri pekiştirmelerini sağlamak amacıyla daha önceden hazırlanmış olan formlar dağıtılmıştır. Formlarda yer alan ifadelerde doğru ve yanlış olarak düşündüklerini işaretlemeleri istenmiştir. Daha sonra yanıtlar üstünde durulmuştur.
5. Ergenler arasında intihar görülme sıklığı ile ilgili yapılan araştırmalar öğretmen adayları ile paylaşılmıştır.
6. “Ergen İntiharlarına ilişkin risk faktörleri nelerdir?” diye gruba sorularak cevaplar tahtaya yazılmış ve tartışma ortamı oluşturulmuştur. Örnek: “depresyon, stres, arkadaş veya aile ilişkilerinde bozulma, problemler ile baş edememe, ilgi çekme, duygusal ilişkilerin bitmesi”. Eğitim programında yer alan maddeler tahtaya eklenmiştir.
7. “Ergen İntiharlarına ilişkin koruyucu faktörleri nelerdir?” diye gruba sorularak cevaplar tahtaya yazılmıştır ve tartışma ortamı oluşturulmuştur. Örnek: “uzman yardımı almak, sorunları ile baş edebilmek, aile ve arkadaşlar ile güçlü bağlar kurmak, sorunlarını paylaşabilmek”. Eğitim programında yer alan maddeler tahtaya eklenmiştir.
8. Okulda intihar girişiminde bulunabilecek öğrencileri anlamaya yönelik uyarı sinyallerinin neler olabileceği gruba sorularak yanıtlar tahtaya yazılmıştır. Örnek: “kendine özeni azalır, yalnız kalmayı tercih eder, umutsuzluğunu dile getirir, intihar etmekten bahseder, depresyon”. Eğitim programında yer alan maddeler tahtaya eklenmiştir.
9. Okulda bir intihar gerçekleşmiş ise olaydan sonra yapılabilecek çalışmalar “Kriz Müdahale” hakkında örneklerle bilgi verilmiştir.
10. “Okul ortamında ergen intiharlarını önlemek için öğretmenler olarak neler yapabiliriz?” sorusu gruba sorularak yanıtlar tahtaya yazılmıştır. Öğretmen adayları okul personelinin eğitilmesi gerektiğini, öğrenciler hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olunması gerektiğini belirtmişlerdir.

Oturumu Sonlandırma:

Oturumun nasıl geçtiği sorularak geribildirim alınmıştır. Oturumun kısa bir özeti yapılarak sonraki oturumun gün, saat ve yeri hatırlatılmıştır.

Ergen intiharlarının önemini kavradıklarını ve öğrencileri iyi tanımaları gerektiği, öğrenci sorunlarına duyarlı olmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin intihar etmekten bahsettikleri zaman durumun ciddiye alınması gerektiğini kavradıklarını eklemişlerdir.

3.5.4.7. Oturum VI: Grubun Sonlandırılması

Süre: 90 dk.

Hedefler:

1. Tüm oturumların özetlerinin yapılarak bilgilerin hatırlanmasını sağlama
2. Öğretmen adaylarının gruptan olumlu duygular ile ayrılmalarını sağlama

Materyaller:

1. Son testler
2. Yazı tahtası, kalem

Süreç:

1. Öğretmen adaylarına uygulanan, 6 hafta boyunca süren eğitim programı oturumlarının ana başlıkları tahtaya yazılarak özeti yapılmış ve çalışma gözden geçirilmiştir.
2. Oturumların değerlendirmesi yapıldıktan sonra çalışma ile ilgili duygu ve düşüncelerin paylaşarak, öğretmen adaylarının gruptan olumlu duygularla ayrılmaları sağlanmıştır.
3. Son testler verilerek grup sonlandırılmıştır.

Oturumun Sonlandırılması:

Öğretmen adayları ergenlerde görülen riskli davranışlar ile ilgili bilgi sahibi oldukları eğitim programından faydalandıklarını belirtmişlerdir. Risk ve koruyucu faktörler ile okullarda önlemeye yönelik çalışmalar hakkında neler yapabilecekleri ile ilgili içgörü kazandıklarını belirtmişlerdir. Ergenlik dönemi gelişim özellikleri nedeniyle ergenlere daha dikkatli yaklaşılması gerektiği ve öğretmenlerin tutumlarının önem kazandığını eklemiştir.

Son testler verildikten sonra iyi dileklerle eğitim programı sonlandırılmıştır.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın denencelerinin test edilmesi amacıyla yapılan istatistiksel analizler ve bu analizler sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır.

4.1. Deney ve Kontrol Gruplarının Öntest Sonuçlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular:

Deneyssel araştırmalarda deney ve kontrol gruplarının ilgilenilen deneyssel değişken ve diğer faktörler açısından işlem öncesi eşitliği önemlidir. Bunu test etmek amacıyla deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin Akran Zorbalığı, Ergen İntiharları, Sigara Alkol Madde Kullanımı bilgi tutum beceri düzeyi ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına “bağımsız gruplar için Mann Whitney U-testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5’te de görüleceği gibi; deney ve kontrol gruplarının akran zorbalığı, ergen intiharları ve sigara alkol ve uyuşturuucu madde kullanımına yönelik bilgi ve tutum düzeyleri ön-test puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Buna göre deneklerin işlem öncesinde akran zorbalığı, ergen intiharları ve sigara alkol ve uyuşturuucu madde kullanımına yönelik bilgi ve tutum düzeyleri açısından anlamlı düzeyde bir fark gözlemlenmediği ve her iki grupta bulunan deneklerin aynı evreni temsil ettiği söylenebilir.

Tablo 5: Deney ve Kontrol Gruplarının Akran Zorbalığı, Ergen İntiharları, Sigara Alkol ve Madde Kullanımı Ölçekleri Öntest Sonuçlarının Karşılaştırılması

Ölçekler	Deney Grubu (n=27)		Kontrol Grubu (n=27)		U	p
	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı		
SAUMKBTÖ Toplam Puanı	28.52	770	26.48	715	337	.63
SAUMKBTÖ Bilgi Alt Ölçeği	31.17	841	23.83	643	-1.72	.09
SAUMKBTÖ Tutum Alt Ölçeği	24.98	674	30.02	810	-1.18	.24
AZBTÖ Toplam Puanı	29.85	806	25.15	679	301	.27
AZBTÖ Bilgi Alt Ölçeği	26.93	727	28.07	758	-.27	.78
AZBTÖ Tutum Alt Ölçeği	28.57	771	26.43	713	-.51	.61
EİDÖ Toplam puanı	24.52	662	30.48	823	284	.16

4.2. Öğretmen Adaylarının Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımına Yönelik Bilgi Düzeyleri ve Tutumlarına İlişkin Deney ve Kontrol Gruplarının Öntest-Sontest Sonuçlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular:

Araştırmanın ilk denencesi “Problem davranışlara yönelik bilgi, beceri ve tutumları geliştirmek amacı ile hazırlanan eğitim programının uygulandığı öğretmen adaylarının madde kullanımına ilişkin bilgi, beceri ve tutumlarında, bu programın uygulanmadığı öğretmen adaylarının bilgi beceri ve tutumlarına göre artış olur” şeklinde ifade edilmiştir.

Deney ve kontrol gruplarının sigara alkol ve uyuşturucu madde kullanımına yönelik bilgi ve tutumlarına ilişkin öntest-sontest puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6: Deney ve Kontrol Gruplarının Sigara Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımına İlişkin Bilgi Düzeyi ve Tutumlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri:

Gruplar		Deney Grubu		Kontrol Grubu	
		\bar{X}	SS	\bar{X}	SS
Sigara Alkol ve Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi-Tutum Ölçeği	Öntest	36.29	6.71	44.33	5.92
	Sontest	47.88	5.82	37.25	3.40
Bilgi Alt Boyutu	Öntest	22.18	3.77	22.44	4.47
	Sontest	27.77	3.12	24.51	3.45
Tutum Alt Boyutu	Öntest	14.11	4.16	21.88	4.00
	Sontest	20.11	3.14	12.74	3.73

Deney grubunda yer alan deneklerin sigara alkol ve uyuşturucu maddeler hakkındaki bilgi-tutum düzeyine yönelik puan ortalamalarının öntest ölçümünde $\bar{X} = 36.88$ iken , son test ölçümünde $\bar{X} = 42.29$ 'a yükseldiği; kontrol grubunda ise öntest puanlarının $\bar{X} = 44.33$ iken son test ölçümünde $\bar{X} = 37.25$ 'e düştüğü görülmektedir.

Alt boyutlar incelendiğinde; deney grubunun sigara alkol ve uyuşturucu maddeler hakkındaki bilgi düzeyine yönelik puan ortalamaları öntestte $\bar{X} = 22.18$

iken, sontest ölçümünde $\bar{X}=27.77$ 'ye yükseldiği; kontrol grubunda ise öntest puanlarının $\bar{X}=22.44$ iken sontest ölçümde $\bar{X}=24.51$ 'e yükseldiği görülmektedir.

Tutum alt boyutu incelendiğinde; deney grubu öntest puan ortalamaları $\bar{X}=14.11$ iken, sontest ölçümünde $\bar{X}=20.11$ 'e yükseldiği; kontrol grubunda ise öntest $\bar{X}=21.88$ iken $\bar{X}=12.74$ 'e düştüğü görülmektedir.

Deney ve kontrol gruplarındaki SAUMKBTÖ toplam puan ve alt ölçek puanlarına ilişkin aritmetik ortalamalar arasındaki farklılığın anlamlı olup olmadığını test etmek için Mann Whitney-U testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7: Deney ve Kontrol Gruplarının Sigara Alkol Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi-Tutum Ölçeği Sontest Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U-Testi Sonucu

Gruplar	Deney	Grubu	Kontrol	Grubu	u	p
	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	Sıra ortalaması	Sıra toplamı		
SAUMYBTÖ	30.46	822.50	24.54	662	284.50	.165
Bilgi Alt Boyut	25.37	685	29.63	800	307	.317
Tutum Alt Boyut	33.85	914	21.15	571	193	.003

Tablo 7'de görüldüğü gibi deney ve kontrol gruplarının madde kullanımına yönelik tutumlarına ilişkin öntest-sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur ($p<.05$). Diğer yandan deney ve kontrol gruplarının SAUMKBTÖ'nin bilgi alt boyutu sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

Deney grubunun SAUMKBTÖ toplam puanı ve alt ölçek puanlarına ilişkin öntest-sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için bağımlı gruplar için Wilcoxon İşaretli Sıralar testi yapılmış ve sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Deney Grubunun SAUMKBTÖ Öntest-Sontest Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Gruplar	Sontest- Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
SAUMKBTÖ	Negatif Sıra	6	12.33	74	-2.58	.010
	Pozitif Sıra	20	13.85	277		
	Eşit	1				
Bilgi Alt Boyutu	Negatif Sıra	2	11.12	83.50	-3.80	.000
	Pozitif Sıra	23	15.79	141.50		
	Eşit	2				
Tutum Alt Boyutu	Negatif Sıra	4	8.88	35.50	-3.69	.000
	Pozitif Sıra	23	14.89	342.50		
	Eşit	0				

Tablo 8’de görüldüğü gibi deney grubunun SAUMKBTÖ öntest-sontest puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur [$z=2.58$, $p<.05$]. SAUMKBTÖ alt boyutları incelendiğinde bilgi ve tutumlara yönelik öntest-sontest puanları arasındaki farkın da anlamlı olduğu görülmektedir ($p<.05$).

Kontrol grubunun SAUMKBTÖ toplam puanı ve alt ölçek puanlarına ilişkin öntest-sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için bağımlı gruplar için Wilcoxon İşaretli Sıralar testi yapılmış ve sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9: Kontrol Grubunun SAUMKBTÖ Öntest-Sontest Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Gruplar	Sontest- Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
SAUMKBTÖ	Negatif Sıra	13	14.12	183	-.56	.57
	Pozitif Sıra	12	11.79	141		
	Eşit	2				
Bilgi Alt Boyutu	Negatif Sıra	2	4.50	157	-4.33	.00
	Pozitif Sıra	25	14.76	369		
	Eşit	0				
Tutum Alt Boyutu	Negatif Sıra	9	9.83	88	-1.76	.078
	Pozitif Sıra	15	14.10	211		
	Eşit	3				

Tablo 9’da görüldüğü gibi kontrol grubunun SAUMKBTÖ öntest-sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır [$z=.56$, $p>.05$]. Diğer yandan SAUMKBTÖ alt boyutları incelendiğinde tutum alt boyutu öntest-sontest puanları arasında anlamlı bir fark görülmezken ($p>.05$), bilgi alt boyutu öntest-sontest puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p<.05$).

4.3. Öğretmen Adaylarının Akran Zorbalığına Yönelik Bilgi Düzeyleri ve Tutumlarına İlişkin Deney ve Kontrol Gruplarının Öntest Sonuçlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular:

Araştırmanın ikinci denencesi “Problem davranışlara yönelik bilgi, beceri ve tutumları geliştirmek amacı ile hazırlanan eğitim programının uygulandığı öğretmen adaylarının akran zorbalığına ilişkin bilgi, beceri ve tutumlarında, bu programın uygulanmadığı öğretmen adaylarının bilgi beceri ve tutumlarına göre artış olur.” şeklinde ifade edilmiştir.

Deney ve kontrol gruplarının akran zorbalığına yönelik bilgi ve tutumlarına ilişkin öntest-sontest puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10: Deney ve Kontrol Gruplarının Akran Zorbalığına İlişkin Bilgi Düzeyi ve Tutumlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri:

Gruplar		Deney Grubu		Kontrol Grubu	
		\bar{X}	SS	\bar{X}	SS
Akran Zorbalığına Yönelik Bilgi-Tutum Ölçeği	Öntest	24.03	3.82	26.88	3.71
	Sontest	41.07	3.56	24.92	3.99
Bilgi Alt Boyutu	Öntest	17.29	3.46	19.25	3.44
	Sontest	32.85	3.08	17.96	3.56
Tutum Alt Boyutu	Öntest	6.74	1.74	7.62	1.82
	Sontest	8.22	2.04	6.96	1.76

Deney grubunda yer alan deneklerin akran zorbalığı hakkındaki bilgi-tutum düzeyine yönelik puan ortalamalarının öntest ölçümünde $\bar{X} = 24.03$ iken , son test ölçümünde $\bar{X} = 41.07$ 'ye yükseldiği; kontrol grubunda ise öntest puanlarının $\bar{X} = 26.88$ iken son test ölçümünde $\bar{X} = 24.92$ 'ye düştüğü görülmektedir.

Alt boyutlar incelendiğinde; deney grubunun akran zorbalığı hakkındaki bilgi düzeyine yönelik puan ortalamaları öntestte $\bar{X}=17.29$ iken, sontest ölçümünde $\bar{X}=32.85$ 'e yükseldiği; kontrol grubunda ise öntest puanlarının $\bar{X}=19.25$ iken sontest ölçümde $\bar{X}=17.96$ 'ya düştüğü görülmektedir.

Tutum alt boyutu incelendiğinde; deney grubu öntest puan ortalamaları $\bar{X}=6.74$ iken, sontest ölçümünde $\bar{X}=8.22$ 'ye yükseldiği; kontrol grubunda ise öntest $\bar{X}=7.62$ iken $\bar{X}=6.96$ 'ya düştüğü görülmektedir.

Deney ve kontrol gruplarındaki AZBTÖ toplam puan ve alt ölçek puanlarına ilişkin aritmetik ortalamalar arasındaki farklılığın anlamlı olup olmadığını test etmek için Mann Whitney-U testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11: Deney ve Kontrol Gruplarının Akran Zorbalığına Yönelik Bilgi-Tutum Ölçeği Sontest Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U-Testi Sonucu

Gruplar	Deney	Grubu	Kontrol	Grubu	u	p
	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	Sıra ortalaması	Sıra toplamı		
AZBTÖ	40.96	1106	14.04	379	1.00	.00
Bilgi Alt Boyut	33.96	917	21.04	568	190	.002
Tutum Alt Boyut	34.24	924.50	20.76	560.50	182.50	.001

Tablo 11'de görüldüğü gibi deney ve kontrol gruplarının akran zorbalığına yönelik bilgi ve tutumlarına ilişkin öntest-sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur ($p<.05$).

Deney grubunun AZBTÖ toplam puanı ve alt ölçek puanlarına ilişkin öntest-sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için bağımlı gruplar için Wilcoxon İşaretli Sıralar testi yapılmış ve sonuçları Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12: Deney Grubunun Akran Zorbalığı Bilgi Tutum Ölçeği Öntest-Sontest Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Gruplar	Sontest- Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
AZBTÖ	Negatif Sıra	0	.00	.00	-4.54	.00
	Pozitif Sıra	27	14	378		
	Eşit	0				
Bilgi Alt Boyutu	Negatif Sıra	0	.00	.00	-4.54	.00
	Pozitif Sıra	27	14	378		
	Eşit	0				
Tutum Alt Boyutu	Negatif Sıra	16	14.94	239	-2.55	.011
	Pozitif Sıra	8	7.63	61		
	Eşit	3				

Tablo 12’de görüldüğü gibi deney grubunun AZBTÖ öntest-sontest puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur [$z=4.54$, $p<.05$]. AZBTÖ alt boyutları incelendiğinde bilgi ve tutumlara yönelik öntest-sontest puanları arasındaki farkın da anlamlı olduğu görülmektedir ($p<.05$).

Kontrol grubunun AZBTÖ toplam puanı ve alt ölçek puanlarına ilişkin öntest-sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için bağımlı gruplar için Wilcoxon İşaretli Sıralar testi yapılmış ve sonuçları Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13: Kontrol Grubunun AZBTÖ Öntest-Sontest Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Gruplar	Sontest- Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
AZBTÖ	Negatif Sıra	9	11.89	107	-1.97	.48
	Pozitif Sıra	18	15.06	271		
	Eşit	0				
Bilgi Alt Boyutu	Negatif Sıra	9	11.72	105.50	-1.53	.124
	Pozitif Sıra	16	13.72	219.50		
	Eşit	2				
Tutum Alt Boyutu	Negatif Sıra	8	9.19	73.50	-1.47	.141
	Pozitif Sıra	13	12.12	157.50		
	Eşit	6				

Tablo 13’de görüldüğü gibi kontrol grubunun AZBTÖ öntest-sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır [$z=1.97$, $p>.05$]. AZBTÖ alt boyutları incelendiğinde tutum ve bilgi alt boyutları öntest-sontest puanları arasında anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>.05$).

4.4. Öğretmen Adaylarının Ergen İntiharları Davranış Ölçeği Deney ve Kontrol Gruplarının Öntest Sonuçlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular:

Araştırmanın üçüncü denencesi “Problem davranışlara yönelik bilgi, beceri ve tutumları geliştirmek amacı ile hazırlanan eğitim programının uygulandığı öğretmen adaylarının ergen intiharlarına ilişkin bilgi, beceri ve tutumlarında, bu programın uygulanmadığı öğretmen adaylarının bilgi beceri ve tutumlarına göre artış olur.” şeklinde ifade edilmiştir.

Deney ve kontrol gruplarının ergen intiharlarına yönelik bilgi ve tutumlarına ilişkin öntest-sontest puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 14'te yer almaktadır.

Tablo 14: Deney ve Kontrol Gruplarının Ergen İntiharlarına İlişkin Bilgi Düzeyi ve Tutumlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri:

Gruplar		Deney Grubu		Kontrol Grubu	
		\bar{X}	SS	\bar{X}	SS
Ergen İntiharları	Öntest	92.85	14.06	101.18	7.69
Davranış Ölçeği	Sontest	105.03	4.46	98.88	10.24

Deney grubunda yer alan deneklerin ergen intiharlarına yönelik puan ortalamalarının öntest ölçümünde $\bar{X} = 92.85$ iken, son test ölçümünde $\bar{X} = 105.03$ 'e yükseldiği; kontrol grubunda ise öntest puanlarının $\bar{X} = 101.18$ iken son test ölçümünde $\bar{X} = 98.88$ 'e düştüğü görülmektedir.

Deney ve kontrol gruplarındaki EİDÖ toplam puanlarına ilişkin aritmetik ortalamalar arasındaki farklılığın anlamlı olup olmadığını test etmek için Mann Whitney-U testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 15'te yer almaktadır.

Tablo 15:Deney ve Kontrol Gruplarının Ergen İntiharları Davranış Ölçeği Sontest Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U-Testi Sonucu

Gruplar	Deney	Grubu	Kontrol	Grubu	u	p
	Sıra	Sıra	Sıra	Sıra		
	ortalaması	toplamı	ortalaması	toplamı		
EİDÖ	34.83	940	20.17	544	166	.001

Tablo 15'te görüldüğü gibi deney ve kontrol gruplarının ergen intiharları davranış ölçeğine ilişkin öntest-sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur ($p < .05$). Tablo 14 incelendiğinde söz konusu farklılığın deney grubunun son test ortalamalarının artmasından kaynaklandığı görülmektedir.

Deney grubunun EİDÖ toplam puanına ilişkin öntest-sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için bağımlı gruplar için Wilcoxon İşaretli Sıralar testi yapılmış ve sonuçları Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16 Deney Grubunun Ergen İntiharları Davranış Ölçeği Öntest-Sontest Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Gruplar	Sontest- Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
EİDÖ	Negatif Sıra	6	9.17	55	-3.22	.001
	Pozitif Sıra	21	15.38	323		
	Eşit	0				

Tablo 16'da görüldüğü gibi deney grubunun EİDÖ öntest-sontest puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur [$z=3.22$, $p < .05$].

Kontrol grubunun EİDÖ toplam puanına ilişkin öntest-sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için bağımlı gruplar için Wilcoxon İşaretli Sıralar testi yapılmış ve sonuçları Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17: Kontrol Grubunun EİDÖ Öntest-Sontest Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Gruplar	Sontest- Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
EİDÖ	Negatif Sıra	16	14.69	235	-1.11	.26
	Pozitif Sıra	11	13	143		
	Eşit	0				

Tablo 17’de görüldüğü gibi kontrol grubunun EİDÖ öntest-sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır [$z=1.11$, $p>.05$].

4.5. Deney Grubunun Sontest Sonuçları ile İzlem Testi Sonuçlarının İncelenmesine İlişkin Bulgular:

Araştırmanın dördüncü denencesi “Deney grubundaki öğretmen adaylarının madde kullanımı, ergen intiharları ve akran zorbalığına yönelik puanlarındaki bu farklılık kalıcıdır” şeklinde ifade edilmiştir. Deney grubuna sontest uygulamasından 1 ay sonra izlem testi yapılmıştır.

Deney grubunun sigara alkol ve uyuşturucu madde kullanımına yönelik bilgi ve tutumlarına ilişkin sontest-izlem testi puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 18’de yer almaktadır.

Tablo 18: Deney Grubu Sigara Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımına İlişkin Bilgi Düzeyi ve Tutumlarının Sontest-İzlem Testi Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri:

Gruplar		Deney Grubu	
		\bar{X}	SS
Sigara Alkol ve Uyuşturucu Maddelere Yönelik Bilgi-Tutum Ölçeği	Sontest	47.88	5.82
	İzlem Testi	44.40	3.86
Bilgi Alt Boyutu	Sontest	27.77	3.12
	İzlem Testi	26.70	2.82
Tutum Alt Boyutu	Sontest	20.11	3.14
	İzlem Testi	17.70	3.33

Deney grubunda yer alan deneklerin sigara alkol ve uyuşturucu maddeler hakkındaki bilgi-tutum düzeyine yönelik puan ortalamalarının sontest ölçümünde $\bar{X}=42.29$ iken, izlem test ölçümünde $\bar{X} = 39.41$ 'e düştüğü görülmektedir.

Alt boyutlar incelendiğinde; deney grubunun sigara alkol ve uyuşturucu maddeler hakkındaki bilgi düzeyine yönelik puan ortalamaları sontestte $\bar{X}=27.77$ iken, izlem test ölçümünde $\bar{X}=26.70$ 'e düştüğü görülmektedir.

Tutum alt boyutu incelendiğinde; deney grubu sontest puan ortalamaları $\bar{X}=20.11$ iken, izlemtesti ölçümünde $\bar{X}=17.70$ 'e gerilediği görülmektedir.

Deney grubunun SAUMKBTÖ toplam puanı ve alt ölçek puanlarına ilişkin sontest-izlem testi puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için bağımlı gruplar için Wilcoxon İşaretli Sıralar testi yapılmış ve sonuçları Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19: Deney Grubunun SAUMKBTÖ Sontest-İzlem Testi Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Gruplar	Sontest- İzlem Testi	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
SAUMKBTÖ	Negatif Sıra	21	14.17	297	-3.64	.000
	Pozitif Sıra	4	6.88	27.50		
	Eşit	2				
Bilgi Alt Boyutu	Negatif Sıra	16	15.31	245	-1.35	.17
	Pozitif Sıra	11	12.09	133		
	Eşit	0				
Tutum Alt Boyutu	Negatif Sıra	26	13.50	351	-4.53	.00
	Pozitif Sıra	0	.00	.00		
	Eşit	1				

Tablo 19’da görüldüğü gibi deney grubunun SAUMKBTÖ sontest-izlem testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur [$z=3.64$, $p<.05$]. Diğer yandan alt boyutları incelendiğinde SAUMKBTÖ bilgi alt boyutu sontest-izlem testi puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$). Tutum alt boyutu puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir ($p<.05$).

Deney grubunun akran zorbalığına yönelik bilgi ve tutumlarına ilişkin sontest-izlem testi puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 20’de yer almaktadır.

Tablo 20: Deney Grubu Akran Zorbalığına İlişkin Bilgi Düzeyi ve Tutumlarının Sontest-İzlem Testi Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri:

Gruplar		Deney Grubu	
		\bar{X}	SS
Akran Zorbalığına	Sontest	41.07	3.56
Yönelik Bilgi-Tutum Ölçeği	İzlem Testi	40.22	2.25
Bilgi Alt Boyutu	Sontest	32.85	3.09
	İzlem Testi	32.40	2.30
Tutum Alt Boyutu	Sontest	8.22	2.04
	İzlem Testi	7.81	1.68

Deney grubunda yer alan deneklerin akran zorbalığı hakkındaki bilgi-tutum düzeyine yönelik puan ortalamalarının sontest ölçümünde $\bar{X}=41.07$ iken, izlem test ölçümünde $\bar{X} = 40.22$ 'ye düştüğü görülmektedir.

Alt boyutlar incelendiğinde; deney grubunun akran zorbalığı hakkındaki bilgi düzeyine yönelik puan ortalamaları sontestte $\bar{X}=32.85$ iken, izlem test ölçümünde $\bar{X}=32.40$ 'a düştüğü görülmektedir.

Tutum alt boyutu incelendiğinde; deney grubu sontest puan ortalamaları $\bar{X}=8.22$ iken, izlemtest ölçümünde $\bar{X}=7.81$ 'e gerilediği görülmektedir.

Deney grubunun AZBTÖ toplam puanı ve alt ölçek puanlarına ilişkin sontest-izlem testi puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için bağımlı gruplar için Wilcoxon İşaretli Sıralar testi yapılmış ve sonuçları Tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21 Deney Grubunun AZBTÖ Sontest-İzlem Testi Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Gruplar	Sontest- İzlem Testi	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
AZBTÖ	Negatif Sıra	16	14.34	229	-1.81	.069
	Pozitif Sıra	9	10.61	95.50		
	Eşit	2				
Bilgi Alt Boyutu	Negatif Sıra	14	12.75	178	-1.25	.21
	Pozitif Sıra	9	10.83	97		
	Eşit	4				
Tutum Alt Boyutu	Negatif Sıra	16	12.16	194	-1.84	.065
	Pozitif Sıra	7	11.64	81		
	Eşit	4				

Tablo 21’de görüldüğü gibi deney grubunun AZBTÖ sontest-izlem testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır [$z=1.81$, $p>.05$]. AZBTÖ alt boyutları incelendiğinde bilgi ve tutumlara yönelik sontest-izlem testi puanları arasındaki farkın da anlamlı olmadığı görülmektedir ($p>.05$).

Deney grubunun ergen intiharlarına yönelik bilgi ve tutumlarına ilişkin sontest-izlem testi puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 22’de yer almaktadır.

Tablo 22: Deney Grubu Ergen İntiharlarına İlişkin Sontest-İzlem Testi Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri:

Gruplar		Deney Grubu	
		\bar{X}	SS
Ergen İntiharları	Sontest	105.03	4.46
Davranış Ölçeği	İzlem Testi	104.25	4.44

Deney grubunda yer alan deneklerin ergen intiharlarına yönelik puan ortalamalarının sontest ölçümünde $\bar{X}=105.03$ iken, izlem test ölçümünde $\bar{X}=104.25$ 'e düştüğü görülmektedir.

Deney grubunun EİDÖ toplam puanına ilişkin sontest-izlem testi puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için bağımlı gruplar için Wilcoxon İşaretli Sıralar testi yapılmış ve sonuçları Tablo 23'de verilmiştir.

Tablo 23: Deney Grubunun EİDÖ Sontest-İzlem Testi Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Gruplar	Sontest-İzlem Testi	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
EİDÖ	Negatif Sıra	13	14.54	189	-1.57	.115
	Pozitif Sıra	10	8.70	87		
	Eşit	4				

Tablo 22'de görüldüğü gibi deney grubunun EİDÖ sontest-izlem testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır [$z=3.69$, $p>.05$].

BÖLÜM 5

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde problem davranışlara ilişkin bilgi, beceri ve tutumları geliştirmek amacıyla hazırlanmış olan eğitim programının etkililiğine ilişkin bulgular tartışılarak yorumlanmıştır.

5.1. Eğitim Programının Etkililiğinin Değerlendirilmesi:

Araştırmada; “Problem davranışlara yönelik bilgi, beceri ve tutumları geliştirmek amacı ile hazırlanan eğitim programının uygulandığı öğretmen adaylarının madde kullanımı, akran zorbalığı ve ergen intiharlarına ilişkin bilgi, beceri ve tutumlarında, bu programın uygulanmadığı öğretmen adaylarının bilgi beceri ve tutumlarına göre artış olacağı ve eğitim sonrasında deney grubundaki öğretmenlerin problem davranışlara yönelik bilgi, beceri ve tutumlarındaki bu farklılığın kalıcı olacağı” denenceleri ileri sürülmüştür.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında; öğretmen adaylarının problem davranışlara yönelik bilgi, beceri ve tutumlarını geliştirmek amacıyla hazırlanmış olan eğitim programının öğretmenlerin bilgi beceri ve tutumları üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Araştırmanın birinci denencesinde “deney grubunda yer alan öğretmen adaylarının eğitim sonrasında sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına ilişkin bilgi, beceri ve tutumları puan ortalamalarının kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde artış olacağı” belirtilmiştir. Eğitim programına katılan deney grubunun eğitim öncesi ve sonrasında sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına ilişkin bilgi, beceri ve tutumlarına yönelik puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

Ancak deney ve kontrol gruplarının SAUMKBTÖ' ilişkin tutum alt boyutu son test puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunurken; bilgi alt boyutu son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark görülmemektedir.

Kontrol grubunda yer alan öğretmen adaylarının eğitim sırasında üniversitede gerçekleşmiş olan sigara ve madde kullanımına ilişkin bir konferansa katılmış olmalarının kontrol grubunda son test puan ortalamalarının artmasına neden olabileceği düşünülmektedir. İlgili yazın incelendiğinde de temelde bilgi aktarımda bulunan seminer ya da konferansların katılımcıların bilgi düzeylerinde artış sağladığında ilişkin bilgiler yer almaktadır (Miziker-Gonet, 1994).

Sonuç olarak araştırmanın birinci denencesinin kısmen doğrulandığı söylenebilir. Deney grubunda yer alan öğretmen adaylarının eğitim sonrasında sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına ilişkin beceri ve tutumları puan ortalamalarının kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde artarken; eğitim sonrasında deney grubunda yer alan öğretmen adaylarının sigara alkol ve uyuşturucu madde kullanımına ilişkin bilgi düzeylerinde anlamlı bir artış olmamıştır.

Araştırmanın 2. denencesi; deney ve kontrol gruplarında yer alan “Akran Zorbalığı” son test puan ortalamaları arasında deney grubunun lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Deney grubunda yer alan öğretmen adaylarının akran zorbalığına ilişkin bilgi ve tutumlarında eğitim öncesi ve sonrası puanları arasında anlamlı bir fark bulunurken, kontrol grubunda yer alan öğretmen adaylarının eğitim öncesi ve sonrası akran zorbalığın ilişkin bilgi ve tutum puan ortalamaları arasında fark anlamlı bulunmamıştır.

Ayrıca deney grubu ve kontrol grubunda yer alan öğretmen adaylarının akran zorbalığına ilişkin son test puan ortalamaları karşılaştırıldığında da deney grubu lehine anlamlı bir farklılaşma görülmektedir. Bu bulgular ışığında araştırmanın ikinci denencesi doğrulanmıştır.

Araştırmanın 3. denencesi; deney ve kontrol gruplarında yer alan “Ergen İntiharları” son test puan ortalamaları arasında deney grubunun lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Deney grubunda yer alan öğretmen adaylarının ergen intiharlarına ilişkin bilgi ve tutumlarında eğitim öncesi ve sonrası puanları arasında anlamlı bir fark bulunurken, kontrol grubunda yer alan öğretmen adaylarının eğitim öncesi ve sonrası ergen intiharlarına ilişkin bilgi ve tutum puan ortalamaları arasında fark anlamlı bulunmamıştır.

Ayrıca deney grubu ve kontrol grubunda yer alan öğretmen adaylarının ergen intiharlarına ilişkin son test puan ortalamaları karşılaştırıldığında da deney grubu lehine anlamlı bir farklılaşma görülmektedir. Bu bulgular ışığında araştırmanın ikinci denencesi doğrulanmıştır.

Araştırmanın 4. denencesi “Deney grubundaki öğretmen adaylarının madde kullanımı, ergen intiharları ve akran zorbalığına yönelik puanlarındaki bu farklılık kalıcıdır”.Bu deneciyi test etmek için de eğitim programının tamalanmasında bir ay sonra deney grubundaki öğretmen adaylarına izlem testi yapılmıştır.

Deney grubundaki öğretmen adaylarının sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına ilişkin sontest-izlem testi puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için yapılan analizler sonucunda; öğretmen adaylarının bilgi düzeylerine ilişkin puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark görülmezken tutumlarına ilişkin puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle izlem testinde deney grubunda yer alan öğretmen adaylarının sigara alkol ve madde kullanımına ilişkin tutum ortalamaları son test ortalamalarına göre düşüş göstermiştir. Bunun nedeni olarak tutumlardaki değişimlerin zaman aldığı, davranış değiştirmenin bir süreci kapsadığı düşünülmektedir. Diğer yandan deney grubu sontest-izlem testi bilgi alt boyutu puanlarındaki anlamlı farkın olmaması öğretmen adaylarının sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına yönelik bilgilerinin kalıcı olduğunu göstermektedir.

Deney grubunda yer alan öğretmen adaylarının akran zorbalığına ilişkin sontest-izlem testi puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için yapılan analizler sonucunda; öğretmen adaylarının bilgi ve tutum düzeylerine ilişkin puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Deney grubu sontest-izlem testi bilgi ve tutum alt boyutu puanlarındaki anlamlı farkın olmaması öğretmen adaylarının akran zorbalığına yönelik bilgi ve tutumlarının kalıcı olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle akran zorbalığına ilişkin bilgi, tutum ve beceri geliştirmeye yönelik eğitim programına katılan öğretmen adaylarının eğitimden sonra da bilgi beceri ve tutumlarındaki farkın kalıcı olduğu görülmektedir.

Deney grubunda yer alan öğretmen adaylarının ergen intiharlarına ilişkin sontest-izlem testi puan ortalamaları arasında farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan analizler sonucunda; öğretmen adaylarının ergen intiharlarına yönelik bilgi ve tutum düzeylerine ilişkin puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Deney grubu sontest-izlem testi bilgi ve tutum alt boyutu puanlarındaki anlamlı farkın olmaması öğretmen adaylarının ergen intiharlarına yönelik bilgi ve tutumlarının kalıcı olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle ergen intiharlarına ilişkin bilgi, tutum ve beceri geliştirmeye yönelik eğitim programına katılan öğretmen adaylarının eğitimden sonra da bilgi beceri ve tutumlarındaki farkın kalıcı olduğu görülmektedir.

Deney grubuna eğitimin bitiminden bir ay sonra tekrarlanan sontest analizleri göstermektedir ki; problem davranışlara yönelik eğitim alan deney grubundaki öğretmen adaylarının ergen intiharları ve akran zorbalığına yönelik edindikleri bilgi, tutum ve beceriler kalıcıdır. Sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına ilişkin bilgileri kalıcılık sağlarken, tutumlarında farklılık görülmektedir. Bilgi hemen öğrenilir ve kolay unutulmaz. Ancak tutumların değişmesi zaman alır. Bireyin içinde yer aldığı süreçlerden biri de tutumlarıdır. Tutumların kaynağı davranışa etkisi ve zaman içinde değişimi sosyal psikologların ilgisini sürekli çekmiştir. Baron ve Bryne'a (1977) göre tutumlar oldukça organize olmuş uzun süreler duygu, inanç ve davranış eğilimleridir. Bu tanımın temelindeki özellik: tutumların oldukça uzun süreli olmasıdır. Bir eğilimin tutum olabilmesi için bireyin o eğilimi oldukça uzun

sureli olarak gostermesi gerekir. Bilgi ve tutumlardaki değişikliğin kalıcılığı için eğitim programının belli aralıklarla tekrar edilmesi gerektiği düşünölmektedir.

Türkiye’de yapılan araştırmalar incelendiğinde, problem davranışlara yönelik bilgi, beceri ve tutumları geliştirmek amacıyla yapılmış olan eğitim programlarının sınırlı olduğu görölmüştür. İlgili yazın incelendiğinde Ögel ve arkadaşları tarafından öğretmenleri sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı hakkında bilgilendirme ile ilgili çeşitli çalışmalar yapıldığı, bu konu ile ilgili filmler hazırlandığı görölmektedir(Ögel, Taner, Eke ve Erol, 2004). Bu çalışmaların oldukça kıymetli olduğu düşünölmekle birlikte öğrtmenlere yönelik olarak verilen bu eğitimlerin etkililiğinin test edilip edilmediğine dair bir araştırma bulgusuna ulaşılamamıştır.

Yine Milli Eğitim Bakanlığı’nın açtığı hizmetiçi eğitim programları incelendiğinde de sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı, akran zorbalığı ve ergen intiharları hakkında öğretmenleri bilgilendirme ile ilgili çalışmalar olduğu ancak bilgilendirme eğitimlerinin etkililiğinin değerlendirilip değerlendirilmediğine ilişkin araştırma bulgusu görölmemiştir. İzmir’de bulunan Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde öğretmenlere yönelik problem davranışlar ile ilgili seminerler düzenlendiği görölmüştür.

Genel olarak literature bakildiginde bu çalışmaya benzer içerikte yurt içinde herhangi bir çalışmaya rastlanmazken; yurt dışında da konu ile ilgili sınırlı sayıda araştırma bulgusu olduğu görölmektedir (National Institutes of Health, 2003).Bu durum bu çalışmanın orijinalliği açısından oldukça önemli olmakla birlikte, araştırma bulgularını tartışabilirliği açısından bir miktar sıkıntı yaratmaktadır.

Problem davranışlar hakkında öğretmenlerin bilgi beceri ve tutumlarının geliştirilmesine yönelik eğitim programlarının etkililiğinin değerlendirilmesine yönelik araştırma bulgusuna ulaşılamamıştır. Yapılan bu çalışmanın Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında öğretmenlere yönelik yapılacak olan muavirlik hizmetlerinin planlanması açısından katkisi olacağı düşünölmektedir. Öğretmenler okulda yürütölen önleme çalışmalarının önemli bir parçasıdır. Okul psikolojik

danışmalarının bir rolü de öğretmenlere problem davranışlar hakkında müşavirlik hizmetleri vermeleridir

Sınıf içerisinde öğrencileriyle etkileşime geçerek olayları öğrencilerin bakış açısından değerlendirebilen, öğrenciler arasında bireysel farklılıkları esas alabilen ve sınıf içerisinde esnek davranabilen öğretmenlerin, öğrencilerinin sınıf içerisindeki olumlu davranışlarında artış göstermektedir (Pattie, 2000).

Okullarda ergenler arasında görülen problem davranışların önlenmesi için öğretmenlere çok fazla görev düşmektedir. MEB'in açmış olduğu Hizmetiçi Programlar içerisinde bu tarz eğitim programlarına yer verilmesinin öğretmenlerin bilgi ve beceri kazanımı açısından oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Yine benzer şekilde öğretmenlik mesleğine yeni başlayan aday öğretmenler için de konuyla ilişkin farkındalığı, bilgi ve becerileri arttırmak amacıyla hizmetiçi eğitimler planlanabilir. Öğretmenlerin problem davranışlara yönelik bilgi, beceri ve tutumlarında iyileşmenin kalıcı olması için de eğitim programlarının sürekliliğinin esas olması gerektiği düşünülmektedir.

4.2. Eğitim Programının Süreç Açısından Değerlendirilmesi:

Eğitim programının uygulanması sırasında herhangi bir zorlukla karşılaşılmamıştır. Eğitim öncesinde ve sırasında öğretmen adaylarının ergenlerde görülen problem davranışlar ile ilgili sınırlı bilgileri olduğu, özellikle müdahale sürecinde daha yetersiz oldukları gözlemlendi. Her oturum sonunda yapılan değerlendirmelerde öğretmen adayları; “problem davranışların önlenmesinde öğretmenlerin rolü” ve “okullarda problem davranışları önlemek için öğretmenler olarak neler yapabiliriz” adımlarında çok verim aldıklarını belirttiler. Teorik bilginin yanında okullarda bir problemle karşılaştıklarında neler yapabilecekleri ile ilgili bilgilere daha çok ihtiyaçları olduğunu düşündüklerini belirttiler. Bu anlamda uygulanan programın ihtiyaçlarına cevap verdiği düşünülmektedir. Oturum sonlarında yapılan değerlendirmelerde öğretmen adaylarından olumlu geribildirimler alınmıştır.

Son oturumda yapılan değerlendirmede öğretmen adayları problem davranışların neler olduğu ve yaygınlığı konusunda daha ayrıntılı bilgi sahibi olduklarını, sağlıklı yaşamın önemini bir kez daha farkına vardıklarını ve okullarda sigara alkol ve uyuşturucu madde kullanan öğrenciye nasıl yaklaşılması gerektiği konusunda beceri geliştirdiklerini belirttiler. Ayrıca öğretmen adayları öğrenci sorunlarına karşı duyarlı olunması gerektiğini ve öğretmenlere bu konuda çok fazla sorumluluk düştüğünün farkına vardıklarını belirttiler.

Eğitim programı interaktif bir şekilde yürütülmüştür. Grup üyelerinin herbiri yapılan etkinliklere katıldı, etkinliklerle ilgili söz alarak paylaşımlarda bulunmuştur.

KAYNAKLAR

- Acar N. V. (1995). *Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri*, Ankara. Yeni Doğu Matbaası.
- Alikaşifoğlu, M., Ercan, O.L. (2007). Çocukluk Çağında Kabadayılık/Zorbalık Davranışları: Hekimler Açısından Anlamı. *Türk Pediatri Arşivi*, 42,19-25.
- Alikaşifoğlu M, Erginoz E ve Ercan O. (2002). Cigarette Smoking Among Turkish High School Students. *Adolescent Health*; 30:7–8.
- Arıkan, Z., Coşar, B. (1996). Alkol bağımlılığında demografik ve epidemiyolojik bir bakış. *Kriz dergisi*, 4(2), 81-91.
- Baer, J.S., Maclean, M.G., Marlatt, G.A. (1998). *Linking Etiology And Treatment For Adolescent Substance Abuse: Toward A Better Match*. İn (Ed. R. Jessor,) New Perspectives On Adolescent Problem Behavior. Cambridge University Pres, USA
- Baron, A.R., Bryne, D. (1977). *Exploring Social Psychology*. 2nd. Edition, Boston: Allyn and Bacon Inc.
- Bekaroğlu M., Bilici M., Hocaoğlu Ç. (1999). Trabzon'da 1995 Yılı İntihar İnsidansı. *Türk Psikiyatri Dergisi*. Sayı 10:190–200.
- Berman, A.L. ve Jobes, D.A. (1995). Suicide prevention in adolescents (age 12-18). *Suicide and life threatening behavior*, 25 (1);143-152.
- Buhrmester, D. (1990). Intimacy Of Friendship, İnterpersonal Competence and Adjustment During Preadolescence and Adolescence. *Child Development*, 61, 1101-1111.
- Capuzzi D. (1989). *Adolescent Suicide Prevention: Counseling And Intervention Strategies*.

Capuzzi, D. And Gross, D:R: (1996). “ I Don’t Want To Live”: The Adolescent At Risk For Suicidal Behavior In Capuzzi D. and Gross D. R. (ed) Youth Risk: A Prevention Resource For Counselors: *Teachers and Parents*, 2nd. Ed. 253-282.

Center For Disease Control And Prevention, (2004). Surveillance Summaries. *Morbidity Mortality Weekly Report*,1–29.

Ceyhun, A.G., Ceyhun, B. (2003). Lise Ve Üniversite Öğrencilerinde İntihar Olasılığının Değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri* 6: 217–224.

Clarke, M., Coombs,C., Walton, L. (2003). School Based Early Identification And Intervention Service For Adolescents: A Psychology And School Nurse Partnership Model. *Child And Adolescent Mental Health*. 8(1); 34–39.

Coşkunol, H. (2004). Madde Bağımlılığını Önlemede Anne-Baba ve Öğretmen Eğitim Notları. *Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği*.

Craig, W.M. Henderson, K., Murphy, J.G. (2000). Prospective Teachers’ Attitudes Toward Bullying And Victimization, *School Psychology International* 21:5–21.

Crespi, T.D. (1990) Approaching Adolescent Suicide: Queries And Signposts. *School Counselor*, 37 (4); 256–261

Çuhadaroğlu-Çetin F. (----). Ergenlikte psiko-sosyal gelişim. I. Ulusal Adolesan Sağlığı Kongresi Konuşma Metinleri. 03.12.2008 tarihinde http://ergen.org.tr/pdf/2_konusmaci%20metinleri.pdf adresinden alınmıştır.

Donovan, J.E. ve Jessor, R. (1985). Structure of Problem Behavior in Adolescence and Young Adulthood. *Journal of Counseling and Clinical Psychology*, 53,890-904.

Davis, J.M., Brock, S.E. (2002). Suicide. 2nd Ed. (Ed: J. Sandoval). *Handbook Of In Crisis Counseling, Intervention, Prevention In The Schools*, London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers,

Deveci A.,Taşkın E.D., Dündar P.E., Demet M.M., Kaya E., Özmen E., Dinç G. (2005). Manisa İli Kent Merkezinde İntihar Düşüncesi ve Girişimi Yaygınlığı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16 (3): 170–178.

Devlet İstatistik Enstitüsü (1997).*İntihar İstatistikleri*. Ankara : Devlet İstatistik Enstitüsü.

Devlet İstatistik Enstitüsü (2003).*İntihar İstatistikleri*, 2001. Ankara : Devlet İstatistik Enstitüsü. www.die.gov.tr

Dusenbery, L., Falco, M., (1997). School Based Drug Abuse Prevention Strategies: From Research To Policy And Practice, In R.P. Weissberg Et Al (Ed), *Enhancing Children's Wellness, Healty Children 2010, Issues In Childrens And Families'lives, The John And Kelly Hartman Series*, Sage 47-75.

Eskin M. (2000). Ergen Ruh Sağlığı Sorunları Ve İntihar Davranışıyla İlişkileri. *Klinik Psikiyatri* 3:228–234

Feit D.M., Wodarski J.S., (1995). *Adolescent Substance Abuse*. Sf.9

Finn, K.V., (2006). Patterns of Alcohol and Marijuana Use at School. *Journal Of Research on Adolescence*,16 (1),69–77.

Gloria , A.M., Trainer, C.M., Beasley, J.F. (1996). Adolescent Substance Abuse: Past, Present, Future, In Capuzzi D Gross DR (Ed) *Youth Risk: A Prevention Resource For Counselors , Teachers And Parents* (2nd Ed). 307-333.

Gould, M.S. (2005). *Suicide Risk Among Adolescents. Reducing Adolescent Risk Toward An Integrated Approach* D Romer (Ed) Sage Publications.

Gould, M.S., Greenberg, T., Velting, D.M. & Shaffer, D. (2003). Youth Suicide Risk and Preventing Interventions: A review of the past 10 years. *Journal of the American Academy of Child and adolescent Psychiatry*, 42, 386-405.

Güleç, C., Küey, L. (1989). Türkiye’de 1980’lerde Depresyon: Epidemiyolojik Ve Klinik Yaklaşımlar. *Nöro-Psikiyatri Arşivi*, Özel Sayı. XXVI. 17–28.

Gysberg, N., Henderson, P. (2000). *Developing And Managing Your School Guidance Program*. III: Edition. USA: American Counseling Association Publication.

Heischober, B.S., Hofmann, A.D., (1997). Substance Abuse. In: Hofmann AD, Greydanus DE (Ed)S. Adolescent Medicine. Connecticut: *Appleton& Lange* 3. Ed. 1997: 703- 39.

Jason, L.A., Curie, C.J., Townsend, Sm., Et Al (2002). *Health Promotion Interventions*, in J. K. Luiselli, C. Diament (Ed). Behavior Psychology İn The Schools, New York:

Jessor, R. (1991). Risk Behavior in Adolescence: A Psychosocial Framework For Understanding And Action. *Journal Of Adolescent Health*,12,597-605.

Jessor, R. (1998). *New Perspectives on Adolescent Risk Behavior*. In R. Jessor (Ed), *New Perspectives On Adolescent Risk Behavior*.USA: Cambridge University Press.

Kalafat, J. (2003). School Approaches to Youth Suicide Prevention. *The American Behavioral Scientist*, 46(9); 1211-1223.

Kandakai, T.L., King K.A. (2002). Preservice Teachers’ Beliefs Regarding School Violence Prevention Training; *American Journal Of Health Education* 33:350–56

Karaman-Kepekçi, Y., Çınkır, Ş. (2001). *Lise Düzeyinde Öğrenciler Arasında Kabagüç*. (Yayınlanmamış Araştırma Raporu).Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Katja, R., Marja-Terttu, T. (2002). Relationships Among Adolescent Subjective Well-Being, Health Behavior, And School Satisfaction. *The Journal Of School Health*, 72(6); 243–249.

Kepçeoğlu, M. (1999). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Alkım yayın. istanbul

King, K. A. (2001). Developing A Comprehensive School Suicide Prevention Program. *Journal Of School Health*, 71(4); 132-138.

Kochenderfer-ladd B. ve Skinner, K. (2002). Children's coping strategies: moderators of the effects of peer victimization? *Developmental psychology* 38 (2); 267-278.

Koki, S. (1999). Bullying In Schools Should Not Be Par For The Course. Pacific Resources For Education And Learning. WEB Site: <http://www.prel.org>

Korkut, F.(2004). *Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Leane W., Shute R (1998). Youth Suicide: The Knowledge And Attitudes Of Austrilian Teachers and Clergy. *Suicide And Life Theratining Behavior*. 28: 165–173.

Lee C. (2004). *Preventing Bullying in Schools*. London. Paul Chapman Publishing.

Lerner, R.M. ve Galambos, N.L. (1998). Adolescent Development: Challenges And Opportunities For Research, Programs And Policies. *Annu. Rev. Psychol*, 49, 413–446.

Leukefed, C.G., Smiley-Mc Donald, H.M., Stoops, W.W., Reed, L.D. ve Martin, C. (2005). Substance misuse and abuse. In T.P. Gullotta, G.R. Adams (Eds), handbook of adolescent behavioral problems: *Evidence based approaches to prevention and treatment* (ss. 439-465). USA: Sage.

Mackenzie RG, Kipke MD. Substance Use And Abuse. In: Friedmen SB, Fisher MM, Schonberg SK, Alderman EM (Ed)S. *Comprehensive Adolescent Health Care. St Louis: Mosby 2. Ed. 1998: 825- 43.*

Maines, B. Robinson, G. (1992). *The No Blame Approach To Bullying In Schools.* 1992 ISPA Kolokyumu'nda Sunulan Bildiri.

Malley, P.B., Kush, F., Bogo, R.J. (1994) School-Based Adolescent Suicide Prevention And Intervention Programs: A Survey. *School Counselor*, 42 (2); 191–194

Mellor, A. (1997). *Bullying In Scottish Secondary Schools.* SCRE Spotlights From The Schottish Council For Researche In Education 23.

Miziker-Gonet, M. (1994). *Counseling Adolescent Substance Abuser: school based intervention and prevention.* Thousands Oaks. Calif.:Sage.

Murray L. (1995). “Personal And Social Education And Contemporary Requirements For İnitil Teacher Education. *Pastoral Care İn Education 13(4); 11–17*

Myrick, R. D (2003). *Developmental Guidance And Counseling: A Pratical Approach.* Fourth Edition. *Educational Media Corporation.*

National Institutes of Health (2003). *National Institute on Drug Abuse Preventing Drug Use Among Children and Adolescents. A Research Based Guide For Parents, Educators and Community Leaders* 2nd. Ed. U.S. Department of Health And Human Services.

Nicalaide, S. Toda, Y. Smith, P.K. (2002). Knowledge And Attitudes About School Bullying In Traniee Teachers. *British Journal Of Educational Psychology* 72:105–18.

Odağ C (1995). *İntihar (Özkıyım) Tanım-Kuram-Sağaltım*. İzmir Psikiyatri Derneği. Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova-İzmir.

Olweus, D. (1984). Aggressors And Their Victims: Bullying At School, İn N. Frude ve H. Gault (Ed) *Disruptive Behaviours İn Schools* Sf. 57–76. New York: Wiley.

Olweus, D. (1992) *Bullying İn Schools*. Cambridge, MA: Blackwell.

Olweus, D. (1993). *Bullying At School: What We Know And What We Can Do*. Malden, MA Blacwell Publishers Ltd.

Olweus, D. (1995). *Bullying At School*. Oxford: Blackwell, Publishing.

O'Mally, Johnston, L.D., Bachman, J.G. (----). Alcohol use among adolescents. 29 aralık 2008 tarihinde <http://pubs.niaaa.nih.gov/publications/arc22-2/88-94.pdf> adresinden alınmıştır.

Ögel, K. (2005). *Okullarda Madde Bağımlılığı İle Mücadele Projesi*. Yeniden Yayınları. İstanbul.

Ögel, K., Liman, O.(2001). *Gençlerde Madde Kullanımı Yaygınlığı Ve Özelliklerinin Değerlendirilmesi*, Yeniden Yayınları. İstanbul 2003

Ögel K, Tamar D (1996) *Uyuşturucu Maddeler Ve Bağımlılık Okul Eğitim Paketi, Öğrenci Anketi Bulguları*, AMATEM-Özel Okullar Derneği Yayını, Prive Ltd., İstanbul, S:12-23.

Ögel, K., Taner, S., Eke, C.Y. (2006). Onuncu sınıf öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı: İstanbul Örnekleme. *Bağımlılık Dergisi*, 7(1), 18-23.

Ögel, K., Taner S., Eke Y. C., Erol B. (2004). Madde Bağımlılığını Önlemede Öğretmen Ve Ebeveyn Eğitimlerinin Etkinliğinin Değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2004:5:213–221

Ögel K., Taner, S., Yılmazçetin, C. (2004). *Ergenlerde Madde Kullanım Bozukluklarına Yaklaşım Kılavuzu*. İstanbul. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Öner, U. (2006). *Çatışma Çözme Eğitimi ve Akran Arabuluculuğu*. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

Özdemir, O. (2006). *Medikal İstatistik*. İstanbul: İstanbul Medikal Yayıncılık. 123-141.

Özer Ö.A. (1991). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Psikoaktif Madde Kullanımına Yaklaşımı Ve Demografik Özellikler*. Uzmanlık Tezi, Bakırköy Ruh Ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, İstanbul,S.18-34.

Özgüven-Devrimci H., Sayıl I. (2003).Suicide Attempts In Turkey: Results Of The WHO/EURO Multicentre Study Of Suicidal Behaviour. *Can J. Psychiatry* 48:324–329.

Pattie, L.F. Y.Y (2000). Personal And Social Education And Teacher Development In Hong-Kong. *Pastoral Care* –June, 42–46.

Pelkonen P., Marttunen M (2003). Child And Adolescent Suicide Epidemiology, Risk Factors, And Approaches To Prevention. *Pediatr. Drugs*, 5(4); 243–265

Pepler D. J., Craig, W. M., Ziegler, S. Ve Charach, A. (1994). An Evaluation Of An Anti-Bullying Intervention In Toronto Schools. *Canadian Journal Of Community Mental Health* 13:95–110

Perry, C.L., Murray, D.M., Klepp, K.I. (1987). Predictors Of Adolescent Smoking And Implications For Prevention. *Morbidity And Mortality Weekly*. 36(4);41S-45S.

PIAR. (1988). *Sigara Alışkanlıkları Ve Sigara İle Mücadele Kampanyası Kamuoyu Araştırması Raporu*,

Pişkin, M. (2002). Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler Ve Alınabilecek Önlemler. Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri/Educational Science. *Theory&Practice*, 2(2):531–562.

Pişkin, M. (2003). *Okullarımızda Yaygın Bir Sorun: Okul Zorbalığı*. Yedinci Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde Sunulan Bildiri. Malatya: İnönü Üniversitesi (09–11 Temmuz 2003).

Rosenberg, J.I. (2002). The Challenges Of Preventing Adolescent Suicide: A Guide For Practitioners. In C.L. Juntunen, D.R. Atkinson (Ed) (2002) *Counseling Across The Life Span: Prevention And Treatment*. (183-204) Sage Publications.

Sabuncuoğlu, C. (1995). *Uyuşturucu Bağımlılığı*. MEB Sağlık İşleri Dairesi Başkanlığı, MEB Yayınları.

Saka, O. (2005). Araştırma Evreleri IV: değerlendirme ve hipotez testlerinin seçimi. *Türkiye Acil Tıp Dergisi*, 5(1); 43-47.

Salmon, G., James, A. (1998). Bullying In Schools: Self Reported Anxiety, Depression And Self Esteem In Secondary School Children. *BMJ: British Medical Journal*, 313:63–71.

SAMHSA (2001). *Substance AbuseEntal Health Services Administration. Principles of Substance Abuse Prevention*. USA: DHHS Publication.

Sayıl, I. (1992). Statistical Data On Suicide İn Turkey. Crisis, Special Issue: Suicide And Attempted Suicide İn 1981–1991. Ankara Üniversitesi *Kriz Müdahale Merkezi*, 10–18.

Sayı I (2002) *İntihar Davranışı Ve Epidemiyolojisi. Psikiyatrik Epidemiyoloji (Ed)* O. Doğan. Ege Psikiyatri Yayınları, İzmir, S. 118–123.

Sayı I., Devrimci-Özgüven, H. (2002). Suicide and suicide attempts in Ankara in 1998: results of the WHO/EURO multicentre study of suicidal behaviour. *Crisis*, vol. 23, no.1, 11-16.

Schorling, J.B., Gutgesell, M., Klas, P., Smith, D., And Keller, A. (1994). Tobacco, Alcohol And Other Drug Use Among College Students. *Journal Of Substance Abuse*, 6(1); 105–115.

Scouller, K.M., Smith, D.I. (2002) Prevention Of Youth Suicide: How Well Informed Are The Potential Gatekeepers Of Adolescents İn Distress? *Suicide And Life-Threatening Behavior*, 32 (1); 67–79.

Severson, H.H., Andrews, J.A. & Walker, H. M (2005). *Screening And Early Intervention For Anti-Social Youth Within School Settings As A Strategy For Reducing Substance Use.* (D. Romer, Ed). Reducing Adolescent Risk Toward An Integrated Approach. Sage Publications.

Sevgi, M.A., Ögel, K., Cömert, I.T., Eke, C.Y., 2007. *Günebakan, Madde Bağımlılığını Önleme Eğitim Programı.* Yeniden. İstanbul.

Shapiro, P. (1994). *Çocukluk ve Gençlik Depresyonu.* Papirü Yayınları. İstanbul.

Siyez, D.M. (2006). *15–17 Yaş Arası Ergenlerde Görülen Problem Davranışların Koruyucu ve Risk Faktörleri Açısından İncelenmesi.* Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi.

Siyez, D.M. (2007). Fiziksel Gelişim. A. Kaya (Ed.). *Eğitim Psikolojisi* (ss.47-80). Ankara: pegema Yayıncılık.

Siyez, D.M. (2009). *Ergenlerde Problem Davranışlar Okul Temelli Önleme Çalışmaları ile İlgili Uygulama Örnekleri*. Pegem. Ankara

Siyez, D.M., Aysan F. (2006). Sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin öz-yeterlilikleri ve yaşam doyumları ile stresle başa çıkma stratejilerinin incelenmesi. *Selçuk Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21-22, 337-346.

Siyez, D.M., Uz Baş, A (2005). İzmir İlinde Liselerde Görev Yapan Öğretmenler İle Öğretmen Adaylarının Ergen İntiharlarına Yönelik Bilgi Düzeyleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Kriz Dergisi*, 13(2); 21–34.

Staquet M., Hays R.D., Fayers P. (1998). *Quality of life assesment inclinical trials: methods and practice*. New York: Oxford University Pres Inc.

Steinberg, L. (1993). *Adolescence*. Third Edition. North America: Mcgraw-Hill, Inc.419-457.

Steinberg, L., Morris, A.S. (2001). Adolescent Development. *Annu. Rev. Psychol.*, (52), 83-110.

Steward, S.E., Monion, I., Davidson, S. (2002). Emergency Management Of The Adolescent Suicide Attempter: A Review Of The Literature, *Journal Of Adolescent Health*, 30; 312-325.

Strote, J., Lee, J.E. Ve Weschler, H. (2003). Increasing MDMA Use Among College Students: Results From A National Survey. *Journal Of Adolescent Health*, 30, 64–71.

Stueve, A., Dash, K., O'Donnell, L., Tehranifar, P., Wilson-Simmons, R., Slaby R.G., Link, B.G. (2006). Rethinking The Bystander Role İn School Violence Prevention, *Health Promotion Practice*; 7;117.

Şener, Ş. ve Şenol, S. (1996). İntihar Girişimi Nedeni İle Başvuran Ergenlerin Değerlendirilmesi ve Kısa Süreli İzlenmesi. *3P Dergisi*, 4(2); 100-107.

Tanrıdağ R. (2000). Sigara İçme Davranışı Üzerinde Denetim Odağının Etkisinin İncelenmesi. *Kriz Dergisi* 9 (1): 21–26.

Taştan N. (2006). *Çatışma Çözme Eğitimi ve Akran Arabuluculuğu*. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

Thompson, R.A. (2002). *School Counseling. Best Practices For Working In The Schools*. Newyork, London: Brunner-Routledge.

Turner, J.S. ve Helms D.B. (1990). *Lifespan development* (4th ed.). USA: Holt, Rinehart ve Winston Inc.

Twemlow, S.W., Fonagy P., Sacco F.C., Brethour R.J. (2006). Teachers Who Bully Students: A Hidden Trauma, *International Journal Of Social Psychiatry* 52;187.

Ulusal Sağlık Politikası. (2001). (30–40).

Ural, B., Özteke N. (2007). *Okulda Zorbalık*. Kök Yayıncılık. Ankara.

Voltan Acar N. (1995). *Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri*. Yeni Doğu Matbaası, Ankara.

Vogel, J.S., Hurford, D.P., Smith, V.J., Cole, A. (2003). The Relationship Between Depression And Smoking In Adolescents. *Adolescence*. 38(1 49); 57–74.

Voors, W. (2000). *Bullying Changing The Course Of Your Child's Life* Sf.32

Windle, M. Ve Windle, R.C. (2005). Alcohol and other substance use anda buse. In G.R. Adams, M.D. Berzonsky (Eds.). *Blackwell Handbook Of Adolescence* (ss. 450-470). USA: Blackwell Publishing.

World Health Organization (1993). *The Health Of Young People; A Challenge And A Promise*. Geneva.

Yazman Ü. (1995) *Lise Gençliğinin Psikoaktif Maddelere Bakışı Ve Kullanım Oranlarının Türkiye İstanbul Örneği İle İncelenmesi*. Uzmanlık Tezi, İstanbul, S. 16
Yılmaz, H. (2008). Örneklem büyüklüğünün saptanması ve istatistiksel analizler. http://88.248.160.251/pdfs/ku/d/h_yilmaz.pdf (erişim tarihi 05.06.2008).

Yell, M.L. ve Rozalski, M.E. (2000). Searching For Safe Schools: Legal İssues İn The Prevention Of School Violence, *Journal Of Emotional And Behavioral Disorders*, 8(3); 187-196.

Yeşilyaprak, B. (2004). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*, Nobel Yayın. Ankara

Young-Ho, K. (2001). Korean Adolescents' Health Risk Behaviors And Their Relationships With The Selected Psychological Constructs. *Journal Of Adolescent Health*, 29:298–306

EKLER

EK 1

SİGARA ALKOL VE UYUŞTURUCU MADDELERE YÖNELİK BİLGİ VE TUTUM ÖLÇEĞİ

Sigara, Alkol ve Madde Kullanımı: Beyin işlevlerini doğrudan etkileyerek bedensel, ruhsal, davranışsal ve bilişsel değişmelere yol açan, bağımlılık oluşturan ve tutum üzerine etkili, keyif veren ama yaşam için gerekli olmayan her türlü madde olarak tanımlanabilir (Coşkunol, 2004).

Aşağıda sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı hakkında bir grup maddeye yer verilmiştir. Aşağıdaki ifadelerden hangilerine katılıp hangilerine katılmadığınızı belirtiniz. Lütfen tüm soruları cevaplayınız. Katılımınız için teşekkür ederiz.

	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1.Esrar ile marihuana aynı maddedir.	1	2	3	4	5
2.Kendini kontrol edebilen kişiler bağımlı olmaz.	1	2	3	4	5
3.Esrar satışı pek çok Avrupa ülkesinde serbesttir.	1	2	3	4	5
4.Madde kullandığı kesinleşen çocuklar, etraflarına zarar vermelerini önlemek için okuldan uzaklaştırılmalıdırlar.	1	2	3	4	5
5.Şüphe duyulduğu an yapılacak ilk şey aileye hemen haber vermektir.	1	2	3	4	5
6.İnsan, bir maddeye bağımlı hale geldiğinin farkına kolaylıkla varır.	1	2	3	4	5
7.İradesi zayıf kişiler bağımlı olur.	1	2	3	4	5
8.Madde kullanan bir öğrenciyi hemen idareye haber vermek gereklidir.	1	2	3	4	5
9.Ailesi inkâr etse de çocuğunun bağımlı olduğunu vurgulamak kabullenmeleri için lazımdır.	1	2	3	4	5

10. Madde kullanan öğrenci diğerlerini de olumsuz etkileyebileceği için arka tarafa oturtulması yerinde olacaktır.	1	2	3	4	5
11. Okul başarısı düşük olanların madde kullanıyor olmaları daha yüksek ihtimaldir.	1	2	3	4	5
12. Alkol kullanan öğrenciler okula alınmamalıdır.	1	2	3	4	5
13. Uyuşturucu madde kullanan kişiler saldırgan davranışlarda bulunur.	1	2	3	4	5
14. Uyuşturucu madde kullanan öğrenciler okula alınmamalıdır.	1	2	3	4	5

EK 2

**AKRAN ZORBALIĞINA YÖNELİK
BİLGİ VE TUTUM ÖLÇEĞİ**

Akran Zorbalığı: Bir veya birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür (Pişkin,2003).

Aşağıda Akran Zorbalığı hakkında bir grup maddeye yer verilmiştir. Aşağıdaki ifadelerden hangilerine katılıp hangilerine katılmadığınızı belirtiniz. Lütfen tüm soruları cevaplayınız. Katılımınız için teşekkür ederiz.

	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1.Bütün çocuklar “normal” gözükseler bile zorbalığa maruz kalabilirler.					
2.Zorbaca davranan çocuklar bu davranışları ile kendi sosyal konumlarını korumaya çalışırlar.					
3.Bir öğrencinin okula gitmek istememesi, okul notlarında ani düşüş okulda zorbalığa maruz kalmasının bir sonucu olabilir.					
4.Bir öğrenci hem zorbaca davranışlarda bulunabilir hem de kendisi zorbalığa maruz kalabilir.					
5.Akademik olarak başarısız olan öğrenciler daha zorbaca davranışlar sergileme eğilimindedirler.					
6.Kendine güveni az olan öğrenciler zorbaca davranışlara daha sık maruz kalırlar.					
7.Kendine güveni az olan ve mutsuz olan öğrenciler daha zorbaca davranışlar sergileme eğilimindedirler.					
8.Okulda istenmeyen/kabul edilemeyecek davranış ortaya koyma ve bunu öğrencilerle paylaşma zorbalıkla başa çıkmada kullanılacak uygun yöntemlerden birisidir.					

9.Zorbaca davranışta bulunanlara karşı şiddet uygulamak bu davranışları azaltmada etkili bir yöntemdir.					
10.Zorbaca davranışlarda bulunan öğrencilere karşı okul disiplin kurallarının uygulanması etkili bir başa çıkma yöntemidir.					
11.Okula devam eden her yaştaki çocuk zorbaca davranışlarda bulunabilir.					
12.Zorbaliğa maruz kalan öğrenciler kendilerini yalnız hissedebilirler.					

EK 3**ERGEN İNTİHARLARI DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ**

Aşağıdaki ergen intiharları hakkında bir grup maddeye yer verilmiştir. Aşağıdaki ifadelerden hangilerine katılıp hangilerine katılmadığınızı belirtiniz. Lütfen tüm soruları cevaplayınız. Katılımınız için teşekkür ederiz.

	Kesinlikle Katılıyor	Oldukça Katılıyor	kararsızım	Az Katılıyor	Kesinlikle Katılmıyor
1.Sahip olunan eşyaların birine verilmesi intihar için bir uyarı sinyali olmasına rağmen tek başına yeterli değildir.	1	2	3	4	5
2.İntihar düşüncesi olan ergenler kesin olarak ölmek isterler.	1	2	3	4	5
3İntihar girişiminde bulunan ergenler intihar girişiminde bulunmayan ergenlere göre daha çok alkol veya madde kullanım geçmişi olan ailelerden gelmektedirler.	1	2	3	4	5
4.Sosyal desteğin eksik olması ergenin intihar girişim riskini önemli derecede arttırır.	1	2	3	4	5
5.İntihar girişiminde bulunan ergenlerin büyük bir çoğunluğunun psikiyatrik bir bozukluğu vardır.	1	2	3	4	5
6.İntihar hakkında konuşan ergenler intihar girişiminde bulunmazlar.	1	2	3	4	5
7.Yeme ve uyku alışkanlıklarında ani ve keskin değişimler, kilo kaybı ya da kilo alma, intiharla ilgili bir uyarı sinyali olabilir.	1	2	3	4	5
8.Çocukları intihar girişiminde bulunan ailelerde, çocukları intihar girişiminde bulunmayan ailelere göre depresyon daha fazla görülmektedir.	1	2	3	4	5
9.Doktorlar, intihar eğilimi olan ergenleri tanımlamada yeterli değildirler.	1	2	3	4	5
10.Alkol veya madde kullanımı ergen intiharları için başta gelen risk faktörleri arasında yer almaktadır.	1	2	3	4	5
11.Genç bir insanın intihar eden biri hakkında bir şeyler duyması gencin intihar girişiminde bulunmasına neden olabilir.	1	2	3	4	5
12.İntihar girişiminde bulunan gençlerin pek çoğu intihar girişimlerinden üç ay önce bir doktora gitmişlerdir.	1	2		4	5

13.İntihar düşüncesi (eğilimi) olan ve olmayan ergenlerin problem çözme becerileri arasında bir farklılık yoktur.	1	2	3	4	5
14.İntihar girişimleri, düşük sosyo-ekonomik koşullara sahip olan ergenlerde sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan ergenlere göre daha fazla görülmektedir.	1	2	3	4	5
15.Sadece intihar düşüncesi olan ergenler intihar girişiminde bulunmayı düşünürler.	1	2	3	4	5
16.İntihar düşüncesi olan ergenler genellikle bu konuyu arkadaşlarından ziyade ailelerine söylerler.	1	2	3	4	5
17.Genç erkekler genç kızlara göre kendilerini daha fazla öldürme eğilimindedirler.	1	2	3	4	5
18.İntiharla ilgili uyarı sinyalleri taşıyan bir ergenin duygu durumundaki düzelme intihar tehlikesinin bittiğini gösterir.	1	2	3	4	5
19.Tüm yaş grupları dikkate alındığında Türkiye’de intiharlar trafik kazalarına göre daha fazla ölüme neden olmaktadır.	1	2	3	4	5
20.Ölümcül bir intihar girişimi, bir sonraki intihar girişiminin ölümlerle sonuçlanma riskini arttırmaktadır.	1	2	3	4	5
21.Liselerde çalışan öğretmenler kendi öğrencilerinde intiharla ilgili risk faktörlerini belirlemek açısından önemli bir yere sahiptirler.	1	2	3	4	5
22.Aile içersinde yaşanan çatışma, intihar girişimi için önemli bir nedendir.	1	2	3	4	5
23.İntihar girişiminde bulunan gençlerin çoğunluğu intihar niyetleri ile ilgili uyarı sinyalleri verirler.	1	2	3	4	5
24.İntiharla ilgili korkutmalar veya durumların hepsi intihar riskinin arttığını gösteren uyarı sinyali olarak dikkate alınmalıdır.	1	2	3	4	5
25.Eğer genç bir insana, intihar planının aranızda sır olarak kalacağına söz verdiyseniz bu sözü genellikle tutmanız gerekir.	1	2	3	4	5
26.İntihar girişiminde bulunan ergenler genellikle bir aile üyesini kaybetmişler veya ondan ayrılmışlardır.	1	2	3	4	5
27.İntihar düşüncesi olan ergenlerin çok büyük çoğunluğu gerçekte bağlantılarını koparmışlardır.	1	2	3	4	5
28.Yaşamdaki önemli bir kişinin kaybı (yakın bir arkadaşın ölümü vb.) ergenin intihar girişiminde bulunmasına neden olabilir.	1	2	3	4	5

29.Kırsal alanlarda yaşayan genç erkekler intihar riski en yüksek gruplar arasında sayılmaktadır.	1	2	3	4	5
30.Depresyonu çok yüksek olan bir ergenin intihar girişiminde bulunma olasılığı diğer herhangi bir ergenden daha fazla değildir.	1	2	3	4	5
31.İntihar eğilimi olan bir ergenle intihar hakkında tartışmak onun yaşamını sonlandırmasına neden olabilir.	1	2	3	4	5
32.Ergenler kendilerini ne kadar umutsuz hissedersen intihar eğilimleri de o kadar artar.	1	2	3	4	5
33.Ailesinde bir intihar öyküsü olan ergenler olmayanlara göre intihara dair daha fazla risk taşımaktadırlar.	1	2	3	4	5
34.Genç erkeklerin genç kızlara göre intihar girişim olasılıkları daha fazladır.	1	2	3	4	5
35.Türkiye'deki gençlerin en önemli ölüm nedenlerinden biri intihardır.	1	2	3	4	5
36.İntihar girişiminde bulunan veya intihar eden ergenler arasında aile içinde çatışma ve sorunlar yaygın olarak görülmektedir.	1	2	3	4	5
37.Türkiye'de ergen intiharlarında son 20 yılda önemli bir artış görülmemektedir.	1	2	3	4	5
38.Ergenlik döneminde ilişkilerde sorunlar oldukça yaygındır bu nedenle bu durum bir intihar nedeni sayılmaz.	1	2	3	4	5
39.İntihar eden gençler arasında daha önceden bir intihar girişimine sık rastlanmamaktadır.	1	2	3	4	5
40.Gay ve lezbiyen ergenler, heteroseksüel ergenlere göre intihar girişimleri açısından daha fazla risk taşımaktadırlar.	1	2	3	4	5
41.İntihar girişiminde bulunan ve bulunmayan ergenler arasında fiziksel veya cinsel istismara uğramış olmaları açısından bir farklılık söz konusu değildir.	1	2	3	4	5

EK 4**Kişisel Bilgi Formu:**

Cinsiyet: Kız: Erkek:

1.Sigara, alkol ve madde kullanımı ile ilgili herhangi bir eğitim aldınız mı?

Evet: Hayır:

2.Ergen intiharları ile ilgili herhangi bir eğitim aldınız mı?

Evet: Hayır:

3.Akran zorbalığı konusunda herhangi bir eğitim aldınız mı?

Evet: Hayır:

EK 5 Problem Davranışlara Yönelik Bilgi Beceri ve Tutumları Geliştirmek
Amacıyla Hazırlanan Eğitim Programı

1. OTURUM: TANIŞMA VE GRUBUN OLUŞTURULMASI

AMAÇLAR:

1. Grup çalışmasının amacı ve içeriği hakkında bilgi sahibi olabilme.
2. Grup üyelerinin tanışması
3. Grubun kurallarını belirleme
4. Grup sürecinden beklenenleri grup üyeleri ile paylaşma
5. Grup üyelerinin bireysel amaçlarını belirlemesi.
6. Ergenlik Dönemi hakkında bilgi sahibi olma
7. Problem Davranışlar hakkında bilgi sahibi olma

TEMEL ADIMLAR:

- Giriş
- Tanışma
- Grup kurallarının belirlenmesi
- Beklentilerin paylaşılması ve bireysel amaçların belirlenmesi
- Ergenlik dönemi gelişim özellikleri
- Problem davranışların tanımı
- Kapanış

UYGULAMALAR:

1. Tanışma etkinliği
2. Yazı tahtası, kalem

SÜRE: 90 dakika

1. ADIM: GİRİŞ

Öncelikle, öğretmen adaylarına 7 hafta boyunca sürecek olan eğitimin amacı ve içeriğinden bahsedilir ve bugünkü oturumun konusu ve neler yapılacağı anlatılır.

Bugün 7 hafta boyunca sürecek olan Problem Davranışlara Yönelik Bilgi, Tutum ve Beceri Geliştirme Eğitiminin ilk oturumunu yapacağız. Oturumlar her hafta aynı gün ve saatte olacak ve her bir oturum 90 dakika sürecektir. Eğitimin amacı; sizlerin (öğretmen adaylarının), ergenler arasında sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının, akran zorbalığının ve ergen intiharlarının yaygınlığı, bu problem alanlarına ilişkin risk faktörleri ve koruyucu faktörleri ile bu davranışlara ilişkin uyarı sinyallerinin neler olduğu ve de bu konularla ilgili olarak okul ortamında neler yapabilecekelinize ilişkin gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırmaktır.

Bugün grup üyeleri birbirleriyle tanışacak, grup kuralları belirlenecek, grup sürecinden beklentiler ve bireysel amaçlarınız belirlenecek. Bugün aynı zamanda ergenlik dönemi özellikleri ve problem davranışlar hakkında konuşacağız.

Çalışmalarımızın verimli geçebilmesi için herkesin katılımı önemli çünkü birbirimizden öğreneceğimiz çok şey var. Çalışmalar boyunca herkesin paylaşımlarını dinlemeli ve birbirimize karşı saygılı davranmalıyız.

2. ADIM: TANIŞMA

Amaç: Grup üyelerinin birbirleriyle tanışmalarını sağlamak.

Grup Üyeleri İle Tanışma:

Ben.....(Araştırmacı kendini tanıtır). Yedi hafta boyunca haftada bir gün 90 dakikalık oturumlarla birlikte olacağız. Bu nedenle de birbirimizi tanımamız gerekiyor. Sizlerle tanışmayı adımızı ve soyadımızı söyledikten sonra adımızın verilmiş

öyküsünü, adımızı sevip sevmediğimizi kısaca anlatarak gerçekleştirmek istiyorum, önce ben başlayayım sonra soldan sıra ile devam edelim.

3. ADIM: GRUP KURALLARININ BELİRLENMESİ

Öğretmen adaylarına yapacakları grup çalışmaları sırasında birtakım kurallara uymaları gerekeceği hatırlatılır ve daha önceden büyük bir kartona hazırlanan grup kuralları grup üyelerinin görebileceği bir yere asılarak her bir kural açıklanır.

- Eğitim programı, haftada bir gün, 90 dakika ve 7 oturum olarak uygulanacaktır.
- Grup üyelerinin birbirlerine karşı koşulsuz saygılı olmaları esastır.
- Grup içinde konuşulanlar grupta kalacaktır, grupta gizlilik esastır.
- Grup üyelerinin duygu ve düşüncelerini grupla paylaşmaları desteklenir ve geribildirimlerle paylaşımda bulunulur. Bir üye konuştuğu zaman diğerleri onu dinlemelidir.
- Gruba devamsızlık yapılmaması ancak çok önemli bir durum olduğunda grup üyelerinin grup liderine önceden katılmayacağını bildirilmesi beklenmektedir.

4. ADIM: BEKLENTİLERİN PAYLAŞILMASI- BİREYSEL AMAÇLARIN BELİRLENMESİ

Grup lideri; gruba kendini tanıtarak haftada kaç defa, ne kadar süre, hangi gün çalışma yapacaklarını açıklar ve bu çalışmaların amacı açıklanır. Bu 7 haftanın sonunda katılımcıların ergenler arasında sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının, akran zorbalığının ve ergen intiharlarının yaygınlığı, bu problem alanlarına ilişkin risk faktörleri ve koruyucu faktörlerinin ve bu davranışlara ilişkin uyarı sinyallerinin neler olduğu ve okul ortamında neler yapabilecekleri hakkında gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazanmaları hedeflendiği açıklanacaktır.

İstek ve beklentilerin paylaşılması gerçekleştirilir. Bu gruptan ne istiyorum ve bu isteğime nasıl ulaşmayı planlıyorum: gibi herkesin kendi amaçlarını paylaşmaları

istenir. Bu amaçla üçlü gruplar oluşturulur ve herkes kendi öğrenme amaçlarını grupla paylaşır Daha sonra herkes katılma amaçlarını grupla paylaşır.

5. ADIM: ERGENLİK DÖNEMİ

Öğretmen adaylarına “Ergenlik Dönemi Gelişim Özellikleri” hakkında neler bildikleri sorularak cevaplar tahtaya yazılır. Ardından “Ergenlik Dönemi” hakkında bilgi verilir.

Ergenlik: Bireylerin kimlik bulma ve sosyal yaşama uyum sağlama sürecinde psikolojik özelliklerini araştırmaya ve değerlendirmeye başladıkları bir dönemdir (Steinberg ve Morris, 2001).

Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayınlanan psikiyatri sözlüğünde ergenlik; “Fiziksel ve duygusal süreçlerin yol açtığı cinsel ve psiko-sosyal olgunlaşma ile başlayan ve bireyin bağımsızlığını ve sosyal üretkenliğini kazandığı, çok da belirli olmayan bir zamanda sona eren kronolojik bir dönemdir ve hızlı fiziksel, psikolojik ve sosyal değişimlere karakterizedir” şeklinde tanımlanmaktadır.

Uzmanların büyük çoğunluğu ergenliğin kızlarda 10/11 yaşlarında erkeklerde 12/13 yaşlarında başladığı ve 19-21 yaş aralığında sona erdiği görüşünde hemfikirdirler.

Ergenlik çocukluktan çıkış ve erişkinliğe giriş dönemi olarak adlandırılır. Bu dönemin de kendine has özellikleri vardır. Ergenler çocukluk dönemlerine göre çok daha çabuk sinirlenebilirler. Hemen hemen her şeye karşı gelip, isyankar bir tutum sergileyebilirler. Bir gülüp bir ağlayan, tutkuları hemen hemen her gün değişen, ayna karşısında çok uzun saatler vakit geçiren biri olurlar. Ergenlerin çözümlemesi gereken en büyük problemleri kimliklerini bulma çabasıdır. Bu kimlik arayışı onları endişeli, gergin, öfkeli yapabilmektedir.

Bu dönemde akran grupları büyük önem kazanmıştır. Arkadaşlarının fikirlerine bağlı olarak davranışlarına yön vermeye başlarlar ve grup tarafından kabul görme onlar için her şeydir. “Grup”, ne giyeceklerini, hangi müzikleri dinleyeceklerini, hangi aktiviteleri gerçekleştireceklerini belirler. Bu açıdan bakıldığında arkadaş grubu değerlerinin gencin hayatındaki önemi aileler için tehdit edici gibi gözükebilir.

Bu dönemde ergenlerin yaşayabileceği çatışmaların çözümünde onlara destek olmak önemlidir. Ergen bunu talep etmese bile en azından her zaman onu dinlemeye açık olduğunuzun farkında olması ergenle kuracağınız iletişimde olumlu etkiye sahip olacaktır.

6. ADIM: PROBLEM DAVRANIŞLAR

Öğretmen adaylarının Problem Davranışlar konusundaki düşüncelerini ortaya çıkarmak için; “Problem Davranışları nasıl tanımlıyorsunuz?”,ya da “Görüyorsunuz?” sorusuna en az 3 sıfat ile cevap vermeleri istenir. Bu sıfatlar tahtaya yazılarak tartışılır.Ardından “Problem Davranışlar” hakkında bilgi verilir.

Problem davranışlar, toplum normları tarafından uygun görülmediği için dikkati çeken ve çeşitli sosyal kontrol mekanizmalarının devreye girmesine neden olan davranışlardır (Donovan & Jessor, 1985). Problem davranışlar, ergenin gelişim görevlerini başarmasına, kendisinden beklenen sosyal rolleri yerine getirmesine, yeterlik ve başarı duygusunu hissetmesine ve genç yetişkinlik dönemine başarıyla geçmesine engel olan davranışlardır (Jessor, 1991). (Sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı, ergenlik döneminde en sık karşılaşılan problem davranışlar arasında yer almaktadır.)

Problem davranışlar bir yandan ergenin sosyal uyumunu ve kişisel gelişimini engellerken diğer yandan ergenin fiziksel sağlığını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Jessor, 1991).

Ergenlik döneminde farklı gelişim alanlarında yaşanan değişimler zaman zaman ergenin kişisel ve sosyal uyumunun bozulmasına neden olabilmektedir. Ergenlik dönemi tüm yaş dönemleri içerisinde intihar girişimlerinin en sık görüldüğü dönemdir. Ayrıca ergenlik dönemi, gençlerin riskli davranışları denemeye ve bunların olumsuz sonuçlarına maruz kalmaya çok daha fazla açık oldukları bir dönemdir. Ergenlik döneminde sıklıkla karşılaşılan riskli (problem) davranışlar arasında sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı yer almaktadır. Ergenlik döneminde yaşanan sorunlar çoğu zaman birbirleriyle ilişkilidir. Örneğin Manisa İli Kent Merkezinde İntihar Düşüncesi ve Girişimi Yaygınlığı araştırmasında intihar düşüncesi olanlarda sigara ve alkol kullanımının, intihar girişimi olanlarda sigara kullanımının istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha fazla olduğu saptanmıştır (Deveci ve ark. 2005).

Ergenlik döneminde sıklıkla yaşanan ve ergenlerin çeşitli riskli davranışları (madde kullanma, okuldan kaçma vb.) denemesinde akran baskısı faktörünün de etkili olduğu bilinmektedir.

7 oturumdan oluşan bu eğitim boyunca problem davranışları, koruyucu ve risk faktörlerini tartışacağız. Öğretmenler olarak okullarda yapabileceğimiz çalışmalar öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği üstünde durarak problem davranışları önlemeye yönelik gerekli bilgi beceri ve tutum geliştireceğiz.

7. ADIM: KAPANIŞ

Oturumun nasıl geçtiği sorularak geribildirim alınır. Oturumun kısa bir özeti yapılarak sonraki oturumun gün, saat ve yeri hatırlatılır.

2. OTURUM: SİGARA KULLANIMI

AMAÇLAR:

1. Öğretmen adaylarının sigaranın içinde bulunan zararlı maddeler, sigaranın sağlık üzerine etkileri, sigara kullanma nedenleri ile ilgili bilgi edinmelerini sağlamak.
2. Sigara kullanımına ilişkin risk faktörleri, koruyucu faktörler ile ilgili bilgi edinmelerini sağlamak.
3. Sigara kullanan öğrencileri anlamaya yönelik uyarı sinyallerinin farkında olmak
4. Sigara kullanan öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği konusunda beceri geliştirmek.

TEMEL ADIMLAR:

- Giriş
- Sigara içme ve içmeme nedenleri
- Sigaranın içindeki zararlı maddeler
- Sigaranın sağlık üstündeki etkileri
- Sigara kullanım sıklığı
- Sigara kullanımına ilişkin risk faktörleri
- Sigara kullanımına ilişkin koruyucu faktörler
- Uyarı sinyalleri-Sigara kullanan öğrencilere yaklaşım
- Okul ortamında sigara kullanımını önleme
- Kapanış

UYGULAMALAR:

1. Sigara kullanımına bağlı ortaya çıkan hastalıklar ile ilgili bulmaca verilmesi.
2. Sigaranın uzun ve kısa süreli etkileri ile ilgili soru formunun uygulanması.
3. Yazı tahtası, kalem

SÜRE: 90 dakika

1. ADIM: GİRİŞ

Bir önceki oturumun kısa bir özeti yapılır. Ardından 2. Oturuma geçilir.

Bugün sigara kullanımından, sigaranın içindeki maddelerden, sigaranın fiziksel sağlık üzerindeki etkilerinden bahsedeceğiz. Sigara kullanımına ilişkin risk ve koruyucu faktörlerinin neler olduğu; ergenler üzerindeki olumsuz etkilerini paylaşacağız.. Bugün ayrıca sigara kullanımının, sigara kullanan öğrencileri anlamaya yönelik uyarı sinyallerinin neler olduğu ile ilgili bilgileri de sizinle paylaşacağım. Sigara kullanan öğrencileri nasıl farkına varabileceğimizi ve sigara kullanan öğrencilere nasıl yaklaşabileceğimiz konusundaki becerilerimizi geliştirmeye çalışacağız. Son olarak da sigara kullanımını önlemek için neler yapabileceğimizi tartışacağız.

2. ADIM: SİGARA İÇME VE İÇMEME NEDENLERİ

Öğretmen adaylarına sigara içen kişilerin neden sigara içtikleri sorulur ve söyledikleri nedenler tahtaya yazılır. Daha sonra sigara içmeyen kişilerin neden içmediği sorulur ve yanıtlar tahtaya yazılır. Cevaplara ek olarak aşağıda belirtilen maddeler tahtaya yazılabilir. Bütün yanıtlar tahtaya yazıldıktan sonra bu nedenler hakkında neler düşündükleri sorulur ve bir tartışma ortamı oluşması sağlanır.

Sigara İçme Nedenleri

- Yaşından büyük gözükmek için
- Rahatlamak için
- Popüler olmak için
- Çevredeki kişiler içtiği için
- Reklam ve filmlerin etkisi
- Kadınlarda erkeksi olma hevesi

Sigara İçmeme Nedenleri

- Sağlığa zararlı olduğu için
- Tadı kötü olduğu için
- Bağımlılık yaptığı için

- Aile kötü baktığı için
- Parayı sigaraya harcamak istemediği için

3. ADIM: SİGARANIN İÇİNDEKİ ZARALI MADDELER

Öğretmen adaylarından sigaranın içinde olabileceğini düşündükleri zararlı maddeleri yazmaları istenir. Ardından gönüllü kişilerden yazdıkları örnekleri grupta paylaşmaları istenir. Verdikleri örneklerin bir kısmı tahtaya yazılır. Daha sonra aşağıda belirtilen maddeler tahtaya eklenir. Tahtaya yazılan maddeler ile ilgili olarak özet bir değerlendirme yapılır.

Sigaranın içinde tütün var. Peki, başka neler var? Sigaranın içinde dört bin ayrı kimyasal madde vardır. İşte bunlardan birkaçı...

- Katran
- Boya sökücü aseton
- Akü yapımında kullanılan kadmiyum
- Çakmak gazı bütan
- Temizlik maddesi amonyak
- Fare zehri arsenik
- Böcek öldürücü ilaçlarda bulunan metopren
- Naftalin

Bu maddeleri ağızımıza koymayız. Ama bazı insanlar sigarayla birlikte bunları içmeye devam ediyor. Sigaranın içindeki nikotin en hızlı bağımlılık yapan maddelerden biridir. Nikotin beyne on beş saniyede ulaşır. Etki süresinin kısa olması sürekli kullanıma yol açar.

4. ADIM: SİGARANIN SAĞLIK ÜSTÜNDE ETKİSİ

Öğretmen adaylarına sağlıklı yaşamaktan ne anladıkları sorulur. Daha sonra sağlıklı yaşamın tanımı yapılır.

Sağlıklı bir yaşam hem fiziksel hem de psikolojik sağlığı içerir. Fiziksel ve psikolojik durumlar birbiriyle etkileşim içindedir. Uzun süreli psikolojik problemler, fiziksel hastalıklara yol açabildiği gibi, fiziksel rahatsızlıklar da psikolojik sağlığımızı etkiler. Sağlıklı bir yaşam için bedenimizin ve ruhumuzun ihtiyaçlarına cevap vermemiz gerekir. Sağlıklı bir yaşam süren kişi:

- Hareket edebilir
- Sorumluluklarını yerine getirebilir
- Sosyal faaliyetlere katılabilir
- İyi beslenir
- Yeteri kadar uyur, dinlenir
- İnsanlarla iletişim kurabilir
- Zarar veren maddelerden uzak durur

Sigaranın sağlık üstündeki olumsuz etkileri sorulur ve grup üyelerinin yanıtlarının ardından sigaranın olumsuz etkileri gruba açıklanır.

- Sigara içenlerde diş çürükleri içmeyenlere göre 1,5 kat fazladır
- Sigara içenlerde gözde katarakt görülme oranı içmeyenlere göre 2 kat daha fazladır
- Sigara içenlerde ağız içi ve dil kanserleri sigara içmeyenlere göre 30 kat daha fazladır
- Akciğer kanserlerinin %90'ı sigarayla ilgili olup, sigara içenlerde akciğer kanseri içmeyenlere göre 20 kat daha fazladır
- Sigara damar sertliği gelişmesini kolaylaştırır ve kangrene yol açar
- Sigaraya bağlı kalp hastalıklarından yılda 600 bin kişi ölmektedir
- İdrar kesesi ve pankreas kanseri sigara içenlerde, içmeyenlere göre 2 kat daha fazla görülmektedir
- Böbrek kanserleri sigara içenlerde içmeyenlere göre 5 kat daha fazladır
- Sigara içenlerde prostat kanseri de, içmeyenlere göre 2 kat fazla görülmektedir
- Sigara içen kişiler, içmeyenlere göre ortalama 8 yıl daha erken ölmektedirler.

ETKİNLİK 1: BULMACA

Amaç: Öğretmen adaylarının sigaranın sağlık üstündeki etkileri hakkında bilgileri öğrenmesi.

Uygulama: Hazırlana bulmaca dağıtılır. Öğrendikleri bilgiler doğrultusunda çözmeleri istenir.

Süre: 15 dakika

ETKİNLİK 2: SİGARANIN UZUN VE KISA SÜREDEKİ ETKİLERİ

Amaç: Öğretmen adaylarının sigaranın sağlık üstündeki etkileri hakkında bilgileri öğrenmesi.

Uygulama: Ekteki uzun ve kısa süreli etkiler formu dağıtılır. Ve hangi etkilerin uzun, hangilerinin kısa dönemde ortaya çıktığını yazmaları istenir. Formlar üstünde tartışmaya başlanır ve doğru yanıtlar verilir. Aşağıdaki bilgi verilerek çalışma bitirilir.

Süre: 10 dakika.

Sigaranın etkileri, ne kadar içildiğine, ne kadar süredir kullanıldığına, ne kadar güçlü ve ne tür tütün kullandığına, ne kadar derin içine çektiğine, sağlığının nasıl olduğuna ve kişinin ailesinde belli hastalıkların olup olmadığına bağlı olarak değişmektedir.

İçer içmez ortaya çıkabilecek etkileri:

- Kalp atışının hızlanması
- Kan basıncının artması
- Midenin asit üretmesi
- Böbreklerin az idrar üretmesi
- Beyin ve sinir sisteminin hızlı çalışması sonra yavaşlaması
- İştahsızlık
- Koku ve tat alma duyularının zayıflaması

- Akciğerlerdeki küçük saç benzeri liflerin ve havayollarının uygun çalışmaması
- El ve ayak parmaklarına kan akışının zayıflaması.
- Midenin bozulması, gözlerin sulanması, baş dönmeleri de yaşanabilir.

Uzun bir süreden beri içiliyorsa:

- Sık sık nefessiz kalmak ve öksürmek
- Dişlerin ve parmakların lekelenmesi
- Kırıışık ve kuru bir ciltle daha yaşlı gözükme
- Sigara içmeyen birine göre daha zor hamile kalmak
- Uzun süre içmekten dolayı ortaya çıkan hastalıklar
- Ciğerlerdeki ve kalpteki kan damarlarının daralması ve kalınlaşması
- Solunumla ilgili enfeksiyonlar; üşütme, kronik bronşit veya zatürree, astımın artması
- Mide ülseri
- Damar hastalıkları, kalp krizi ve kalp ile ilgili hastalıklar
- Akciğer, böbrek, pankreas, gırtlak, mesane, rahim, mide kanseri.

5. ADIM: SİGARA KULLANIM SIKLIĞI

İlk olarak grup üyelerinden ergenlerin ne sıklıkla sigara kullanıyor olabileceklerini tahmin etmeleri istenir. Ardından da ergenler arasında sigara kullanım sıklığı hakkında yapılan araştırma sonuçları grupla paylaşılır.

Türkiye'de sigara içme alışkanlığının çok yaygın olduğu görülmektedir.1988 yılında yapılan ve tüm ülkeyi temsil eden "Sigara Alışkanlıkları ve Sigara İle Mücadele Kampanyası Kamuoyu Araştırması"na (PIAR) göre, ülkemizde sigaraya başlama yaşı en sık %39 oranla 15-18 yaş arasında olduğu görülmüştür. 11-14 yaş arası gençlerin sigaraya başlama oranı ise %20 olduğu görülmüştür. Sigara alışkanlıkları ve sigara ile mücadele kampanyası kamuoyu araştırması raporu, (PIAR, 1988).

Ülkemizde yapılan farklı çalışmalar lise öğrencileri arasında sigara kullanma sıklığının %23 ile %50 (Alikaşifoğlu ve ark., 2002; Ögel ve Liman.,2001) arasında değiştiğini göstermektedir. Ayrıca lise öğrencilerinin %68'inin yaşamlarından en az bir kere sigara içtikleri belirlenmiştir (Yazman,1995).

90'lı yıllarda tütün ve türevlerinin 3 milyon insanın ölümüne yol açtığı ve bu sayının giderek artacağı tespit edilmiştir. Şu anki kullanım durumu değişmezse bu rakamlar 2020'de 10 milyona varacak ve ölümlerin %70'i gelişmekte olan ülkelerde meydana gelecektir.

6. ADIM: SİGARA KULLANIMINA İLİŞKİN RİSK FAKTÖRLERİ

“Sigara kullanımına ilişkin risk faktörleri nelerdir?” diye gruba sorularak cevaplar tahtaya yazılır ve tartışma ortamı oluşturulur. Daha sonra aşağıda belirtilen maddeler tahtaya eklenir.

- Ruhsal sorunları olan ya da bağımlılığı olan ebeveynin bulunduğu kaotik aileler
- Doğru olmayan yetiştirme yolları
- Ebeveyn-çocuk arasında bağlanma ve ilgi eksikliği
- Sınıfta aşırı utangaçlık ya da şiddet içeren davranışlar
- Okul başarısında düşüş
- Sosyal becerilerin zayıf olması
- Sapkın davranışlar sergileyen arkadaşlarla “takılma”
- Okul, iş, aile ortamlarında sigara kullanımının onaylanması.

7. SİGARA KULLANIMINA İLİŞKİN KORUYUCU FAKTÖRLER

“Sigara kullanımına ilişkin koruyucu faktörler nelerdir?” diye gruba sorularak cevaplar tahtaya yazılır ve maddeler üstünde tartışılır. Daha sonra aşağıda belirtilen maddeler tahtaya eklenir.

- Güçlü ve pozitif aile bağları
- Ebeveynlerin çocuklarının yaşamlarına ilgili olmaları

- Ebeveynlerin çocuklarının arkadaşlarından ve neler yaptıklarından haberdar olması
- Aile içi kuralların açık olması ve herkesin bunlara uyması
- Okulda başarılı olma; okul, klüpler gibi kurumlarla kurulmuş güçlü bir bağ,
- Sigara kullanımı ile ilgili doğru bilgilenme

8. ADIM: UYARI SİNYALLERİ-SİGARA KULLANAN ÖĞRENCİLERE YAKLAŞIM

Gruba uyarı sinyallerinin neler olabileceği sorularak cevaplar tahtaya yazılır. Daha sonra sigara kullanan öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği sorularak tartışma ortamı oluşturulur. Aşağıda belirtilen maddeler tahtaya eklenir.

- Nasihat dilini kullanmadan sigaranın etkileri hakkında konuşun
- Sınıf içindeki konuşmalarınız ona değil, üçüncü şahsa yönelik olsun
- Sınıf içinde sigara ve etkileri başlıklı bir tartışma düzenleyin
- İçerken yakaladığınızda;
- Gerilimi azaltın
- Kuralları hatırlatın
- Kararın sorumluluğunu ona verin

9. ADIM: OKUL ORTAMINDA SİGARA KULLANIMINI ÖNLEMELİK İÇİN ÖĞRETMENLER OLARAK NELER YAPABİLİRİZ?

Okullarda sigara kullanımını önlemek için neler yapılabileceği gruba sorularak cevaplar tahtaya yazılır. Daha sonra aşağıdaki maddeler eklenerek grup içi tartışma ortamı oluşturulur.

- Model olun
- Dinleyin-Kendilerini ifade etmeleri için fırsatlar verin
- Öğrenmesine yardım edin
- “Hayır” demesini öğretin

- Yargılamayın
- Konferans vermeyin
- Tehdit etmeyin
- Teşhis koymayın
- Ahlak derslerinden kaçının
- Kuralları öğrenmelerini sağlayın. Kurallarınızda tutarlı olun.
- Sağlıklı olmanın önemini gündeme getirin. Sigaranın sağlık, görünüş, spor ve diğer aktiviteler üzerinde nasıl etki yapacağını vurgulayın
- Sigaranın zararlarından bahsedin
- Reklamlarda satış için izlenen yolları açıklayın
- Sınıf içindeki gruplaşmalara ve grupların niteliklerine dikkat edin
- Sorumluluklarını alması için destekleyin, sınıf içinde görevler verin.
- Spor ve diğer sosyal faaliyetlere (sinema, tiyatro, resim, müzik vb.) yönlendirin.

10. ADIM: KAPANIŞ

Oturumun nasıl geçtiği sorularak geribildirim alınır. Oturumun kısa bir özeti yapılarak sonraki oturumun gün, saat ve yeri hatırlatılır.

ETKİNLİK 1: Bulmaca

Aşağıda SİGARAYA bağlı ortaya çıkan hastalıklar yer almaktadır. Bunların aşağıdaki kare içinde nerede saklı olduğunu bulabilir misiniz?

D	İ	Ş	Ç	Ü	R	Ü	Ğ	Ü	U	J	N	M	I
A	E	R	T	U	K	O	L	S	D	A	C	E	E
M	G	Ö	Z	D	E	K	A	T	A	R	A	K	T
A	Z	E	R	V	Ö	U	B	E	R	T	C	S	E
R	A	R	E	T	G	V	Ö	S	D	Z	B	U	K
T	A	T	A	L	M	A	B	O	Z	U	L	U	R
I	R	D	O	M	N	İ	R	A	S	D	F	G	H
K	C	V	E	S	A	D	E	L	P	O	Ğ	İ	R
A	K	C	İ	Ğ	E	R	K	A	N	S	E	R	İ
N	E	D	C	T	G	B	A	E	Y	H	N	I	K
M	O	L	Ç	U	J	M	N	A	S	D	R	T	U
A	Ğ	I	Z	K	A	N	S	E	R	İ	E	D	A
S	R	D	C	V	B	U	E	M	O	L	K	Y	H
I	L	Ş	İ	Z	C	V	R	İ	Ş	T	Y	U	K
E	R	T	Y	U	I	K	İ	F	V	C	S	A	Z

ÇÖZÜM

D	İ	Ş	Ç	Ü	R	Ü	Ğ	Ü	U	J	N	M	I
A	E	R	T	U	K	O	L	S	D	A	C	E	E
M	G	Ö	Z	D	E	K	A	T	A	R	A	K	T
A	Z	E	R	V	Ö	U	B	E	R	T	C	S	E
R	A	R	E	T	G	V	Ö	S	D	Z	B	U	K
T	A	T	A	L	M	A	B	O	Z	U	L	U	R
I	R	D	O	M	N	İ	R	A	S	D	F	G	H
K	C	V	E	S	A	D	E	L	P	O	Ğ	İ	R
A	K	C	İ	Ğ	E	R	K	A	N	S	E	R	İ
N	E	D	C	T	G	B	A	E	Y	H	N	I	K
M	O	L	Ç	U	J	M	N	A	S	D	R	T	U
A	Ğ	I	Z	K	A	N	S	E	R	İ	E	D	A
S	R	D	C	V	B	U	E	M	O	L	K	Y	H
I	L	Ş	İ	Z	C	V	R	İ	Ş	T	Y	U	K
E	R	T	Y	U	I	K	İ	F	V	C	S	A	Z

ETKİNLİK 2. Sigaranın Uzun Ve Kısa Dönem Etkileri Soru Formu

Aşağıda sigaranın sağlığımız üstüne yaptığı bazı etkileri görüyorsunuz. Bunların hangilerinin kısa dönem içinde, hangilerinin uzun dönem içinde çıktığını işaretleyiniz.

ETKİLER	Kısa sürede ortaya çıkar	Uzun sürede ortaya çıkar
Kalp atışının hızlanması		
Uzun süre içmekten dolayı ortaya çıkan hastalıklar		
Kan basıncının artması		
Midenin asit üretmesi		
Solunumla ilgili enfeksiyonlar, üşütme, kronik bronşit veya zatürree, astımın artması		
Mide ülseri		
Böbreklerin az idrar üretmesi		
Beynin ve sinir sisteminin hızlı çalışması sonra yavaşlaması		
Ciğerlerdeki ve kalpteki kan damarlarının daralması ve kalınlaşması		
İştahsızlık		
Dişlerin ve parmakların lekelenmesi		
Sık sık nefessiz kalmak ve öksürmek		
Koku ve tat alma duyularının zayıflaması		
Sigara içmeyen birine göre daha zor hamile kalmak		
Akciğerlerdeki küçük saç benzeri liflerin ve havayollarının iyi çalışmaması		
El ve ayak parmaklarına kan akışının zayıflaması		
Kırıksık ve kuru bir ciltle daha yaşlı gözükme		
Midenin bozulması, gözlerin sulanması, baş dönmeleri de yaşanabilir		
Damar hastalıkları, kalp krizi ve kalp ile ilgili hastalıklar		
Akciğer, böbrek, pankreas, gırtlak, mesane, rahim, mide kanseri.		

Yanıt Formu

ETKİLER	Kısa sürede ortaya çıkar	Uzun sürede ortaya çıkar
Kalp atışının hızlanması	*	
Uzun süre içmekten dolayı ortaya çıkan hastalıklar		*
Kan basıncının artması	*	
Midenin asit üretmesi	*	
Solumla ilgili enfeksiyonlar, üşütme, kronik bronşit veya zatürree, astımın artması		*
Mide ülseri		*
Böbreklerin az idrar üretmesi	*	
Beynin ve sinir sisteminin hızlı çalışması sonra yavaşlaması	*	
Ciğerlerdeki ve kalpteki kan damarlarının daralması ve kalınlaşması		*
İştahsızlık	*	
Dişlerin ve parmakların lekelenmesi		*
Sık sık nefessiz kalmak ve öksürmek		*
Koku ve tat alma duyularının zayıflaması	*	
Sigara içmeyen birine göre daha zor hamile kalmak		*
Akciğerlerdeki küçük saç benzeri liflerin ve havayollarının iyi çalışmaması	*	
El ve ayak parmaklarına kan akışının zayıflaması	*	
Kırıışık ve kuru bir ciltle daha yaşlı gözükme		*
Midenin bozulması, gözlerin sulanması, baş dönmeleri de yaşanabilir	*	
Damar hastalıkları, kalp krizi ve kalp ile ilgili hastalıklar		*
Akciğer, böbrek, pankreas, gırtlak, mesane, rahim, mide kanseri.		*

3. OTURUM: ALKOL KULLANIMI

AMAÇLAR:

1. Öğretmen adaylarının alkolün genel özellikleri ve zararları hakkında bilgilenmelerini sağlamak.
2. Öğretmen adaylarının alkolün sağlık üzerine etkileri, alkol kullanma nedenleri ile ilgili bilgi edinmelerini sağlamak.
3. Alkol kullanımına ilişkin risk faktörleri, koruyucu faktörler ile ilgili bilgi edinmelerini sağlamak.
4. Alkol kullanan öğrencileri anlamaya yönelik uyarı sinyallerinin farkında olmak
5. Alkol kullanan öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği konusunda beceri geliştirmek.

TEMEL ADIMLAR:

- Giriş
- Alkolün genel özellikleri ve zararları
- Alkolün sağlık üzerine etkileri-Alkol kullanma nedenleri
- “Eğlenmek İçin Alkol Kullanmak”
- Alkol kullanım sıklığı
- Alkol kullanımına ilişkin risk faktörleri
- Alkol kullanımına ilişkin koruyucu faktörler
- Uyarı sinyalleri ve alkol kullanan öğrencilere yaklaşım
- Alkol kullanımını önleme
- Kapanış

UYGULAMALAR:

1. Alkol kullanımına bağlı ortaya çıkan hastalıklar ile ilgili bulmaca verilmesi.
2. Alkol ile ilgili doğru ve yanlış görüşlerin yer aldığı formun verilmesi.
3. Yazı tahtası, kalem

SÜRE: 90 dakika

1. ADIM: GİRİŞ

Bir önceki oturumun kısa bir özeti yapılır. Ardından 3.. Oturuma geçilir. Bugünkü oturumda neler yapacağımızdan bahsedilir.

Bugün alkol ve alkolün etkileri üzerinde duracağız. Alkol sağlıklı bir içecek değildir. İnsanlar ilk başta alkolün kendilerine zarar vermediğini düşünürler. Ama bağımlılık yavaş yavaş ve sinsi gelişir. Kişi bağımlı olduğunun farkına varmaz.

2. ADIM: ALKOLÜN GENEL ÖZELLİKLERİ VE ZARARLARI

Alkol alındıktan sonra, hızla ince bağırsaktan kana karışır. Kana karışan alkol miktarına göre, beynin çalışması yavaşlar. İçki içen kişinin kanına karışan alkol miktarı, içkinin hangi şartlar altında içildiğine (yer, kişinin psikolojik durumu, duygusal durumu, yanında başkalarının olup olmaması, herhangi bir başka madde alınıp alınmadığı), belirli bir zamanda ne kadar içtiğine, vücut ölçülerine, cinsiyetine, vücut yapısına ve metabolizmasına, midedeki yiyecek çeşidine ve miktarına göre değişir. Alkol kana karıştıktan sonra, hiçbir yiyecek ya da içecek onun etkisini azaltmaz. Bazen meyve şekeri, alkolün kandan dışarı atılımını hızlandırabilir ve böylece etkisi daha kısa sürer. Normal bir yetişkinin metabolizması saatte 8,5 gr. Alkolü (bir biranın 3/2'si) sindirip vücuttan atabilir.

Alınan Alkol Miktarı ve Vücuda Etkileri

50 ml: Sıcaklık hissi, yüzde kızarıklık, algı yavaşlamasına yol açar.

100 ml: Kendini dizginleyememe, dikkatini verememeye, reflekslerin yavaşlamasına ve kontrolsüzlüğe (açık sarhoşluk) yol açar.

150 ml: Aşırı sarhoşluğa yol açar ve kişide sersemleme hissi, kaslara ve hareketlere hakim olamama, çift görme, konuşma bozuklukları, hafıza ve idrak bozuklukları gözlenir.

250 ml: Sarhoşluk halindedir ve ayakta duramaz, kusma ve sızma gözlenir.

350 ml: Bilinç kaybı, solunum yavaşlaması, idrar kaçırma, düşük ateş ve düşük tansiyon görülür, kişi koma halindedir.

500 ml ve daha fazla: Ölüm ihtimali vardır.

Yoksunluk

Kişi alkol almayı bıraktığında yoksunluk belirtileri ortaya çıkar. Bu belirtiler aşırı terleme, titreme, nabzın 100'ün üstüne çıkması, uykusuzluk, bulantı, kusma, alkolü bıraktıktan sonraki 1-2 gün içinde halüsinasyonlar, epileptik nöbetler, anksiyete, psikomotor ajitasyon şeklinde seyreder.

Uzun süre fazla miktarda alkol alan kişilerde alkolü kestikten 2-3 gün sonra ortaya çıkabilen, Deliryum Tremens denilen ve ölüm riski taşıyan bir tablo oluşabilir. Bilinç ve konsantrasyon bozukluğu, görsel halüsinasyonlar (gerçekte var olmayan şeylerin görülmesi), bulunduğu zamanı ve yeri karıştırma ile kendini belli eder. Hızlı başlayıp dalgalı bir seyir gösterir.

ALKOLÜN ZARARLARI

Alkol kullanımının ruhsal ve fiziksel sonuçlarının neler olduğu sorulur. Aşağıdaki başlıklar söylenenlere eklenir.

1. Pişman olacağın şeyler yaptırır.
2. Öfkeli ve saldırgan yapabilir.
3. Karaciğerde siroz yapar.
4. Ne olup bittiğini fark edemezsin.
5. Bağımlılığa yol açabilir.
6. Başın döner ve denge bozulur.
7. Saçma sapan konuşmaya başlarsın.
8. Ertesi gün baş ağrısı, yorgunluk, hasta hali yapar.
9. Kazalara yol açabilirsin.
10. Çok içenleri arkadaşları dışlar.

* Annelerin gebelik döneminde alkol almasının çocuklarının özürli olmasına yol açabileceği vurgulanır. Bu çocukların hem farklı gözüksükleri hem de zeka gerilikleri olduğu vurgulanır.

* Alkolün etkilerini yavaş gösterdiği, bu nedenle kişilerin bunun farkına varamadığı ve alkolün bir zararı yok diye düşündüğü anlatılır.

3. ADIM: ALKOLÜN SAĞLIK ÜZERİNE ETKİLERİ-ALKOL KULLANMA NEDENLERİ

Alkol sağlıklı bir içecek değildir. İnsanlar ilk başta alkolün kendilerine zarar vermediğini düşünürler. Ama bağımlılık yavaş yavaş ve sinsice gelişir. Kişi bağımlı olduğunun farkına varmaz.

Alkol; beyin, sinir sistemi, mide, sindirim sistemi, karaciğer, kemik iliği gibi hayati merkezler başta olmak üzere vücudun bütününe etkiler. Etkinin şiddeti, alınan alkolün miktarına ve sıklığına göre değişir.

Birim olarak 1 standart içki, kabaca bir küçük kutu ya da şişe biraya, bir kadeh şaraba ya da bir “tek (yarım double)” sert içkiye (rakı, votka, viski vb.) eşittir. Bu şekilde hesaplandığında alınan içkinin türünün hiçbir önemi yoktur. Yani iki küçük kutu bira içmekle bir double rakı içmek aynı miktarda alkol alınmasını sağlar ve aynı etkiyi yapar. Dolayısıyla birayı bu bağlamda zararsız bir meşrubat gibi görmek de yanlışdır.

ETKİNLİK 1: BULMACA

Amaç: Öğretmen adaylarının alkol hakkında öğrendiği bilgileri pekiştirmesini sağlamak.

Uygulama: Daha önceden alkol ile ilgili hazırlanmış olan bulmaca dağıtılır. Çözümü bulmaları sağlanır.

Süre: 15 dakika

Alkol Kullanma ve Kullanmama Nedenleri

İnsanların neden alkol kullandığı sorulur ve söylenen nedenler tahtaya yazılır. Cevaplara ek olarak, aşağıda belirtilen cevaplar tahtaya yazılır.

Alkol Kullanma Nedenleri

- Yaşından büyük gözükmek
- Rahatlamak için
- Popüler olmak için
- Çevredeki kişiler içtiği için
- Eğlenmek için
- Uyumak için
- Tadı hoş geldiği için

Daha sonra, alkol kullanmayan kişilerin neden alkol kullanmadığı sorulur ve söylenen nedenler tahtaya yazılır. Cevaplara ek olarak, aşağıdaki maddeler tahtaya yazılır.

Alkol Kullanmama Nedenleri

- Sağlığa zararlı olduğu için
- Tadı kötü olduğu için
- Bağımlılık yaptığı için
- Ailem kötü baktığı için
- Paramı alkole harcamak istemediğim için.

ETKİNLİK 2: GÖRÜŞLERİN TARTIŞILMASI

Amaç: Öğretmen adaylarının alkol hakkındaki yanlış bilgilerini fark etmelerini sağlamak.

Uygulama: Ekte yer alan form dağıtılır. Herkes işaretledikten sonra her madde tartışılır. Sonunda doğrular aktarılır.

Süre: 15 dakika

4. ADIM: EĞLENMEK İÇİN ALKOL KULLANMAK

Öğretmen adaylarına “Eğlenmek nedir?” ve “Eğlenmek için ne yaparsınız?” soruları sorulur ve eğlenmek için yaptıkları aktiviteler tahtaya not alınır.

“İçmek” ve “eğlenmek” kavramlarının iki ayrı kavram olduğu vurgulanır.

5. ADIM: ALKOL KULLANIM SIKLIĞI

Ergenler arasında alkol kullanma sıklığı hakkında yapılan araştırma sonuçları grupla paylaşılır.

2001 yılında Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinden seçilen 9 ilde yapılan araştırmaya göre alkol kullanım yaygınlığı özellikle ortaöğretim öğrencileri arasında %45 olduğu bulunmuştur. (Ögel ve Liman.,2001). Son yıllarda İzmir ilinde lise öğrencileri ile yapılan bir çalışmada yaşamlarında en azından bir kere alkollü içki içen ergenlerin oranının %55 olduğu görülürken, son 6 ay içerisinde alkol kullanım oranının %36.7, haftada iki üç kez gibi düzenli alkol kullanım oranının ise %5.6 olduğu görülmektedir (Siyez,2006).

Ergenlerin alkol, sigara ve uyuşturucu maddeleri kullanım sıklığının yıllar içerisinde arttığı ve bu maddeleri kullanmaya başlama yaşının giderek küçüldüğü görülmektedir..

6. ALKOL KULLANIMINA İLİŞKİN RİSK FAKTÖRLERİ

“Alkol kullanımına ilişkin risk faktörleri nelerdir?” diye gruba sorularak cevaplar tahtaya yazılır ve tartışma ortamı oluşturulur. Daha sonra aşağıda belirtilen maddeler tahtaya eklenir.

- Doğru olmayan yetiştirme yolları
- Ruhsal sorunları olan ya da bağımlılığı olan ebeveynin bulunduğu kaotik aileler

- Ebeveyn-çocuk arasında bağlanma ve ilgi eksikliği
- Sınıfta aşırı utangaçlık ya da şiddet içeren davranışlar
- Okul başarısında düşüş
- Sosyal becerilerin zayıf olması
- Sapkın davranışlar sergileyen arkadaşlarla “takılma”
- Okul, iş, aile ortamlarında alkol kullanımının onaylanması.

7. ADIM: ALKOL KULLANIMINA İLİŞKİN KORUYUCU FAKTÖRLER

“Alkol kullanımına ilişkin koruyucu faktörler nelerdir?” diye gruba sorularak cevaplar tahtaya yazılır ve maddeler üstünde tartışılır. Daha sonra aşağıda belirtilen maddeler tahtaya eklenir.

- Güçlü ve pozitif aile bağları
- Ebeveynlerin çocuklarının yaşamlarına ilgili olmaları
- Ebeveynlerin çocuklarının arkadaşlarından ve neler yaptıklarından haberdar olması
- Aile içi kuralların açık olması ve herkesin bunlara uyması
- Okulda başarılı olma; okul, klüpler gibi kurumlarla kurulmuş güçlü bir bağ,
- Alkol kullanımı ile ilgili doğru bilgilendirme

8. ADIM: UYARI SİNYALLERİ-ALKOL KULLANAN ÖĞRENCİLERE YAKLAŞIM

Gruba uyarı sinyallerinin neler olabileceği sorularak cevaplar tahtaya yazılır. Daha sonra aşağıdaki maddeler eklenir.

- Ergenin ailesi ile ilişkileri azalır ve ergen evde daha az vakit geçirmeye başlar.
- Her zamankinden daha fazla para harcamaya başlar.
- Yeni arkadaşlar edinmeye başlar. Okuldaki arkadaş grubu değişebilir.
- Kendisine olan özeni azalır.

- Çevre ve arkadaşlar eski önemlerini yitirir.
- Hafif uykulu ve yorgun gözükebilir.
- Okula devamı azalmaya, başarısı düşmeye başlar.
- Sözel iletişimde farklılaşma gözlenebilir.
- Yeme alışkanlıkları bozular, kilo kaybedebilir.
- Daha sinirli olabilir.
- Dikkati yoğunlaştırmada güçlük çeker.

Daha sonra alkol kullanan öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği sorularak tartışma ortamı oluşturulur. Aşağıda belirtilen maddeler tahtaya eklenir.

- Nasihat dilini kullanmadan alkolün etkileri hakkında konuşun
- Sınıf içindeki konuşmalarınız ona değil, üçüncü şahsa yönelik olsun
- Sınıf içinde alkol ve etkileri başlıklı bir tartışma düzenleyin
- Bulunduğu ortam ve arkadaşları hakkında bilgilenin
- Çok alkol kullanan arkadaşlarla birlikte olmaması konusunda uyarın
- Alkollü araba kullanma ve alkol almış kişilerin kullandığı araçlara binmeme konusunda konuşun.

9. ADIM: ALKOL KULLANIMINI ÖNLEME

Alkol kullanımını önlemek için neler yapılabileceği gruba sorularak cevaplar tahtaya yazılır. Daha sonra aşağıdaki maddeler eklenerek grup içi tartışma ortamı oluşturulur.

- Model olun
- Dinleyin-Kendilerini ifade etmeleri için fırsatlar verin
- Öğrenmesine yardım edin
- “Hayır” demesini öğretin
- Yargılamayın
- Konferans vermeyin
- Tehdit etmeyin

- Teşhis koymayın
- Ahlak derslerinden kaçının
- Kuralları öğrenmelerini sağlayın. Kurallarınızda tutarlı olun.
- Sağlıklı olmanın önemini gündeme getirin. Sağlığı, görünüşü, spor ve diğer aktiviteleri üzerinde nasıl etki yapacağını vurgulayın
- Alkolün zararlarından bahsedin
- Reklamlarda satış için izlenen yolları açıklayın
- Sınıf içindeki gruplaşmalara ve grupların niteliklerine dikkat edin
- Sorumluluklarını alması için destekleyin, sınıf içinde görevler verin.
- Spor ve diğer sosyal faaliyetlere (sinema, tiyatro, resim, müzik vb.) yönlendirin.

10. ADIM: KAPANIŞ

Oturumun nasıl geçtiği sorularak geribildirim alınır. Oturumun kısa bir özeti yapılarak sonraki oturumun gün, saat ve yeri hatırlatılır.

ETKİNLİK 1: Bulmaca

Aşağıda alkole bağlı ortaya çıkan hastalıklar yer almaktadır. Bunların aşağıdaki kare içinde nerede saklı olduğunu bulabilir misiniz?

T	B	U	N	A	M	A	U	L
T	A	N	S	İ	Y	O	N	E
C	J	K	İ	A	S	D	G	Y
D	E	R	R	R	T	Y	U	K
T	U	F	O	S	D	F	G	H
T	I	E	Z	X	C	M	Ö	Ğ
K	A	L	P	K	R	İ	Z	İ
Z	S	Ç	D	R	Y	U	O	P

ÇÖZÜM

T	B	U	N	A	M	A	U	L
T	A	N	S	İ	Y	O	N	E
C	J	K	İ	A	S	D	G	Y
D	E	R	R	R	T	Y	U	K
T	U	F	O	S	D	F	G	H
T	I	E	Z	X	C	M	Ö	Ğ
K	A	L	P	K	R	İ	Z	İ
Z	S	Ç	D	R	Y	U	O	P

ETKİNLİK 2:GÖRÜŞLERİN TARTIŞILMASI

Aşağıdaki görüşleri ne kadar doğru bulduğunuzu işaretleyiniz.

GÖRÜŞLER	Kesinlikle doğru	Kısmen doğru kısmen yanlış	Kesinlikle yanlış
Alkol kişinin eğlenmesini ve neşelenmesini sağlar			
Alkol kişinin sinirini yatıştırır, sakinleştirir.			
Alkolü ara sıra kullanmaktan bir şey olmaz			
Alkol uyumaya yardımcı olur.			
Alkol cinsel gücü artırır.			
Alkol uyuşturucu gibi önemli bir sorun değildir.			
Alkol kişiyi sıcak tutar.			
Erkek adam içer.			
Bira zararlı bir içki değildir.			
Arkadaşları içmeyen biriyle dalga geçer.			

ÇÖZÜM

GÖRÜŞLER	Kesinlikle doğru	Kısmen doğru kısmen yanlış	Kesinlikle yanlış
Alkol kişinin eğlenmesini ve neşelenmesini sağlar			*
Alkol kişinin sinirini yatıştırır, sakinleştirir.			*
Alkolü ara sıra kullanmaktan bir şey olmaz			*
Alkol uyumaya yardımcı olur.			*
Alkol cinsel gücü artırır.			*
Alkol uyuşturucu gibi önemli bir sorun değildir.			*
Alkol kişiyi sıcak tutar.			*
Erkek adam içer.			*
Bira zararlı bir içki değildir.			*
Arkadaşları içmeyen biriyle dalga geçer.			*

4.OTURUM: UYUŞTURUCU MADDE KULLANIMI

AMAÇLAR:

1. Uyuşturucu madde tanımının yapılması. Öğretmen adaylarının bağımlılık yapan uyuşturucu maddeler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak.
2. Öğretmen adaylarının uyuşturucu madde kullanma nedenleri ile ilgili bilgi edinmelerini sağlamak.
3. Öğretmen adaylarının bağımlılığın gelişimi hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak.
4. Uyuşturucu madde kullanımına ilişkin risk ve koruyucu faktörler ile ilgili bilgi edinmelerini sağlamak.
5. Uyuşturucu madde kullanan öğrencileri anlamaya yönelik uyarı sinyallerinin farkında olmak
6. Öğretmen adaylarının uyuşturucu madde kullanan öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği konusundaki becerilerini geliştirmek.
7. Ergenlerin uyuşturucu madde kullanımını önlemek için okul ortamında neler yapılabileceğini değerlendirmek.

TEMEL ADIMLAR:

- Giriş
- Uyuşturucu madde nedir? Bağımlılık yapan uyuşturucu maddeler nelerdir?
- Uyuşturucu madde kullanma ve kullanmama nedenleri
- Bağımlılık
- Uyuşturucu maddelerin kullanım sıklığı
- Uyuşturucu madde kullanımına ilişkin risk faktörleri
- Uyuşturucu madde kullanımına ilişkin koruyucu faktörler
- Uyarı sinyalleri- Uyuşturucu madde kullanan öğrencilere yaklaşım
- Uyuşturucu madde kullanımını önleme
- Kapanış

UYGULAMALAR:

1. Boşluk doldurma çalışma formu.
2. Bağımlılık süreci kartları
3. Yazı tahtası, kalem

SÜRE: 90 dakika

1. ADIM: GİRİŞ

Bir önceki oturumun kısa bir özeti yapılır. Ardından 4. Oturuma geçilir.

Bugün uyuşturucu maddelerin etkilerinden ve sonuçlarından bahsedeceğiz.
Bugünkü oturumda neler yapılacağından bahsedilir.

2. ADIM: UYUŞTURUCU MADDE NEDİR? BAĞIMLILIK YAPAN UYUŞTURUCU MADDELER NELERDİR?

İlk olarak grup üyelerine uyuşturucu maddeler ile ilgili neler bildiği sorulur ve ardından aşağıdaki açıklamalar yapılır.

Beyin işlevlerini doğrudan etkileyerek bedensel, ruhsal, davranışsal ve bilişsel değişmelere yol açan, bağımlılık oluşturan ve tutumlar üzerine etkili olan, keyif veren ama yaşam için gerekli olmayan her türlü madde olarak tanımlanabilir (Coşkunol, 2004).

Tüm uyuşturucu ve uyarıcı maddeler bağımlılık yapar. Bağımlılık yavaş yavaş gelişir. Kişi farkına varamaz. Genelde bana bir şey olmaz diye düşünür.

Uyuşturucu maddeler beynimizin sinir hücrelerini etkiler. Bu nedenle onları kontrol etmek mümkün değildir. Bağımlılık bir beyin hastalığıdır.

Uyuşturucu maddeler beynimizin çalışmasını değiştirir. Beynimizin aktifliğini azaltır.

Uyuşturucu maddeler zaman içinde enerjimizi yok ederler.

Uyuşturucu maddeler zaman içinde öğrenme yeteneğimizi ve hafıza gücümüzü azaltırlar.

Uyuşturucu madde kullananlarda şizofreni denen akıl hastalığı görülme riski, kullanmayanlara göre 7 kat fazladır.

Kişinin görünüşü değişir, bir çok hastalığa yakalanır.

Ailesinden, işinden, okulundan, arkadaşlarından uzaklaşır.

Bağımlılık Yapan Uyuşturucu Maddeler

Bu maddeleri tanıtmadan önce grup üyelerinden uyuşturucu maddeler arasından hangisini bildiği sorulur. Daha sonra da uyuşturucu maddeler ile ilgili aşağıdaki açıklamalar yapılır.

Esrar: Genellikle ilk denenen yasa dışı uyuşturucu madde esrardır. Eroin, kokain gibi diğer bağımlılık yapan maddelere geçişe neden olabilir. Tıpkı sigara gibi yağ dokusunda birikir. Sigaranın beden üstündeki olumsuz etkileri esrar için de geçerlidir. 412 ayrı kimyasal madde içerir. Bağımlılık potansiyeli vardır.

- Kahverengi, preslenmiş tabakalar halinde satılır.
- Ot, joint, marihuana, gubar gibi isimlerle anılır ve sigara gibi içilir.
- Gevşeme, rahatlama, görme ve duyma duyularında artış, reflekslerde bozukluk ve dikkat dağınıklığına yol açar.
- Akciğer kanseri, bronşit ve unutkanlığa sebep olur.
- Bağımlılık yapar.
- Genellikle diğer uyuşturuculara geçiş maddesidir.

Ecstasy: Parti uyuşturucusudur. Alındığı mekanın özellikleri olan kalabalık ve dans ısı artışını ve su kaybını hızlandırır. Bağımlılık potansiyeli vardır. Kişi bir süre sonra bu maddeyi almadan eğlenemez olur. Kişi aldığı hapın içinde hangi

maddelerin olduğunu bilemediğinden zaman zaman ecstasy yerine başka şeyler alma olasılığı yüksektir.

- Tablet ya da kapsüller halinde satılır. Üstünde kuş, fil, gülen surat amblemi gibi resimler vardır.
- Ex, Ix, kanat, uçuş, balık, mitsubisini, süperman gibi sokak adları vardır.
- Enerji artışı, canlılık, algıda artış, karşı cinse yakınlık hissi ortaya çıkar.
- Koordinasyon bozukluğu, vücut ısısında artış, kan basıncında artış, böbreklerde hasar, kalp ritminde bozukluğa neden olur.
- Ölüm vakaları genellikle yüksek ateş ve aşırı sıvı kaybından olmaktadır.
- Kişi bir süre sonra bu madde olmadan eğlenemediği için bağımlı hale gelir.

Eroin: Afyon haşhaşından elde edilir. Açık kahverengi renkte, toz halinde satılır. Burundan çekilerek, damardan enjekte ederek (shot), buharını içe çekerek (kaydırma) ve sigara biçiminde (koreks) kullanılabilir. Alındıktan sonra gevşeme, hareket ve konuşmada yavaşlama, göz bebeklerinde küçülme, yüzde kızarıklık, ağız kuruluğu, mide bulantısı, kusma ve kuvvetli bir kaşıntı isteği ortaya çıkar. Dikkat ve bellek bozuklukları görülebilir. Eroin etkisi alındıktan sonraki 6-8 saat içinde geçtiği için gün içinde 3-4 kez kullanma zorunluluğu ortaya çıkar. Bu durum eroin bağımlılığının diğer maddelere göre daha hızlı gelişmesine yol açar.

Yüksek dozda alındığında solunum yavaşlar, koma hali başlar ve bunlara bağlı olarak kişi hayatını kaybeder. Eroin alınmadığı zaman ortaya çıkan yoksunluk belirtileri burun akıntısı, halsizlik, uykusuzluk, kas ağrıları ve kramplar şeklindedir.

Kokain: Kokain beyaz bir tozdur. Bağımlılık yapıcı etkisi oldukça yüksektir. En sık kullanım yolu iyice ezilmiş tozun buruna çekilmesidir. Deri altına ya da damara enjeksiyon yolu ile ya da sigara gibi içerek kullanılabilir. Kullanımını takiben kalp atışının hızlanması ya da yavaşlaması, göz bebeklerinin büyümesi, kan basıncında düşme ya da artma gözlenir. Yoksunluğunda çöküntü, mutsuzluk, hiçbir

şeyden zevk almama, sıkıntı, kaygı, sinirlilik, güçsüzlük, çok uyuma isteği, korkutucu rüyalar ortaya çıkar. Bu dönemde intihar gözlenebilir.

İlaç Olarak Kullanılan Ancak Bağımlılık Yapabilecek Maddeler: Bu ilaçlar “Roş” ve “Papik” adı ile anılmaktadır. Sadece yeşil reçeteli haplar değil, öksürük şurupları, kilo verdirmeye hapları, kas geliştiren ve doping içeren haplar, kas gevşetici spreiler de bağımlılık yapabilir

- Eczanelerde yeşil reçete ile satılan ilaçlardır.
- Alındıkları zaman rahatlama ve gevşemeye yol açarlar.
- Reflekslerde zayıflama ve uyku hali belirir.
- Alkol ile alındıklarında etkileri daha da artar.

ETKİNLİK 1: BOŞLUKLARI DOLDURUN

Amaç: Öğretmen adaylarının verilen bilgileri pekiştirmelerini sağlamak.

Uygulama: Daha önceden hazırlanmış olan boşlukları doldurma formu dağıtılır. Boşlukları doldurmaları istenir. Daha sonra yanıtlar üstünde durulur.

Süre: 10 dakika

3. ADIM: UYUŞTURUCU MADDE KULLANMA VE KULLANMAMA NEDENLERİ

Gruba aşağıdaki sorular sırasıyla sorularak grubun verdiği yanıtlar tahtaya yazılır ve bunlar üzerinde tartışılır.

Neden bazı insanlar bunları kullanıyor?

Peki uyuşturucu maddeler kişilerin bu beklentilerini karşılayabilmekte midir?

Zararlı olduğunu bile bile insanlar neden bu maddeleri kullanmaktadır?

Ardından aşağıdaki maddeler tahtaya yazılır.

Madde Kullanmaya Başlama Nedenleri:

* Arkadaş baskısı	%23.3
* Merak	%29.4
* Sorunlara çözüm aramak	%27.1
* Beğeni toplamak	%24.3
* Eğlenmek	%25.9

Yukarıdaki soruları tartıştıktan sonra bazı insanların ise uyuşturucu madde kullanmadıkları söylenir. Neden bazı insanların uyuşturucu madde kullanmadıkları sorulur. Yanıtları tahtaya yazılarak tartışılır.

4. ADIM: BAĞIMLILIK

Bağımlılık süreci ile ilgili kartlar dağıtılır ve öğretmen adaylarından bu kartları sıraya koymaları istenir. Ardından da bağımlılık süreci ile ilgili şablon dağıtılarak bağımlılığın yavaş yavaş geliştiği ve insanların bunun farkına varmadığı vurgulanır.

ETKİNLİK 2: BAĞIMLILIK SÜRECİ

Amaç: Öğretmen adaylarına bağımlılık sürecini öğretmek

Uygulama: Öğretmen adaylarına bağımlılığın nasıl geliştiğini düşündükleri sorulur. Yanıtları aldıktan sonra kartlar dağıtılır ve insanların bağımlı olurken gelişen sıranın ne olduğunu, kartları sıraya koyarak anlatmaları istenir.

Süre: 10 dakika

Kişi önce maddeye karşı merak duyar. Kullansam acaba neler olur diye merak eder ama aynı zamanda maddenin etkilerinden korkar.

Merak korkuyu yener ve kişi “Bir kereden bir şey olmaz” diyerek kullanmaya başlar. Bundan sonraki her kullanışı son kullanışı olacaktır ama beklenen son hiç gelmez.

Bağımlı olduğunu inkar eder ve maddeyi kontrol edebileceğini iddia eder. Kişi dibe vurduğunda artık bırakmak zorunda olduğunu anlar.

Sonunda bırakır. Bir süre temiz kalır. Fakat kişi kendine güven kazandıkça madde ile ilgili sıkıntılarını unutacak ve tekrar “bir kere” deneyecektir.

Bir kere denemekle kalamaz, sonunda tekrar eskisi gibi kullanmaya devam etmeye başlar. Böylece bağımlılık bir kısır döngü haline gelir.

5. ADIM: UYUŞTURUCU MADDE KULLANIM SIKLIĞI

Ergenler arasında uyuşturucu madde kullanma sıklığı hakkında yapılan araştırma sonuçları grupla paylaşılır.

2001 yılında Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinden seçilen 9 ilde yapılan araştırmaya göre uyuşturucu madde kullanım yaygınlığı özellikle ortaöğretim öğrencileri arasında %4.0 olduğu bulunmuştur. (Ögel ve Liman.,2001).

Ergenlerin alkol, sigara ve uyuşturucu maddeleri kullanım sıklığının yıllar içerisinde arttığı ve bu maddeleri kullanmaya başlama yaşının giderek küçüldüğü görülmektedir. Örneğin, Strote ve ark. (2003) 14000 ergen üzerinde yapmış olduğu araştırmada 1997-1999 yılları arasında ekstazi kullanım oranlarının %2.8'den %4.7 ye çıktığı belirlenmiştir.

Yapılan bazı çalışmalar, kızlarda sigara ve alkol kullanım oranlarının erkeklere göre daha yüksek iken uyuşturucu maddelerin kullanım oranlarının erkeklerde daha yüksek olduğunu göstermektedir (Schorling ve ark.,1994; Katja ve Merja-Terttu, 2002).

6. ADIM: UYUŞTURUCU MADDE KULLANIMINA İLİŞKİN RİSK FAKTÖRLERİ

“Uyuşturucu Madde kullanımına ilişkin risk faktörleri nelerdir?” diye gruba sorularak cevaplar tahtaya yazılır ve tartışma ortamı oluşturulur. Daha sonra aşağıda belirtilen maddeler tahtaya eklenir.

- Ruhsal sorunları olan ya da bağımlılığı olan ebeveynin bulunduğu kaotik aileler
- Doğru olmayan yetiştirme yolları
- Ebeveyn-çocuk arasında bağlanma ve ilgi eksikliği
- Sınıfta aşırı utangaçlık ya da şiddet içeren davranışlar
- Okul başarısında düşüş
- Sosyal becerilerin zayıf olması
- Sapkın davranışlar sergileyen arkadaşlarla “takılma”
- Okul, iş, aile ortamlarında uyuşturucu kullanımının onaylanması.

Tutarsız, aşırı kontrolcü ya da aşırı ilgisiz aile tutumları, sıklıkla şiddet içeren davranışlarda bulunmak (başkalarını rahatsız etmek, canını yakmak vb.), okul başarısının düşük olması, uyuşturucu madde kullanıldığı bir arkadaş grubuna dahil olma, problem çözme becerisine sahip olamama, sosyal becerilerin eksikliği, olumsuz davranışları olan kişilerle arkadaşlık etmek. Ayrıca gazete ve televizyonlarda uyuşturucu madde kullanımına ilişkin bilinçsizce gösterilen ve uyuşturucu madde kullanımını onaylar tarzındaki haberler gençlerin kafasını karıştırdığından diğer risk faktörleri arasında sayılmaktadır.

7. ADIM: UYUŞTURUCU MADDE KULLANIMINA İLİŞKİN KORUYUCU FAKTÖRLER

“Uyuşturucu madde kullanımına ilişkin koruyucu faktörler nelerdir?” diye gruba sorularak cevaplar tahtaya yazılır ve maddeler üstünde tartışılır. Daha sonra aşağıda belirtilen maddeler tahtaya eklenir.

- Güçlü ve pozitif aile bağları
- Ebeveynlerin çocuklarının yaşamlarına ilgili olmaları
- Ebeveynlerin çocuklarının arkadaşlarından ve neler yaptıklarından haberdar olması
- Aile içi kuralların açık olması ve herkesin bunlara uyması
- Okulda başarılı olma; okul, klüpler gibi kurumlarla kurulmuş güçlü bir bağ,
- Uyuşturucu madde kullanımını ile ilgili doğru bilgilenme

8. ADIM: UYARI SİNYALLERİ-MADDE KULLANAN ÖĞRENCİLERE YAKLAŞIM

Gruba uyarı sinyallerinin neler olabileceği sorularak cevaplar tahtaya yazılır. Daha sonra aşağıdaki maddeler eklenir.

- Aile ilişkilerini azaltır ve evde daha az vakit geçirir.
- Her zamankinden daha fazla para harcamaya başlar.
- Okuldaki arkadaş grubu değişebilir. Yeni arkadaşlar edinmeye başlar.
- Kendisine olan özeni azalır.
- Var olan çevresi ve arkadaşları eski önemlerini yitirir.
- Hafif uykulu ve yorgun gözükebilir.
- Okula devamı azalmaya, başarısı düşmeye başlar.
- Sözel iletişimde farklılaşma gözlenebilir.
- Yeme alışkanlıkları bozular, kilo kaybedebilir.
- Daha sinirli olabilir.
- Dikkati yoğunlaştırmada güçlük çeker.
- En kesin yöntem kan ve idrar testleridir.

Uyuşturucu madde kullanan öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği sorularak tartışma ortamı oluşturulur. Aşağıda belirtilen maddeler tahtaya eklenir.

- Onu etiketlemekten kaçının, çünkü “kullanıcı olarak” etiketlenen öğrenciyeye yaklaşmak çok zordur.
- Önyargılarınızın farkına varın, böylece iletişimi aksatma olasılığını azaltırsınız.
- Eğer öğrenci maddenin etkisi altındaysa onunla bu durumda konuşmanın yararı olmaz. Öğrenciyi sessiz ve sakin bir ortama götürerek kendine gelmesini sağlamak gerekir.
- Kendine zarar verme olasılığına karşı onu yalnız bırakmamanız yerinde olacaktır.
- Kendinizi hazır, hissetmeden onunla konuşmayın.
- Öfke duyabilirsiniz, sakinliğinizi korumaya çalışın.
- Kendinizi onun yerine koymayı deneyerek onun düşünce, yaşantı ve korkularını anlamaya çalışın.
- Amacınızın ne olduğunu üstüne basarak vurgulayın. Ona destek ve yardımcı olmak istediğinizi anlatın.

Acil Durumlarda:

- Soğukkanlılığınızı koruyun.
- Sakinleştirmeye ve ona güven vermeye çalışın.
- Eğer bilincini kaybetmişse yan yatırın ve soluk aldığından emin olun.
- Gerginlik hali ya da tepkisizliği devam ederse acil servisi (112) arayın.
- Kullandığı ilaçları, maddeleri ya da tozları toplayın ve doktoruna verin.
- Ailesine haber verin.

9. ADIM: UYUŞTURUCU MADDE KULLANIMINI ÖNLEME

Madde kullanımını önlemek için neler yapılabileceği gruba sorularak cevaplar tahtaya yazılır. Daha sonra aşağıdaki maddeler eklenerek grup içi tartışma ortamı oluşturulur.

- Sorunu küçümsemeyin “Benim sınıfımda böyle şey olmaz”
- Ön yargılarınızın farkında olun
- Bilgi sahibi olun

- Açık, samimi ve inandırıcı olun
- Konuşması için fırsat verin, dinleyin
- Genellemeler yapmaktan kaçınin
- Söylediği şeylere ani tepki vermeyin
- Korkularınıza dayanarak konuşmayın
- Özendirmemeye dikkat edin
- Merakı arttırmayın
- Öğüt vermeyin
- Yargılamayın
- Model olun
- Öğrenmesine yardım edin
- “Hayır” demesini öğretin
- Tehdit etmeyin
- Teşhis koymayın
- Ahlak derslerinden kaçınin
- Kuralları öğrenmelerini sağlayın. Kurallarınızda tutarlı olun.
- Sağlıklı olmanın önemini gündeme getirin. Madde kullanımının sağlık, görünüş, spor ve diğer aktiviteler üzerinde nasıl etki yapacağını vurgulayın
- Sınıf içindeki gruplaşmalara ve grupların niteliklerine dikkat edin
- Sorumluluklarını alması için destekleyin, sınıf içinde görevler verin.
- Spor ve diğer sosyal faaliyetlere (sinema, tiyatro, resim, müzik vb.) yönlendirin.

10. ADIM: KAPANIŞ

Oturumun nasıl geçtiği sorularak geribildirim alınır. Oturumun kısa bir özeti yapılarak sonraki oturumun gün, saat ve yeri hatırlatılır.

ETKİNLİK 1: BOŞLUKLARI DOLDURUN

Uyuşturucu maddeler hakkındaki bilinmeyen bazı gerçekler ile ilgili boşlukları aşağıdaki anahtar sözcükleri kullanarak doldurunuz.

Öğrenme	bağımlılık	beyin	kontrol
yavaş yavaş	aktifliğini	7	hafıza
değeriniz	kontrol		

1. Uyuşturucu ve uyarıcı maddeler beynimizin.....azaltır.
2. Tüm uyuşturucu ve uyarıcı maddeler.....yapar.
3. Uyuşturucu ve uyarıcı maddeler zaman içindeyeteneğimizi ve.....gücümüzü azaltır.
4. Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri kullananlarda şizofreni denen akıl hastalığı görülme riski, kullanmayanlara görekat fazladır.
5. Bağımlılık birhastalığıdır.
6. Uyuşturucular ve uyarıcılar beynimizdeki sinir hücrelerini etkiler. Bu nedenle onları etmek mümkün değildir.
7. Uyuşturucu satıcıları içinyoktur. onlar sadece paranın peşindedir.
8. Uyuşturucu veya uyarıcı maddeler.....edilemez.
9. Bağımlılık.....gelişir. kişi farkına varamaz.

ÇÖZÜM

Uyuşturucu maddeler hakkındaki bilinmeyen bazı gerçekler ile ilgili boşlukları aşağıdaki anahtar sözcükleri kullanarak doldurunuz.

Öğrenme	bağımlılık	beyin	kontrol
yavaş yavaş	aktifliğini	7	hafıza
değeriniz	kontrol		

1. Uyuşturucu ve uyarıcı maddeler beynimizin...**aktifliğini**.....azaltır.
2. Tüm uyuşturucu ve uyarıcı maddeler...**bağımlılık**.....yapar.
3. Uyuşturucu ve uyarıcı maddeler zaman içinde ...**öğrenme**....yeteneğimizi ve...**hafıza**.....gücümüzü azaltır.
4. Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri kullananlarda şizofreni denen akıl hastalığı görülme riski, kullanmayanlara göre ...**7**....kat fazladır.
5. Bağımlılık bir ...**beyin**.....hastalığıdır.
6. Uyuşturucular ve uyarıcılar beynimizdeki sinir hücrelerini etkiler. Bu nedenle onları ...**kontrol**..... etmek mümkün değildir.
7. Uyuşturucu satıcıları için ...**değeriniz**.....yoktur. onlar sadece paranın peşindedir.
8. Uyuşturucu veya uyarıcı maddeler...**kontrol**.....edilemez.
9. Bağımlılık...**yavaş yavaş**.....gelişir. kişi farkına varamaz.

ETKİNLİK 2:BAĞIMLILIK SÜRECİ

Belki
kullanabilirim

Bir kereden
bir şey olmaz

Bu meret
bırakılmaz ki!

Bırakmak
zorundayım

Bir daha
asla

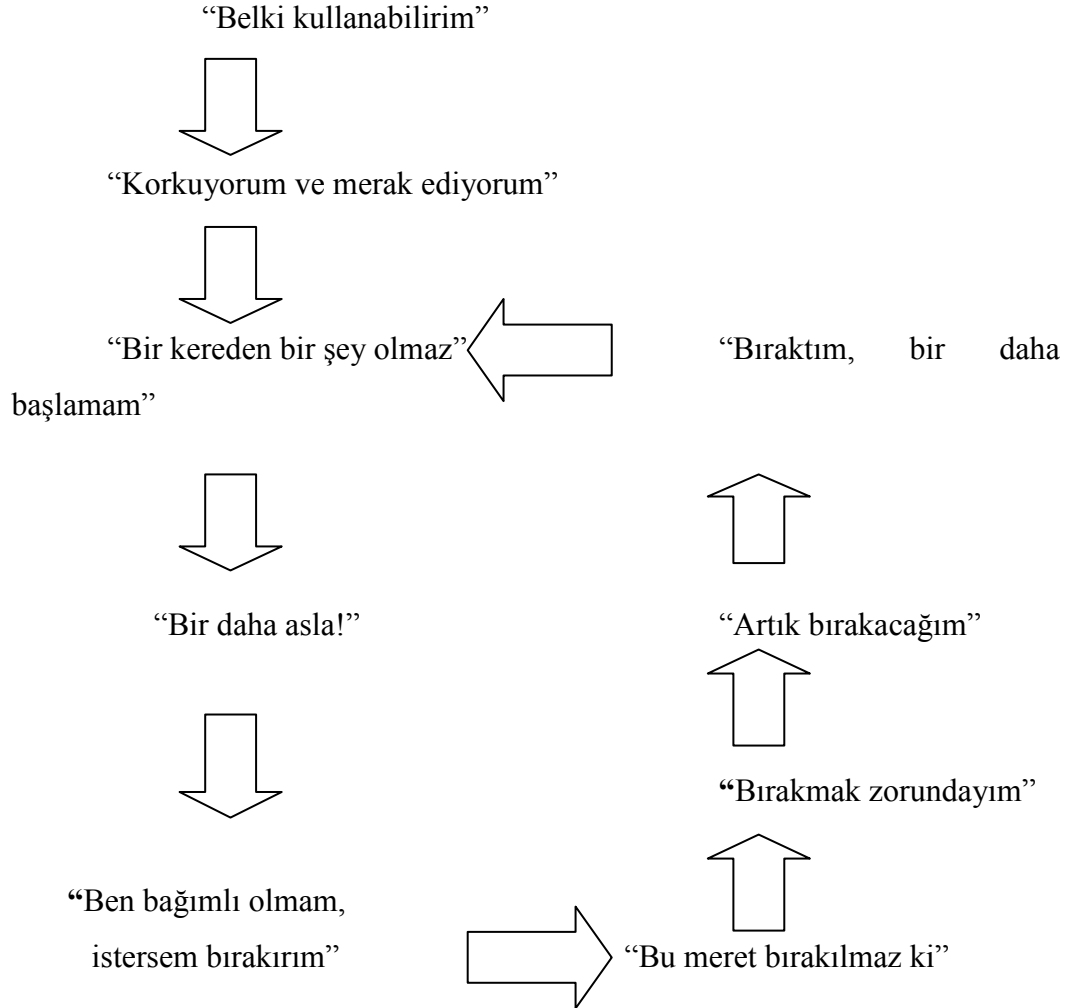
Ben bağımlı
olmam,
istersen
bırakırım

Artık
bırakacağım

Bıraktım
bir daha
başlamam

BAĞIMLILIK SÜRECİ İLE İLGİLİ ŞABLON

Bağımlılık Süreci

5. OTURUM: AKRAN İSTİSMARI

AMAÇLAR:

1. Akran Zorbalığının tanımının yapılması. Öğretmen adaylarının Akran Zorbalığı hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak.
2. “Zorba, kurban ve seyirci” kavramlarının tartışılarak öğretmen adaylarının bu kavramlar hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak.
3. Akran zorbalığına ilişkin risk faktörleri, koruyucu faktörler, ergenler üzerindeki olumsuz etkileri ile ilgili bilgi edinmelerini sağlamak.
4. Akran zorbalığına uğrayan öğrencileri anlamaya yönelik uyarı sinyallerinin farkında olmak.
5. Akran zorbalığında bulunan ve akran zorbalığına uğrayan öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği konusunda beceri geliştirmek.

TEMEL ADIMLAR:

- Giriş
- Akran zorbalığı nedir?
- Zorba, kurban, seyirci kavramları
- Görülme sıklığı
- Akran zorbalığına ilişkin risk faktörleri
- Akran zorbalığına ilişkin koruyucu faktörler
- Akran zorbalığının ergenler üzerindeki olumsuz etkileri
- Uyarı sinyalleri- akran zorbalığında bulunan ve akran zorbalığına uğrayan öğrencilere yaklaşım
- Okul ortamında akran zorbalığını önleme
- Kapanış

UYGULAMALAR:

1. Doğru yanlış formu
2. Yazı tahtası, kalem

SÜRE: 90 dakika

1. ADIM: GİRİŞ

Bir önceki oturumun kısa bir özeti yapılır. Ardından 5. Oturuma geçilir.

Bugün Akran zorbalığının tanımı, zorba, kurban, seyirci kavramları üstünde duracağız. Okul ortamında akran zorbalığını önlemeye yönelik neler yapabileceğimizi tartışacağız.

2. ADIM: AKRAN İSTİSMARI NEDİR?

Bir veya birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür (Pişkin,2003).

Ergenler yaşamlarının büyük bir çoğunluğunu okulda geçirirler ve akran baskısı en fazla okul yıllarında yaşanmaktadır. (Feit, Wodarski 1995). Olweus'a (1993) göre, "Bir öğrenci, bir veya daha fazla öğrenci tarafından zaman içerisinde tekrarlanan bir biçimde olumsuz davranışlarla karşı karşıya kalıyorsa bu kişiye ya zorbalık yapılmaktadır ya da bu kişi kurbandır".

Zorbalık, fiziksel boyutta ortaya çıktığında; örneğin, vurma, tekme atma ve dövme gibi eylemlerin yapıldığı durumlarda, aynı zamanda şiddet olarak da kabul edilmektedir. Ancak zorbalık davranışı, sözel ve duygusal zorbalık olarak da ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, dalga geçme, kızdırma, isim takma, alay etme, kötü söz söyleme, arkadaş grubuna almama ya da sosyal olarak dışlama, iftira atma ve söylenti çıkarıp yayma gibi (Pişkin, 2002).

ETKİNLİK 1: DOĞRU YANLIŞ

Amaç: Öğretmen adaylarının verilen bilgileri pekiştirmelerini sağlamak.

Uygulama: Daha önceden hazırlanmış olan formlar dağıtılır. Formlarda yer alan ifadelerde doğru ve yanlış olarak düşündüklerini işaretlemeleri istenir. Daha sonra yanıtlar üstünde durulur.

Süre: 10 dakika

3. ADIM: ZORBA, KURBAN, SEYİRCİ

Gruba ilk olarak zorba, kurban ve seyirci kelimelerinin kendilerine neler çağrıştırdığı sorulur ardından “Zorbaların neden zorbalık yaptığı”, “Nasıl tip öğrencilerin kurban olabileceği” , “Zorbaca davranışlara seyirci olanların neler yapması gerektiği” soruları sırasıyla sorularak yanıtlar tahtaya yazılır, maddeler tartışılır.

Zorba: Başkalarının gereksinim ve haklarını dikkate almadan, kendi statü, heyecan ve maddi kazancı için veya grup ortamında kendi gereksinimlerini karşılayabilmek amacıyla başkalarına karşı zarar verici davranışlarda bulunan kişi ya da gruplar zorba olarak tanımlanmaktadır (Maines ve Robinson, 1992).

Kurban: Başkalarının davranışlarından sürekli olarak zarar gören ve zarar verici bu davranışlara karşı koyabilecek ve durdurabilecek beceri, statü ve kaynaklara sahip olmayan kişi veya gruplar ise kurban olarak tanımlanmaktadır (Maines ve Robinson, 1992).

Seyirci: Kavgalara veya diğer fiziksel saldırılara tanık olan kişiler de “seyirci” olarak tanımlanmaktadır. Seyirciler arasında sadece öğrenciler değil geniş kapsamda yetişkinler, aileler, öğretmenler, psikolojik danışmanlar, otobüs şoförleri, kütüphane görevlileri, kantinciler ve okuldaki güvenlik görevlileri gibi pek çok kişi sayılabilir (Stueve ve ark., 2006).

4. ADIM: GÖRÜLME SIKLIĞI

Öncelikle gruba “Size göre akran zorbalığı okullarda sık karşılaşılan bir problem midir?” sorusu sorulur. Grubun yanıtlarının ardından aşağıdaki araştırma bulguları grupla paylaşılır.

“Okullarda Yaygın Bir Sorun: Akran Zorbalığı” konusunda Ankara’daki İlköğretim okullarına devam eden 1154 öğrenci ile yapılan araştırmada; haftada en az bir kez öğrencilerin %35.1 ‘inin kurban, %6.2 ‘sinin zorba ve % 30.2’sinin de hem kurban hem de zorba olarak zorbalık türü bir olayda yer aldıklarını saptamıştır (Pişkin,2003):

Karaman -Kepenekçi ve Çınkır’ın (2001) yaptığı çalışma Türkiye’de lise öğrencilerinin en fazla sınıfta zorbalığa uğradıklarını göstermiştir. Sınıf dışında; okul koridorları, okul dışı alanlar ve okulun oyun alanları da öğrencilerin zorbalığa uğradığı alanlar arasında yer almaktadır.

İngiltere’de okul zorbalığı konusunda yapılan bir araştırmada; öğrencilerin %10’u kimi zaman ya da daha sık zorbalığa uğradıklarını belirtirken , %4’ü de haftada en az bir kez zorbalık kurbanı olduklarını bildirmişlerdir. Ortaokullardaki zorbalığın en yaygın türü isim takmadır. Ardından vurma, tehdit etme ve alay etme davranışları izlemektedir. Araştırma sonuçları, İngiltere ortaokullarında zorbalığın küçük yaştaki öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında yaygın olduğunu göstermektedir (Salmon ve James, 1998).

Olweus (1995), yapmış olduğu bir çalışmada öğrencilerin %15’inin zaman zaman ve %5’inin de ciddi bir biçimde ve sürekli olarak zorbalık sorunuyla karşı karşıya kaldıklarını belirlemiştir.

Mellor (1997), lise öğrencilerinin okul zorbalığı ile ilgili deneyimlerini belirlemeye yönelik bir çalışma yapmıştır. Toplam 942 öğrenciden %50’si okulda en az bir ya da iki kez diğer öğrenciye zorbaca davrandığını ya da zorbalık kurbanı olduğunu, %44’ü bu tür bir deneyime sahip olduğunu, %32’si herhangi bir durumda kurban olmadığı gibi diğer bir öğrenciye zorbaca davranmadığını belirtmiştir.

Diğer öğrencilere karşı zorbaca davranışlar sergileyen öğrencilerin aynı zamanda kendilerinin de zorbalık kurbanı oldukları görülmektedir. Zorbalığın en yoğun olduğu dönem ortaokul yıllarıdır (Koki,1999).

5. ADIM: AKRAN İSTİSMARINA İLİŞKİN RİSK FAKTÖRLERİ

“Akran Zorbalığına ilişkin risk faktörleri nelerdir?” diye gruba sorularak cevaplar tahtaya yazılır ve tartışma ortamı oluşturulur. Daha sonra risk faktörleri ile ilgili açıklama yapılarak aşağıda belirtilen maddeler tahtaya eklenir.

Risk faktörleri; zorbalığın ortaya çıkmasında tetikleyici ya da ortam oluşturan faktörlerdir. Risk faktörlerinden birden fazlasının bir arada bulunması çocuğun ya da gencin zorbaca davranışa yönelmesine ya da kurban olarak seçilmesinde etkili olmaktadır.

Bireysel risk faktörleri:

- Alıngan, tedbirsiz, güvenilmez kişilik özellikleri
- Arkadaşlarına kendilerini zorla kabul ettirenler
- Fiziksel zayıflık (özellikle erkeklerde).

Ailesel risk faktörleri:

- Aileleri tarafından aşırı şekilde korumacı yetiştirilen bireyler
- Evde yetişkinler veya kardeşlerin baskıladığı bireyler

Akranlarla ilgili risk faktörleri:

- Yeteri kadar derin ilişkiler kuramayan, yalnızlığı tercih eden ya da arkadaş edinemeyen bireyler.

Okulla ilgili risk faktörleri:

- Aynı ya da üst sınıflarda agresif öğrencilerin varlığı
- Olumsuz durumlarda okulda psikolojik danışman eksikliği ya da alan uzmanlarından alınacak profesyonel yardım eksikliği
- Zorba davranışa aldırış etmeyen ya da kabul eden öğretmen tutumlarının varlığı
- Zorba davranışa aldırış etmeyen ya da kabul eden öğrenci tutumlarının varlığı

- Okuldaki kuralların uygulanmasında tutarlı davranılmaması, yönetici ve personelin davranışlarında farklılık olması.

Zorbalığın olduğu yerler:

Zorba davranışlar genellikle okul içinde, spor salonlarında, soyunma odalarında, arka bahçede, okul yolunda olur.

Zorba olabilecek öğrencilerin özellikleri:

- Akademik olarak başarısız, akranlarına göre daha geride olan
- Popüler olmayan ,kendine güveni az olan ve mutsuz öğrencilerdir.
- İddiacı ve kızgın tavırlarıyla etraflarında küçük bir hakimiyet kurmaya eğilimlidirler.
- Empatik davranma becerisine sahip değildirler. Zorbalık yaptıkları kişilerin neler hissettiklerini hayal bile edemezler
- Zorbalar suç eğilimlidir, kurbanların zorbalığı hak ettiklerini düşünürler.

Kurbanların özellikleri

- Okula ya da sınıfa yeni gelenler
- Görünüşte farklı, konuşma tarzı ya da geçmişleri ile diğer öğrencilerden ayrı olanlar
- Özgüven problemi olanlar (bunun zorbalığa bir neden ya da sonuç oluşturduğu kesin olarak söylenemez)
- Zorbalığa uğradığında aşırı tepkiler gösterenler, örneğin öfke nöbeti ya da kontrolünü kaybetmek gibi
- Daha sinirli ve endişeli olanlar

6. ADIM: AKRAN İSTİSMARINA İLİŞKİN KORUYUCU FAKTÖRLER

“Akran zorbalığına ilişkin koruyucu faktörler nelerdir?” diye gruba sorularak cevaplar tahtaya yazılır ve tartışma ortamı oluşturulur. Daha sonra aşağıda belirtilen maddeler tahtaya eklenir.

- Pozitif ilişkileri yükseltmek

- Olumlu akran desteği sağlamak
- Okula, sınıfa yeni gelen öğrencilere yardım etmek
- Tutarlı disiplin sağlamak
- Güçlü ve pozitif aile bağları
- Ebeveynlerin çocuklarının yaşamlarına ilgili olmaları
- Ebeveynlerin çocuklarının neler yaptıklarından haberdar olması. Okul deneyimleri ve akranlarıyla ilgili konuşmalar yapılması
- Okulda başarılı olma; okul, klüpler gibi kurumlarla kurulmuş güçlü bir bağ,
- Çocuğun kendi kişisel becerilerini bulması ve bu becerileri geliştirmesi konusunda yardımcı olmak
- Model olma
- Küfürlü konuşmalardan uzak durmak
- Farklılıklara saygı göstermek
- Zorbalığın anlamını doğru biçimde anlamalarını sağlamak

7. ADIM: AKRAN İSTİSMARININ ERGENLER ÜZERİNDEKİ OLUMSUZ ETKİLERİ

Okul yıllarında akran zorbalığına maruz kalan gençlerin öz güvenlerinin azaldığı ve depresif duygu durumlarının çocukluktan yetişkinliğe doğru devam ettiği bilinmektedir. Gençlerin yaşadıkları depresif duygu durumları ise yalnız kalma isteklerini arttırmaktadır. Ayrıca akran zorbalığına maruz kalan gençler utangaçlıklarından dolayı duyguları hakkında kimseyle konuşmak istemezler ve duygularını paylaşmazlar. Daha çok izole olan genç daha çok depresif hale gelir. Bütün bu duygu karmaşasına bağlı olarak da akran zorbalığına uğrayan gençler daha çok intiharı düşünürler ve intihar girişiminde bulunurlar (Voors 2000 Sf.32). Ayrıca Olweus'un (1992 ve 1993) yaptığı çalışmalarda da çocukluk ve ergenlik dönemlerinde akran zorbalığı deneyimine sahip bireylerin 20'li yaşların ortalarında suç davranışlarında dört kata varan oranlarda bir artış olduğunu belirlenmiştir.

“Akran Zorbalığının ergenler üzerindeki olumsuz etkileri nelerdir?” diye gruba sorularak yanıtlar tahtaya yazılır. Daha sonra aşağıdaki maddeler eklenir.

Kurbanlar üzerinde kısa süreli etkileri:

- Üzücü, küçük düşürücü yaşantılar; mutsuz, stresli olmalarına neden olur.
- Kendi öz saygılarını yitirirler, endişeli ve güvensiz olurlar.
- Fiziksel yaralanmalar, tehditler öğrenmeyi etkiler, okula isteksiz gelebilir bir süre sonra kaydını aldirabilir.
- Kendilerini aptal, sevimsiz hissedebilirler ve kendilerini başarısız gibi görmeye başlarlar.
- Karın ağrısı, baş ağrısı gibi psikosomatik belirtiler geliştirebilirler.
- Öz değerlerini düşürmeleri depresyona, intihara yol açabilir.
- Bir süre sonra zorba davranışlar geliştirebilirler.

8. ADIM: UYARI SİNYALLERİ- AKRAN İSTİSMARINDA BULUNAN VE AKRAN İSTİSMARINA UĞRAYAN ÖĞRENCİLERE YAKLAŞIM

Gruba akran zorbalığına uğrayan öğrencileri anlamaya yönelik uyarı sinyallerinin neler olabileceği sorularak cevaplar tahtaya yazılır. Daha sonra aşağıdaki maddeler eklenir.

- Okulda başarısızlık
- Derslere konsantre olamama, ilginin dağılması
- Hasta olma
- Tartışma ya da kavga etme
- Arkadaş grubunun değişmesi
- Tedirginlik bildirme
- Şüpheli çürük ve sıyrıkların görülmesi
- Sık sık para ve eşya kaybetme
- Öğle yemeğinde, teneffüslerde ya da sosyal aktivitelerde belirli öğrenci ve öğrenci gruplarından kaçınma
- Depresyon
- Okuldan kaçma ya da okulu bırakma
- Disiplin problemleri

- Kendine saygının azalması, gururun incinmesi
- Kendini suçlama
- Diğerlerine zorbalık yapma
- Öç alma planları yapma intikam davranışları sergileme
- Diğerlerine karşı şiddet kullanma
- Kaçma
- İntihara teşebbüs etme ya da intihar etme biçimlerinde görülebilir.

Zorba olabilecek öğrencilerin özellikleri sorularak yanıtlar tahtaya yazılır. Ardından aşağıdaki maddeler eklenir.

- Akademik olarak başarısız
- Akranlarına göre daha geride
- Popüler olmayan ve güvensiz
- Kendine güveni az olan ve mutsuz öğrenciler

Zorbaca davranış sergileyen öğrencilerin kendileri üzerinde uzun süreli etkileri:

- Zorba davranışlar gösteren bireyler diğer anti sosyal ve suç unsurları taşıyan davranışlara yönelmeleri muhtemeldir.
- Uyuşturucu kullanma, başka mekanlarda zararlı davranışlar sergileme, görevden kaçma, sorumluluk almama durumları daha fazladır.

Akran zorbalığında bulunan ve akran zorbalığına uğrayan öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği sorularak tartışma ortamı oluşturulur. Aşağıda belirtilen maddeler tahtaya eklenir.

Akran zorbalığına uğrayan öğrenciye yaklaşım:

- Zorbaliğa uğrayan kişiyi bir yetişkin ile konuşmak için ikna edin. Bu aileden biri ya da bir öğretmen olabilir.
- Neler olduğu konusunda sizinle konuşması için onu cesaretlendirin.

- Zorbalık konusunda öğrenci konseyinde (eğer okulunuzda var ise) tartışın ya da derslerde konu olarak ele alın.
- Kendi tarafınıza olabildiğince insan dahil etmeye çalışın. Özellikle öğretmenlerin bu durumdan haberleri olduğundan emin olun. Bunun hakkında mutlaka biriyle konuşun.
- Kurbanların ailelerinden olayı saklamaya çalışmayın.

Aşağıda yapmamanız gerekenler verilmiştir.

- Zorbalığa uğramış bir kişiye asla bununla kendi başına uğraşması gerektiğini söylemeyin. Eğer bunu yapabilselerdi sizin yardımınızı istemezlerdi.
- Olaylarla tek başınıza başa çıkmayı sakın denemeyin.
- Yapıcı bir planınız yoksa her iki tarafın da ailelerini çözüm önermek için aramayın.

Akran zorbalığında bulunan öğrenciye yaklaşım:

- Zorbanın hep kötü olduğuna dair önyargılı davranmayın, davranışlarına objektif bakmaya çalışın.
- Bütün bu olay ile siz uğraştınız diye sakın olayı kendinize saklamayın.
- Zorbaların ailelerinden olayı saklamaya çalışmayın.
- Zorbalara karşı asla şiddet uygulamayın. Zorbalığı önlemeye çalışırken kendiniz zorba konumuna düşersiniz.

9. ADIM: OKUL ORTAMINDA AKRAN İSTİSMARINI ÖNLEME

“Okul ortamında akran zorbalığını önlemek için öğretmenler olarak neler yapabiliriz?” sorusu gruba sorularak yanıtlar tahtaya yazılır. Daha sonra aşağıdaki maddeler eklenerek tartışılır.

- Okul eğer zorbalığın bir problem olabileceğini kabul ederse diğer hassas konularla yüzleşmesi kolay olur.

- Bu durumların farkında olan ve olumlu görmeyen okul personelini ve aileleri işin içine çekin.
- Kabul edilmeyen davranışları ortaya koyun, bu davranışların neler olduklarını ilgili herkese açıklayın ve bu davranışların reddedildiği mesajını verin.
- Şiddet ve kabul edilmeyen davranışların negatif sonuçları için kuralları sürekli olarak düşmanca olmayan tavırlarla, fiziksel olmayan yaptırımlarla uygulayın.
- Okul web sitesinde öğrenciler, aileler ve personel için zorbalığın nasıl önleneceği konusunda açık ve net bilgiler verin.
- Öğrenci gazetesi zorbalık karşıtı mesajın canlı tutulmasına ayrıca öğrencilere bu konuda bilgi verilmesine yardımcı olur.
- Okul antetleri ve tanıtım kartları öğrenciler tarafından geliştirilmiş saygı uyandıran mesajlarla yeniden düzenlenebilir.
- Öneri kutuları, okuldaki zorbalık olaylarının öğrenilmesinde etkili bir yöntemdir.
- Öğrenci el kitapları; zorbalık karşıtı mesajlar içeren ve yardım istemek için ipuçları bulunduran ürünler oluşturulabilir.
- Mesaj panoları; zorbalık karşıtı mesajların pekiştirilmesinde ve yaygınlaştırılmasında etki gösterir.
- Okul içi disiplin kurallarında tutarlı olmak.
- Eğer yok edilemiyorsa okulun içinde ve dışında zorbalıkla ilgili problemleri olabildiğince azaltın.
- Yeni oluşabilecek zorbalıkla ilgili problemler için önceden önlemler alın.
- Okulda öğrenciler arasında daha iyi arkadaşlık ilişkileri oluşmasını sağlayın. Bunun için bütün okul öğrencilerinin katılabileceği etkinlikler düzenleyin.
- Zorbalığı önleme koordinasyon komitesi kurun. Bu komite, bir okulun şiddeti önleme çabalarını ve çalışmalarını tüm yönleriyle koordine edecektir.
- İsim yazılmadan bir anket çalışması düzenleyin. Bu anket okuldaki zorbalık ve kurbanlarının problemlerinin doğasını ve yayılımını belirleyebilir. Ankette zorbalığın olduğu yerleri, olma biçimlerini okul, aile, öğrenci, öğretmen, akranlar vb. her türlü zorba davranış durumunun ne olduğunu tespit edin. Durum analizleri ve örnek olay incelemeleri yapın.

- Zorbalığa karşı mesajlar yaymak için öğretilebilir anları (ders dışı ve içi saatler) kullanın.
- Öğrencilere, velilere sınıf içi zorbalıklarla ilgili bilgi verin, gerekirse çağrı yapıp toplantılar gerçekleştirin.
- Bu konuda konuşmaya uzman kişileri davet edin.
- Saygılı ve hoşgörülü bir insanın tutumları, kelimeleri ve hareketlerini yaparak model olun.
- Her öğrencinin okulda mutlu olmaya hakkı olduğu mesajını sınıflarda verin.
- “Zorbalık saygısızlıktır, güvenli değildir ve bu okulda yasaktır” mesajını sınıflarda açıklayın.
- Eğer öğretmenler, aileler, öğrenciler ve diğer eğitim olmayan kişiler başarılı bir zorbalık karşıtı politika oluşturmak için beraber çalışırlarsa okul olabildiğince insanı bu olaya katmakla politikanın uygulanacağı alanların belirlenmesi konusunda avantaj elde etmiş olur.

Öğretmenler sınıfta zorbalığa karşı ne yapabilirler:

- İstekli bir tavır ve davranış modeli oluşturmak
- Sınıfın sosyal ve fiziksel görünümünü sağlamlaştırmak için öğrencilerin paylaşım sorumluluklarını geliştirmek
- Zorbalığı önlemek için öğrencilerle okul kuralları hakkında konuşmak ve onlara bilgi vermek
- Sınıf kurallarını etkileyici ve sürekli bir şekilde uygulamak
- Zorbalık ve sıkıntıdan kurtulmak için uygunsuz hal ve davranışları belirlemek ve müdahale etmek
- Öğrencileri bir arada ve meşgul kalmalarını sağlayarak uygunsuz davranışlardan uzak kalmalarını sağlamak
- Öğrencilerden yardım istemek. Zorbalığa maruz kaldıklarında ya da tanık olduklarında rapor etmelerini sağlamak amacıyla eğitmek.
- Yardım çağrılarına cevap vermek.
- Cesaret, düşünme, iyilik, adalet, sorumluluk, vatandaşlık ve işbirliği gibi konuları müfredat içindeki aktivitelerle ya da akademik bir içerik olarak sıraya koyarak öğrencilere anlatmak

- Kişisel ve sosyal gelişimi yükseltmek
- Kültürel ayrımların ilişkiler, kimlik ve sosyal yapı üzerinde farklı etkiler yarattığının bilincine varmak.

Zorbalığa Karşı Acil Çözümler:

Zorbalıkla karşı karşıya geldiğinizde neler yapabilirsiniz;

- Soğukkanlı kalın. Hissi davranmak zorbanın daha çok zevk almasına ya da kontrolü ele geçirmesine neden olabilir.
- Dikkatli bir şekilde rapor tutun.
- Olabildiğince çabuk harekete geçin.
- Kurban ya da kurbanlara yeniden güven verin; kendilerini yetersiz ve hissetmelerine izin vermeyin.
- Somut yardım ve destek teklif edin.
- Zorbanın davranışını uygun görmeyip kınadığınızı açıkça ortaya koyun.
- Eğer gerekiyorsa zorbayı cezalandırın. Cezayı ve neden verildiğini açık bir şekilde açıklayın.
- Okul idaresini ya da ilgili diğer yetkilileri bilgilendirin.
- Velilere açıklamalarda bulunun.

10. ADIM: KAPANIŞ

Oturumun nasıl geçtiği sorularak geribildirim alınır. Oturumun kısa bir özeti yapılarak sonraki oturumun gün, saat ve yeri hatırlatılır.

ETKİNLİK 1:DOĞRU YANLIŞ FORMU

Aşağıda Akran Zorbalığı (zorbalık) ile ilgili ifadelerden size göre hangileri doğru hangileri yanlıştır?

- Zorbalığa tahammül etmek zorunda değilim
- Zorbayı ele vermek sorun olmaz
- Zorbalık iyi bir davranış değildir
- Zorbaca davranışlar bedeni ve duyguları incitir.

- İnsanların değerlerine saygı duyarım
- Benim haklarım ve sorumluluklarım var
- Zorbalığı engelleyecek şeyler yapabilirim
- Başkalarını incitmeden güvenli yaşayabilirim
- Kendi davranışlarımdan sorumluyum
- Zorbalığın olmadığı bir sınıf ortamı yaratabilirim
- Bütün çocuklar “normal” gözükseler bile zorbalığa maruz kalabilirler.
- Çok az sayıda çocuk zorbalıktan etkilenir.

ÇÖZÜM

- Zorbalığa tahammül etmek zorunda değilim. **D**
- Zorbayı ele vermek sorun olmaz **D**
- Zorbalık iyi bir davranış değildir **D**
- Zorbaca davranışlar bedeni ve duyguları incitir. **D**
- İnsanların değerlerine saygı duyarım **D**
- Benim haklarım ve sorumluluklarım var **D**
- Zorbalığı engelleyecek şeyler yapabilirim **D**
- Başkalarını incitmeden güvenli yaşayabilirim **D**
- Kendi davranışlarımdan sorumluyum **D**
- Zorbalığın olmadığı bir sınıf ortamı yaratabilirim **D**
- Bütün çocuklar “normal” gözükseler bile zorbalığa maruz kalabilirler. **D**
- Çok az sayıda çocuk zorbalıktan etkilenir. **Y**

6. OTURUM: ERGEN İNTİHARI

AMAÇLAR:

1. “İntihar, İntihar Girişimi ve Tamamlanmış İntihar”ın tanımının yapılarak öğretmen adaylarının konu ile ilgili bilgi sahibi olmalarının sağlamak.
2. Ergen intiharlarına ilişkin risk faktörleri, koruyucu faktörler ile ilgili bilgi edinmelerini sağlamak.
3. Okulda intihar girişiminde bulunabilecek öğrencileri anlamaya yönelik uyarı sinyallerinin farkında olmak
4. İntihar girişiminde bulunan ya da bulunacak öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği konusunda beceri geliştirmek.

TEMEL ADIMLAR:

- Giriş
- İntihar intihar girişimi ve tamamlanmış intihar
- Görülme sıklığı
- Ergen intiharlarına ilişkin risk faktörleri
- Ergen intiharlarına ilişkin koruyucu faktörler
- Uyarı sinyalleri- intihar girişiminde bulunan ya da bulunacak öğrencilere yaklaşım
- Ergen intiharlarını önleme
- Kapanış

UYGULAMALAR:

1. Doğru yanlış formu
2. Yazı tahtası, kalem

SÜRE: 90 dakika

1. ADIM: GİRİŞ

Bir önceki oturumun kısa bir özeti yapılır. Ardından 6. Oturuma geçilir.

Bugün İntihar ve İntihar Girişimi, Tamamlanmamış intihar ve intihar girişimleri arasındaki farklar, ergen intiharlarına ilişkin risk faktörleri, koruyucu faktörler, ergenler üzerindeki olumsuz etkileri üstünde duracağız. Okul ortamında ergen intiharlarını önlemeye yönelik neler yapabileceğimizi tartışacağız.

2. ADIM: İNTİHAR VE İNTİHAR GİRİŞİMİ

Gruptan bu kavramları tanımlamaları istenir.

İntihar: Ölüme götüreceğini bilerek, olayın kurbanı tarafından girişilen olumsuz eylemin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak meydana getirdiği her ölüme intihar denir (Odağ, 1995). Diğer bir deyişle ölümlü sonuçlanan intihar girişimleridir. (Pelkonen ve Marttunen, 2003).

İntihar Girişimi: Ölümcül olamamakla birlikte, bireyin kendisine zarar verici ya da kendisini yaralayıcı davranışlarda bulunmasıdır (Pelkonen & Marttunen, 2003).

İntihar kavramı içerisinde, intiharla ilgili düşünceler, intihar girişimleri ve tamamlanmış intiharlar yer almaktadır. İntiharla ilgili düşünceler, bir kişinin ölme isteğini yansıtan ifadeler kullanması, intihar girişimleri ise ölümcül olmamakla birlikte bireyin kendisine zarar verici ya da kendisini yaralayıcı davranışlarda bulunması anlamına gelmektedir.

Tamamlanmış İntiharlar: Ölümlü sonuçlanan intihar girişimleri olarak tanımlanmaktadır (Pelkonen ve Marttunen 2003).

Tamamlanmış intihar oranlarının yeterince tehdit edici olmasına rağmen araştırmacılar intihar girişim oranlarının çok daha yüksek olduğunu ve özellikle ergenlik dönemine girilmesiyle birlikte intihar girişimlerinin artış gösterdiğini belirtmektedirler (Gould 2005).

İntihar davranışının pek çok psiko-sosyal problem ile iç içe olduğu bilinmektedir. Bekaroğlu ve arkadaşlarının (1999) araştırmasında, intihar eden kişilerde düzenli alkol kullanımına ait verilerin elde edildiği bildirilmektedir. Alkol bağımlılığı, uzamış bir intihar eylemi olarak değerlendirilmektedir (Sayıl 2002). Alkol bağımlıların işlerine, bedenlerine ve ilişkilerine karşı gösterdikleri yıkıcı tutum gizli intihar eğilimlerinin belirtisi olarak anlaşılmaktadır. Alkol, sigara ve diğer madde bağımlıların doğrudan intihar eylemi yerine bu maddeleri alarak yavaş yavaş kendini öldürme yolu seçtikleri belirtilmektedir (Odağ, 1995).

ETKİNLİK 1: DOĞRU YANLIş

Amaç: Öğretmen adaylarının verilen bilgileri pekiştirmelerini sağlamak.

Uygulama: Daha önceden hazırlanmış olan formlar dağıtılır. Formlarda yer alan ifadelerde doğru ve yanlış olarak düşündüklerini işaretlemeleri istenir. Daha sonra yanıtlar üstünde durulur.

Süre: 10 dakika

3. ADIM: GÖRÜLME SIKLIĞI

Öğretmen adaylarında intihar oranlarını tahmin etmeleri istenir. Ardından araştırma bulguları hakkında bilgi verilir.

İntihar oranları son yıllarda özellikle gençler arasında dramatik bir artış göstermektedir. Türkiye intihar oranı düşük ülkelerden biri olsa da (Güleç ve Küey, 1989; D.I.E. intihar istatistikleri,1997), tüm intiharlarının 1/3'ü 15-24 yaş grubunda gerçekleşmektedir (Sayıl, 1992).

Türkiye’de intihar girişiminde bulunanların büyük çoğunluğunun 15-19 yaş arasındaki gençler oluşturmaktadır (Özgüven-Devrimci ve Sayıl 2003). Eskin’in (1995) yapmış olduğu bir çalışmada liselerde öğrenim gören gençlerin %10.9’unun yaşamları boyunca en az bir kez intihar girişiminde bulunduğu belirlenmiştir (Akt: Eskin, 2000).

Ceyhun ve Ceyhun (2003) tarafından yapılan çalışmada da intihar düşüncelerinin ergenlik döneminde çok sık görüldüğü sonucuna varılmıştır.

Amerika Birleşik Devletlerinde intihar, 10-14 yaş arası ergenler arasında görülme sıklığı açısından kazalar, kanser ve cinayetlerin arkasından dördüncü sırada ölüm nedeni olarak sayılırken, 15-24 yaş arasındaki ergenler arasında ise kazalar ve cinayetlerin ardından üçüncü ölüm nedeni olarak yer almaktadır (Davis ve Brock 2002).

Davis ve Brock (2002) her bir ergenin intiharına karşılık 100’den fazla ergenin de intihar girişiminde bulunduğunu ifade etmektedir.

Ergenlik döneminde görülen intihar girişimlerinde, tamamlanmış intihar oranlarında yıllar içerisinde bir artışın gözlenmesi ve ergen intiharlarıyla ilişkili olan çok sayıda değişkenin belirlenmiş olması önleme programlarının geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Batı toplumlarında ergen intiharlarını önlemeye yönelik olarak yapılan bu çalışmalar, okul, toplumsal alan ve sağlık sistemi olmak üzere üç alanı kapsamaktadır. Ancak ergenlerin zamanlarının üçte birini okulda geçirmesi nedeniyle özellikle okullarda yapılan önleyici rehberlik çalışmalara daha fazla önem verilmektedir (Malley ve ark. 1994; Kalafat, 2003).

4. ADIM: ERGEN İNTİHARLARINA İLİŞKİN RİSK FAKTÖRLERİ

İntiharların her birinin birbirinden farklı olmasından dolayı kesin olarak saptanan tek bir intihar nedeni yoktur. Risk altında yaşayan bir gencin son

zamanlarda yaşadığı stres, hareketi hızlandırabilir ancak nedeni değildir. Risk altındaki genç için stres, bardağı taşıran son damladır (Shapiro, 1994).

“Ergen İntiharlarına ilişkin risk faktörleri nelerdir?” diye gruba sorularak cevaplar tahtaya yazılır ve tartışma ortamı oluşturulur. Daha sonra risk faktörleri ile ilgili açıklama yapılarak aşağıda belirtilen maddeler tahtaya eklenir.

Risk Faktörleri:

- Psikiyatrik bozukluk
- Duygusal ve davranış bozuklukları
- Düşük benlik algısı, aşağılık duygusu, temel güven eksikliği
- Depresyon, umutsuzluk, artan öfke, sürekli kaygı
- Ergenin geçmişte intihar girişiminde bulunmuş olması
- Madde kullanımı
- Yeme bozuklukları, bulimia, nervosa, anoreksiya
- Ailede intihar eden birisinin olması
- Aile içi şiddet
- Düşük aile bağları
- Anne baba ile yaşanan çatışmalar
- Fiziksel ya da cinsel taciz
- Parçalanmış aile yapısı
- Sosyal desteğin az olması
- Ekonomik stres
- Öç alma
- Aile üyelerinden birinin kaybı
- Anne babanın ayrılması, boşanması, yeniden evlenmeleri
- Evde silah bulundurma
- Fiziksel bir hastalık ya da yaralanmaya bağlı işlev bozuklukları
- Reddedilme, ilişkinin bitmesi
- Arkadaşlarla kavga etmek, problemleri çözme konusunda yeterli olamama
- Yetersiz problem çözme becerileri

- İstenmeyen hamilelikler
- Düşük okul başarısı

5. ADIM: ERGEN İNTİHARLARINA İLİŞKİN KORUYUCU FAKTÖRLER

“Ergen İntiharlarına ilişkin koruyucu faktörleri nelerdir?” diye gruba sorularak cevaplar tahtaya yazılır ve tartışma ortamı oluşturulur. Daha sonra aşağıda belirtilen maddeler tahtaya eklenir.

Koruyucu faktörler:

- Güçlü aile bağları
- Sosyal desteğe sahip olmak
- Sportif ve kültürel faaliyetlerde bulunma
- Yardım arama
- Kendilik değerini zenginleştirme
- Kişisel kontrol sağlama
- Kişilerarası ilişkileri güçlendirme

6. ADIM: UYARI SİNYALLERİ- İNTİHAR GİRİŞİMİNDE BULUNAN YA DA BULUNACAK ÖĞRENCİLERE YAKLAŞIM

Okulda intihar girişiminde bulunabilecek öğrencileri anlamaya yönelik uyarı sinyallerinin neler olabileceği gruba sorularak yanıtlar tahtaya yazılır. Daha sonra aşağıdaki maddeler eklenerek maddeler üstünde tartışılır.

Uyarı Sinyalleri:

- Aile ilişkilerini azaltır ve evde yalnız vakit geçirir.
- Kendisine olan özeni azalır.
- Çevre ve arkadaşlar eski önemlerini yitirir.
- Hafif uykulu ve yorgun gözükebilir.
- Okula devamı azalmaya, başarısı düşmeye başlar.

- Sözel iletişimde farklılaşma gözlenebilir.
- Yeme alışkanlıkları bozular, kilo kaybedebilir.
- Daha sinirli olabilir.
- Dikkati yoğunlaştırmada güçlük çekebilir.
- Derslere konsantre olamama, ilginin dağılması
- Tedirginlik bildirme
- Depresyon
- Okuldan kaçma ya da okulu bırakma
- Kendine saygısının azalması
- Kendini suçlama
- İntihara teşebbüs etme biçimlerinde görülebilir.

İntihar girişiminde bulunan ya da bulunacak öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği sorularak tartışma ortamı oluşturulur. Aşağıda belirtilen maddeler tahtaya eklenir.

- Aktif dinleme
- Doğrudan sorular sorma
- Öğrenci ile kalma
- Şimdiye odaklanma
- Soğukkanlılığı kaybetmeme
- Öğrenciyi ruh sağlığı profesyonellerine sevk etme.

Okulda Bir İntihar Gerçekleşmişse:

Olay sonrası çalışmalar, okulda intiharın gerçekleşmesi halinde olaydan sonra yapılan çalışmalarını ifade eder. Bu çabalar krize müdahale olarak ele alınır.

Özellikle, intihara şahitlik eden gençlere dikkat etmek gerekmektedir. Eğer intihar gerçekleşmişse bu pek çok genç için travmatik bir olaydır. Üstelik birinin intihar etmesinin ardından ergenler arasında onu takip etme eğilimi kolay olduğu için gerçekleşen intihara okulun tepkisinin ne olacağı ciddi bir önem taşımaktadır

(Capuzzi, 1989). Bu etkinliklerde amaç öğrencilerin travma geçirmelerini önlemek ve daha sonraki intiharları azaltmaktır. İyi planlandıkları takdirde bu etkinlikler çok etkili olmaktadır. Olaydan hemen sonra 24 saat içinde okul olay sonrası çalışmaların adımları işleme konmalıdır (King, 2001). Bu tür etkinliklerin yapılabilmesi de ön çalışmalar yapmayı ve hazırlıklı olmayı gerektirmektedir.

İntihar Girişiminde Bulunan Kişilere Uygulanacak Müdahale Tekniklerinden Bazıları:

- Sakin, yeniden güven verici ve destekleyici olmak
- Kendilerini açmalarını cesaretlendirmek
- Yargılamaktan kaçınmak
- Ana sorunu çözmek için başka seçenekler keşfetmelerine yardımcı olmak
- Ergenin içsel acısını kabul etmek
- Kriz durumunda değilse problem çözmekle işe başlamak
- Derin danışma ilişkisine girmemek ve başka uzmanlarla bağlantı kurmak (Capuzzi ve Gross,1996).

7. ADIM: ERGEN İNTİHARLARINI ÖNLEME

Önleme çalışmaları, aileler, bazı toplum kuruluşları ile bağlantıyı gerektirse de en etkili olarak okullarda uygulanabilmektedir. Bu nedenle, okul temelli önleme çalışmalarına ayrı bir önem vermek gerekmektedir.

“Okul ortamında ergen intiharlarını önlemek için öğretmenler olarak neler yapabiliriz?” sorusu gruba sorularak yanıtlar tahtaya yazılır. Daha sonra aşağıdaki maddeler eklenerek tartışılır.

- İntiharla ilgili yanlış düşüncelerin değiştirilmesi.
- Okul temelli önleme programlarının planlanması ve yürütülmesi.
- Okul personelinin tamamının bu konudaki etkinliklere katılımının sağlanması.

- Ergen intiharları sorununa farkındalığı arttırmak
- Katılımcıları, intihar riskinde olan ergenleri tanıyabilmeleri için yetiştirmek
- Katılımcıları sevk kaynakları ve yararlanabilecekleri ruh sağlığı merkezleri konusunda eğitmek.
- İletişim, problem çözme ve karar verme becerilerinin, stres yönetiminin kazandırılması
- Sağlıklı ergen davranışlarının gelişiminin anlatılması
- Öğretmenler, aileler ve psikolojik danışmanlar arasındaki işbirliğini geliştirmek.
- Öğretim programı içinde intihar önleme eğitime yer vermek
- Akran yardımı programı geliştirmek
- Okula bağlılığı arttırmayı hedefleyen etkinlikler planlamak
- Destekleyici okul aile ilişkisi geliştirmek
- Okul krize müdahale takımı oluşturmak

8. ADIM: KAPANIŞ

Oturumun nasıl geçtiği sorularak geribildirim alınır. Oturumun kısa bir özeti yapılarak sonraki oturumun gün, saat ve yeri hatırlatılır.

ETKİNLİK 1:DOĞRU YANLIŞ FORMU

Aşağıda Ergen İntiharları ile ilgili ifadelerden size göre hangileri doğru hangileri yanlıştır?

- İntihar genetikdir.
- İntihar zenginlere ya da fakirlere özgü bir felakettir.
- Çoğu intihar kötü havalarda, ilkbaharda, tatil dönemlerinde ya da gece olur.
- İntihara kalkışan psikotik ya da başka tür bir ruh hastasıdır.
- Birisi intihar etme eğilimi içindeyse her zaman öyledir.
- İntiharı izleyen iyileşme krizin bittiği anlamına gelir.
- İntihar yönelimliler ölmeye niyetlidir.

- Ergenler sadece dikkat çekmek için intihardan söz ederler, gerçekten niyetlenen konuşmaz.
- İntihar hiçbir uyarı vermeden gerçekleşir.
- Ergenlerle intihar hakkında konuşmak ya da onlara bu konuda soru sormak intihar riskini arttırabilir.
- İntihara girişen ve hayatta kalan kişi muhtemelen yeniden denemez.
- En yaygın intihar etme yolu aşırı ilaç almaktır.
- İntihara kalkışan her genç çöküntüdedir.
- Eğer bir genç intihara niyetli ise gizlilik sürdürülmelidir.

ÇÖZÜM

- İntihar genetikdir. **Y**

İntihar genetik bir özellik değildir. Çocuk ve gençlerin yetişkinlerinkine benzeyen başa çıkma yollarını model almaları nedeni ile bazı ailelerde intihar daha yaygın gibi görülebilir.

- İntihar zenginlere ya da fakirlere özgü bir felakettir. **Y**

İntihar her sosyo-ekonomik düzeyde görülebilir.

- Çoğu intihar kötü havalarda, ilkbaharda, tatil dönemlerinde ya da gece olur.

Y

Her zaman intihar olabilir.

- İntihara kalkışan psikotik ya da başka tür bir ruh hastasıdır. **Y**

Bu durumların varlığı intihar olasılığını arttırsa da “normal” birisi de sorunlarla başa çıkma açısından çıkmazda hissettiğinde bir seçenek olarak intiharı seçebilir.

- Birisi intihar etme eğilimi içindeyse her zaman öyledir. **Y**

İntihar düşünen pek çok ergen için bu fikir sadece bir dönemlidir. Sonra normal yaşama dönebilir. Yaşamın karmaşıklığı ile başa çıkma becerilerini iyileştirebilir.

- İntiharı izleyen iyileşme krizin bittiği anlamına gelir. **Y**

Eğer iyileşme kısa sürede olmuş görünüyorsa tüm koşullar aynı ise, bu tehlikeli bir sayılıdır. Stres azalabilir, aile ve arkadaşlarıyla ilişkilerinde iyileşme gözlenebilir ama belki de en tehlikeli durum bu en sakin ve iyi görünen durum olabilir.

- İntihar yönelimliler ölmeye niyetlidir. **Y**

Bazen de yardım isteme anlamını taşıyabilir. Bazen girişimler dikkat çekmek amaçlı da olabilir.

- Ergenler sadece dikkat çekmek için intihardan söz ederler, gerçekten niyetlenen konuşmaz. **Y**

Nerdeyse intihara girişen herkes diğerlerinden farklı ipuçları verirler. Bazıları davranışsal olduğu kadar sözel ipuçları da verir.

- İntihar hiçbir uyarı vermeden gerçekleşir. **Y**

Ergenler açıktan bir sözel ya da davranışsal ipuçları vermeyebilirler ama ipuçları daima vardır. Sorun, çoğu kişinin bu işaretleri, belirtileri nasıl tanımlayacağını bilmemelerindedir.

- Ergenlerle intihar hakkında konuşmak ya da onlara bu konuda soru sormak intihar riskini arttırabilir. **Y**

Ergene intiharla ilgili düşüncelerini ifade etme olanağı verilmesi onun anlaşılma isteğine karşılık gelebilir.

- İntihara girişen ve hayatta kalan kişi muhtemelen yeniden denemez. **Y**

İntiharı gerçekleştirenlerin 4/5'inin daha önce intihar girişim öyküleri vardır.

- En yaygın intihar etme yolu aşırı ilaç almaktır. **Y**

Belki de en çok denenen yollardan birisi aşırı ilaç almadır ama gerçekleşen intiharların çoğu silahla gerçekleşir.

- İntihara kalkışan her genç çöküntüdedir. **Y**

Depresyon yaygın olarak intiharla ilişkili olsa da her genç intiharı çökkünlükten değildir. Bazen kaçma yolu olarak intiharı seçme eğiliminde olabilirler.

- Eğer bir genç intihara niyetli ise gizlilik sürdürülmelidir. **Y**

Bu yanlış ve tehlikeli bir düşüncedir. Kendine ya da başkasına zarar vermeyi düşünen birisiyle çalışılıyorken gizlilik ilkesine uyulmayabilir.

7. OTURUM: GRUBUN SONLANDIRILMASI

AMAÇLAR:

1. Tüm oturumların özetlerinin yapılarak bilgilerin hatırlanmasını sağlamak
2. Öğretmen adaylarının gruptan olumlu duygular ile ayrılmalarını sağlamak.

TEMEL ADIMLAR:

- Çalışmanın gözden geçirilmesi
- Olumlu duygular

UYGULAMALAR:

1. Son testler
2. Yazı tahtası, kalem

SÜRE: 90 dakika

1. ADIM: ÇALIŞMANIN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ

Öğretmen adaylarına uygulanan, 6 hafta boyunca süren eğitim programı oturumlarının ana başlıkları tahtaya yazılarak özeti yapılır ve çalışma gözden geçirilir.

Ergenlik Dönemi

Problem Davranışlar

Sigara Kullanımı

1. Sigara kullanım sıklığı
2. Sigara kullanımına ilişkin risk faktörleri
3. Sigara kullanımına ilişkin koruyucu faktörler
4. Uyarı sinyalleri-Sigara kullanan öğrencilere yaklaşım
5. Okul ortamında sigara kullanımını önleme

Alkol Kullanımı

1. Alkol kullanım sıklığı
2. Alkol kullanımına ilişkin risk faktörleri
3. Alkol kullanımına ilişkin koruyucu faktörler
4. Uyarı sinyalleri-Alkol kullanan öğrencilere yaklaşım
5. Alkol kullanımını önleme

Uyuşturucu Madde Kullanımı

1. Bağımlılık
2. Kullanım sıklığı
3. Uyuşturucu Madde kullanımına ilişkin risk faktörleri
4. Uyuşturucu Madde kullanımına ilişkin koruyucu faktörler
5. Uyarı sinyalleri- Uyuşturucu Madde kullanan öğrencilere yaklaşım
6. Uyuşturucu Madde kullanımını önleme

Akran Zorbalığı

1. Zorba, Kurban, Seyirci Kavramları
2. Görülme Sıklığı
3. Akran Zorbalığına İlişkin Risk Faktörleri
4. Akran Zorbalığına İlişkin Koruyucu Faktörler
5. Akran Zorbalığının Ergenler Üzerindeki Olumsuz Etkileri
6. Uyarı Sinyalleri- Akran Zorbalığında Bulunan ve Akran Zorbalığına Uğrayan Öğrencilere Yaklaşım
7. Okul Ortamında Akran Zorbalığını Önleme

Ergen İntiharları

1. İntihar ve İntihar Girişimi
2. Görülme Sıklığı
3. Ergen İntiharlarına İlişkin Risk Faktörleri
4. Ergen İntiharlarına İlişkin Koruyucu Faktörler
5. Uyarı Sinyalleri- İntihar Girişiminde Bulunan ya da Bulunacak Öğrencilere Yaklaşım
6. Ergen İntiharlarını Önleme

2. ADIM: DUYGULARIN PAYLAŞILMASI VE GRUBUN SONLANDIRILMASI

Oturumların değerlendirmesi yapıldıktan sonra çalışma ile ilgili duygu ve dūřüncelerin paylaşılarak, öğretmen adaylarının gruptan olumlu duygularla ayrılmaları sağlanır.

Son testler verilerek grup sonlandırılır.